

2

**“คุณธรรม จริยธรรม
และพระพุทธศาสนา”**

ศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักปฏิบัติธรรม

วัดศรีอุดมวงศ์ จังหวัดเลย

A STUDY OF BUDDHIST PROPAGATION OF WAT SRIUDOMWONG MEDITATION CENTER OF LOEI PROVINCE

พระครูปริยัติกิจวรวัฒน์ (สุนประทุม)¹

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ ศึกษาพุทธวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ศึกษากระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักปฏิบัติธรรม วัดศรีอุดมวงศ์ จังหวัดเลย และศึกษารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักปฏิบัติธรรม วัดศรีอุดมวงศ์ จังหวัดเลย

ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งการศึกษาออกเป็น 5 บท ครอบคลุมสาระแห่งการวิจัย โดยได้ศึกษาถึงความเป็นมา หลักการ ความสำคัญของปัญหาและความเป็นมาของปัญหา แนวคิด ทฤษฎี วรรณกรรม เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยผู้วิจัยได้ศึกษาหลักการและทฤษฎีเกี่ยวกับพุทธวิธีในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเถรวาทที่ครอบคลุมถึงกิจเบื้องต้นในการเผยแผ่ ลีลาการเผยแผ่ พุทธวิธีในการเผยแผ่ เป็นต้น ซึ่งสำนักปฏิบัติธรรมวัดศรีอุดมวงศ์ จังหวัดเลยได้ใช้เป็นแนวทางในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ในกระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักปฏิบัติธรรมวัดศรีอุดมวงศ์ จังหวัดเลย ผู้วิจัยได้วิจัยประวัติ พัฒนาการของการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรม การนำหลักการแนวปฏิบัติและการประยุกต์แนวปฏิบัติให้เหมาะสมแก่สภาพความเป็นจริงของบริบทของท้องถิ่นและบริบทของสังคมแห่งยุคสมัยที่เป็นผลให้สำนักปฏิบัติธรรมวัดศรีอุดมวงศ์ จังหวัดเลย เป็นสำนักปฏิบัติธรรมที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมดีเด่นประจำจังหวัดอีกสำนักหนึ่งในปัจจุบัน

กระบวนการกำหนดคุณสมบัติของผู้เข้าสู่สำนักปฏิบัติ กระบวนการครองตนของนักปฏิบัติ ในศึกษารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักปฏิบัติธรรมวัดศรีอุดมวงศ์ จังหวัดเลยนั้น ผู้วิจัยได้ศึกษาวิจัยทั้งหลักการ แนวคิดทฤษฎีต่างๆ ที่สำนักปฏิบัติธรรมวัดศรีอุดมวงศ์ จังหวัดเลยนำมาประยุกต์ใช้ ทั้งได้สัมภาษณ์พระสงฆ์ผู้รับผิดชอบ พระวิปัสสนาจารย์ และพระสงฆ์ที่เคยร่วมปฏิบัติธรรมและได้สัมภาษณ์อุบาสก อุบาสิกา ผู้ปฏิบัติธรรมที่เคยมาปฏิบัติธรรม ณ สำนักปฏิบัติธรรมวัดศรีอุดมวงศ์ จังหวัดเลยด้วย ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ความฉลาดประยุกต์ใช้วิธีการและการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ โดยเฉพาะการใช้สื่อนวัตกรรมพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือในการเผยแผ่นั้นเป็นรูปแบบที่ประสบความสำเร็จที่สุด

Abstract

This Thesis is aimed at study of 3 objects - as follows:-studying of Buddhist propagation methodology as appeared in Theravada Buddhism, studying of propagation proceess - as performed by Wat Sri-Udomwong Meditation Center and studying of Buddhist

¹ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์สงฆ์เลย.

Propagation Model as Laid down and performed by Wat Sri-Udomwong Meditation Center continously.

This Research classified The field of study into 5 Chapters which covered of research contents of Buddhist basic ground, Buddhist Principles, Buddhist teachings Buddhist Theory, etc

To complete the objects of research, the researcher had been studied of all the principles of Theravada Buddhism which covered of the first orientation, how to keep oneself to meditate, how to know the means of meditation and how to keep oneself long in meditation period etc

For the process of Buddhist propagation of Wat Sri-Udomwong Meditation Center, The researcher studied of history, back ground and development of Wat Sri-Udomwong process through the documents and personnel interview which the most process applied to the local and social contents. The application of Wat Sri-Udomwong Meditation Center is known as the best way to declared as the prominent Buddhist propagation center of Loei.

For the models of Buddhist Propagation of Wat Sri-Udomwong Buddhist Meditation Center, the researcher studied of the principles, concepts, the general means which applied from the different meditation contents and personel interviews. The results of studies found that the modernization and socialization of Phrakru-Udomvaraniwattara, The abbot of Wat Sri-Udomwong particularly Buddhishl Radio is the most valvable means to propagation.

1. ความสำคัญและความเป็นมาของปัญหา

พระพุทธศาสนาอุบัติขึ้นมาในโลก หลังจากที่เจ้าชายสิทธัตถะ ทรงตัดสินใจที่จะออกผนวช เพื่อแสวงหาสัจธรรม หลังจากที่พระองค์ได้ผนวชแล้ว ได้เสด็จไปศึกษาศิลปวิทยากับอาจารย์ผู้มีชื่อเสียงในยุคนั้น 2 ท่าน คือ ท่านอุทกดาบสและท่านอาฬารดาบส จนจบหลักสูตร แต่การศึกษาในครั้งนั้น ก็ไม่ได้บรรลุตามวัตถุประสงค์ พระองค์จึงออกจากสำนักของอาจารย์ จึงทรงหาวิธีการด้วยพระองค์เอง โดยทรงทดลองด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การอดพระกระยาหาร การทรมานร่างกาย เป็นต้น แต่หลักปฏิบัติดังกล่าวก็ไม่ได้ผล ในที่สุดทรงบำเพ็ญเพียรทางจิต โดยยึดหลักการปฏิบัติทางสายกลาง ในที่สุดพระองค์ได้ตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อทรงตรัสรู้แล้ว พระพุทธเจ้าทรงใคร่ครวญถึงภูมิธรรมที่พระองค์ได้ตรัสรู้ว่าเป็นสิ่งที่ยากแก่คนที่มีธุลีในดวงตา คือ ผู้ที่ยังข้องอยู่กับกิเลสราคะตัณหา แต่พระองค์ยังทรงมีพระมหากรุณาคุณ ทรงเล็งเห็นสัตว์โลกว่า ยังตกอยู่ในห่วงแห่งความทุกข์ จึงทรงตัดสินใจที่จะอนุเคราะห์แก่เวไนยสัตว์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระองค์จึงเริ่มต้นขึ้น การเผยแผ่พระพุทธศาสนา จึงมีความสำคัญต่อการสืบทอดพระศาสนาให้คงอยู่อย่างยาวนานได้ การเผยแผ่หลักธรรมของพระองค์เบื้องต้น ในการตัดสินใจพระทัยที่จะสั่งสอนเวไนยสัตว์ ทรงวิเคราะห์ผู้ที่ให้โปรด พระองค์พิจารณาปัญญาของแต่ละบุคคลเหล่านั้น

พระผู้มีพระภาค ทรงรับคำทูลอาราธนาของพรหม และทรงอาศัยความกรุณาในหมู่สัตว์ จึงทรงตรวจดูสัตว์โลกด้วยพุทธจักขุ เมื่อตรวจดูสัตว์โลกด้วยพุทธจักขุได้ทรงเห็นสัตว์ทั้งหลายที่มีธุลีคือกิเลสในจักขุน้อยก็มี ที่มีธุลีคือกิเลสในจักขุมากก็มี ที่มีอินทรีย์แก่กล้าก็มี ที่มีอินทรีย์อ่อนก็มี ที่มีอาการดีก็มี ที่มีอาการทรามก็มี ที่สอนให้รู้ได้ง่ายก็มีที่จะสอนให้รู้ได้ยากก็มี ที่มีปกติเห็นปรโลกและโทษโดยความเป็นภัยอยู่ก็มี มีอุปมา

เหมือนดอกอุบลในกออุบล ดอกปทุมในกอปทุม หรือดอกบุณฑริกในกอบุณฑริก ที่เกิดแล้วในน้ำ เจริญแล้วในน้ำ งอกงามแล้ว ในน้ำ บางเหล่ายังจมในน้ำ อันน้ำเลี้ยงไว้ บางเหล่าตั้งอยู่เสมอน้ำ บางเหล่าตั้งอยู่พ้นน้ำ อันน้ำไม่ติดแล้ว พระผู้มีพระภาคทรงตรวดดูสัตว์โลกด้วยพุทธจักขุ ได้ทรงเห็นสัตว์ทั้งหลาย บางพวกมีรูลี คือ กิเลสในจักขุน้อย บางพวกมีรูลี คือ กิเลสในจักขุมาก บางพวกมีอินทรีย์แก่กล้า บางพวกมีอินทรีย์อ่อน บางพวกมีอาการดี บางพวกมีอาการทราม บางพวกสอนให้รู้ได้ง่าย บางพวกสอนให้รู้ได้ยาก บางพวกมีปกติเห็นปรโลกและโทษโดยความเป็นภัยอยู่ ฉะนั้นเหมือนกัน ครั้นแล้วได้ตรัสคาถาตอบท้าวสหัมบดี พรหมว่า ดังนี้ :- เราเปิดประตูมตะแก่ท่านแล้ว สัตว์เหล่าใดจะฟัง จงปล่อยศรัทธามาเถิด ดูกร พรหม เพราะเรามีความสำคัญในความลำบาก จึงไม่แสดงธรรมที่เราคล่องแคล่ว ประณิธิในหมู่มนุษย์²

ตลอดระยะเวลา 45 พรรษา ที่พระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญพุทธกิจ อันเต็มไปด้วยความสงบ สุขและความอุดมแห่งปัญญา อันเป็นความเจริญสูงสุดของกุศลธรรมทั้งหลาย บรรดามนุษย์ทั้งหลายที่เกิดร่วมสมัย แม้จะมีความแตกต่างกันไม่ว่าจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับบรรณะ การศึกษา ฐานะ ความเชื่อความคิดเห็น แต่พระพุทธเจ้าก็ทรงสามารถสมานความแตกต่างเหล่านั้นได้ด้วยพระธรรมวินัย ซึ่งเปี่ยมไปด้วยพระกรุณา พระองค์ได้ส่งสาวกออกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยพระองค์ทรงประทานโอวาทเป็นเป้าหมายเอาไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลายพวกเธอจงเที่ยวจาริกไป เพื่อประโยชน์แก่ชนเป็นอันมาก เพื่อความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์สัตว์โลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เทพดาและมนุษย์ทั้งหลาย”³

นับจากวันนั้น พระสาวกได้ออกจาริกเผยแผ่พระพุทธศาสนา แผ่ขยายไปทั่วเขตชมพูทวีปได้อย่างรวดเร็ว การเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ การทำให้พระพุทธศาสนายาวงกว้างออกไปให้แพร่หลาย ได้แก่ การดำเนินการ เพื่อให้หลักคำสอนในพระพุทธศาสนาเผยแพร่ออกไป ทำให้มีผู้เคารพเลื่อมใสในพระรัตนตรัย ได้น้อมนำเอาหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาไปปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติ เพราะพระพุทธศาสนาบังเกิดขึ้น เพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก หัวใจสำคัญของการเผยแผ่คำสอนของพระพุทธศาสนานั้น ปลายทางของคำสอนก็เพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก โดยให้เกิดประโยชน์สุข ตามที่พระพุทธองค์ทรงมีจุดประสงค์อยู่ 3 อย่าง คือ (1) ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ หรือประโยชน์ในชาตินี้ (2) สัมปรายิกัตถประโยชน์ หรือประโยชน์ในชาติหน้า (3) ปรมัตถประโยชน์ หรือประโยชน์อย่างยิ่ง กล่าวคือ พระนิพพาน วิธีการสอนของพระพุทธเจ้าในแต่ละครั้ง มีคุณลักษณะที่เรียกได้ว่า เป็นลีลาการสอน ซึ่งมี 4 รูปแบบ คือ (1) สันทัสสนา ชี้แจงให้เห็นชัด (2) สมာทปนา ขวนให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ (3) สมุตเตชนา ปลอบขโลมใจให้สดชื่น ร่าเริง (4) สัมปหังสนา เร้าใจให้อาจหาญกล้าแล้วกล้า เหล่านี้ เป็นพุทธลีลาที่นำศึกษาอย่างยิ่ง

ดังนั้น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ที่จะต้องศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎกและคัมภีร์อื่น ๆ หรือตำราทางพระพุทธศาสนา โดยการศึกษาบทบาทการเผยแผ่ของพระภิกษุผู้ที่เหมาะสมเป็นแบบอย่างที่ดี เพื่อจะนำมาเผยแผ่ให้ผู้ที่เคารพศรัทธาเลื่อมใสและประชาชนทั่วไปได้ศึกษา เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีแก่พุทธบริษัทรุ่นหลัง ๆ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอนาคตนั้น พระภิกษุจะต้องทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในเชิงรุก ต้องอาศัยเทคนิคและวิธีการที่ทันสมัยในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา แต่จะต้องรักษาหลักธรรมคำสอนที่ถูกต้อง ตามพุทธวจนะไว้ให้มั่นคง การรื้อฟื้นมิติทางโลกุตรธรรมและมิติทางสังคมให้คืนสู่พุทธศาสนา จึงไม่ใช่เพียงแค่การรักษาพระพุทธศาสนาไม่ให้ผิดเพี้ยนผันแปรไปท่ามกลางกระแสที่เชี่ยวกราดเท่านั้น เป็นขั้นตอนสำคัญในการทำให้พุทธศาสนากลับมีบทบาทที่สำคัญในโลกอีกด้วย

² วิ.ม. (ไทย, มหาจุฬา ฯ) 4/9/14-15., วิ.ม. (บาลี) 4/9/11-12.

³ ที.ม. (ไทย, สยามรัฐ) 10/52/53., ที.ม. (บาลี) 10/52/53-55.

โครงการปฏิบัติธรรมให้แก่ภิกษุสามเณร อุบาสกอุบาสิกา นักเรียนนักศึกษา ชาวพุทธทั่วไป รวมถึงชาวต่างชาติ นอกจากนี้ยังเป็นแหล่งเรียนรู้และบริการทางการศึกษา เช่น การจัดตั้งสถานีวิทย์พระพุทธศาสนา เพื่อเผยแผ่ธรรม ในแนวปฏิบัติธรรม และส่งเสริมด้านการศึกษาวิชาการของพระพุทธศาสนาทางไกล เช่น ข่าวสารงานบริการ แผนกนันทธรรม-บาลี ธรรมศึกษา เป็นต้น บริบทในสถานที่วัดสะอาด ร่มรื่น เป็นที่พักผ่อนตลอดทั้งการจัดกิจกรรมฝึกอบรมกัมมัฏฐานในวันสำคัญ เช่น วันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา วันอาสาฬหบูชา วันพ่อและวันแม่แห่งชาติเฉลิมพระเกียรติ การจัดกิจกรรมฝึกอบรมมีทุกเดือนตลอดปี การจัดกิจกรรมฝึกอบรมธรรมให้เยาวชน เช่น โครงการเข้าค่ายพุทธบุตร โครงการบรรพชาอุปสมบทภาคฤดูร้อน โครงการธรรมสัญจรของคณะสงฆ์ โครงการจุ่งลูกจุ่งหลานเข้าวัดทุกวันอาทิตย์ (ตลอดปี ตลอดชาติ) โครงการลานธรรมและลานวิถีไทย เป็นต้น

การวิจัยเรื่อง การศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักปฏิบัติธรรมวัดศรีอุดมวงศ์ จังหวัดเลยในครั้งนี้ จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง เพราะจะได้รู้พุทธวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในครั้งพุทธกาล ได้รับทราบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักปฏิบัติธรรมวัดศรีอุดมวงศ์ ซึ่งเป็นสำนักปฏิบัติที่มีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งได้นำพุทธวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในสังคมปัจจุบันได้อย่างเหมาะสม ที่จะเป็นประโยชน์ทางการศึกษาในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เหมาะสมในยุคปัจจุบัน จะได้ศึกษารูปแบบวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เหมาะสม ที่จะได้ศึกษาเพื่อเป็นแนวทางในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรือง เพื่อเป็นคู่มือสำหรับพุทธบริษัท โดยเฉพาะพระภิกษุที่จะได้นำผลจากงานวิจัยเรื่องนี้เป็นแบบอย่าง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มั่นคงถาวรสืบไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาพุทธวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา เถรวาท
- 2.2 เพื่อศึกษากระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักปฏิบัติธรรม วัดศรีอุดมวงศ์จังหวัดเลย
- 2.3 เพื่อศึกษารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักปฏิบัติธรรม วัดศรีอุดมวงศ์ จังหวัดเลย

3. ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักปฏิบัติธรรม วัดศรีอุดมวงศ์ จังหวัดเลย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยไว้ดังนี้

3.1 วิจัยเอกสาร

ก. ขอบเขตด้านเนื้อหา

- 1) ศึกษาค้นคว้ารวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสำนักปฏิบัติธรรม วัดศรีอุดมวงศ์ จังหวัดเลย
- 2) ศึกษาแนวทางการนำพุทธวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักปฏิบัติธรรม วัดศรีอุดมวงศ์ จังหวัดเลย

ข. ขอบเขตด้านเอกสาร

- 1) พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา ในพระพุทธศาสนาเถรวาท
- 2) ศึกษาข้อมูลจากวิทยานิพนธ์ งานวิจัย ตำราเอกสารทางวิชาการด้านการจัดการและการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
- 3) ศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด

ค. ขอบเขตด้านระยะเวลา

การศึกษาครั้งนี้ จึงกำหนดศึกษาในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักปฏิบัติธรรม วัดศรีอุตมวงศ์ จังหวัดเลย ในช่วงระยะเวลา ระหว่างเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2557 ถึงเดือนมีนาคม พ.ศ. 2558 รวมระยะเวลา 10 เดือน

3.2 การวิจัยภาคสนาม

ก. พื้นที่ศึกษาวิจัย

สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดเลย วัดศรีอุตมวงศ์ บ้านน้อยนา ตำบลศรีสงคราม อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย

ข. กลุ่มเป้าหมายที่คัดเลือก โดยวิธีคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ประกอบด้วย

- 1) พระสงฆ์ในเขตพื้นที่จังหวัดเลย 5 รูป มีดังนี้
 - 1.1) เจ้าคณะจังหวัดเลย 1 รูป
 - 1.2) รองเจ้าคณะจังหวัดเลย 2 รูป
 - 1.3) เจ้าคณะอำเภอวังสะพุง 1 รูป
 - 1.4) เจ้าคณะตำบลศรีสงคราม 1 รูป
- 2) ผู้บริหาร หรือหัวหน้าหน่วยงานในเขตพื้นที่จังหวัดเลย 5 คน
- 3) ประชาชนทั่วไปที่เข้าปฏิบัติธรรม จำนวน 5 คน

ค. เครื่องมือและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

- 1) แบบสัมภาษณ์ (ดูภาคผนวก)
- 2) การสัมภาษณ์

ง. การวิเคราะห์ข้อมูล

- 1) วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา
- 2) วิเคราะห์ข้อมูลจากบทสัมภาษณ์
- 3) วิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

4. สรุปผลงานวิจัย

จากการศึกษาเกี่ยวกับเรื่อง “ศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักปฏิบัติธรรม วัดศรีอุตมวงศ์ จังหวัดเลย” สรุปพอสังเขปได้ ดังนี้

4.1) กำเนิดและพัฒนากิจการสำนักปฏิบัติธรรมวัดศรีอุตมวงศ์ จังหวัดเลย

จุดประสงค์หลัก คือ ต้องการให้พระพุทธศาสนาเกิดความมั่นคงยั่งยืนและให้สังคมมีความสุขด้วยหลักพุทธธรรม โดยมีพันธกิจหลัก 5 ประการ คือ

- (1) เสริมสร้างให้สถาบันและกิจการทางพระพุทธศาสนามีความมั่นคงยั่งยืน
- (2) สนับสนุนส่งเสริมการจัดการศึกษาสงฆ์ และการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาให้มีความรู้คู่คุณธรรม
- (3) จัดการศึกษาสงฆ์ เพื่อผลิตและพัฒนาศาสนทายาทที่เปี่ยมปัญญาพุทธธรรมเผยแผ่ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญงอกงามและร่วมสร้างสังคมพุทธธรรมที่มีความเข้มแข็ง
- (4) ดำเนินการให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางทางพระพุทธศาสนาโลก

(5) พัฒนาการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติ เพื่อให้เกิดเป็นประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาและสังคม

4.2) รูปแบบในการเผยแพร่หลักธรรมของสำนักปฏิบัติธรรมวัดศรีอุดมวงศ์ จังหวัดเลย

- (1) รูปแบบการสื่อสารโดยการบรรยาย
- (2) รูปแบบการสื่อสารโดยการปาฐกถา
- (3) รูปแบบการสื่อสารโดยการอภิปราย
- (4) รูปแบบการสื่อสารโดยการปราศรัย
- (5) รูปแบบการสื่อสารโดยใช้สถานีวิทยุกระจายเสียง

4.3) ประโยชน์และคุณค่าที่ได้รับจากการเผยแพร่พระพุทธศาสนา

สำนักวัดปฏิบัติธรรม วัดศรีอุดมวงศ์ จังหวัดเลย ได้วางแผนการเผยแพร่และเพื่อการส่งเสริมให้พุทธศาสนิกชนมีความเข้มแข็งทั้งในทางด้านความคิด เพื่อให้เกิดคุณค่ากับตนและสังคม

4.4) คุณค่าที่ได้จากคำสอนจากสำนักปฏิบัติธรรมวัดศรีอุดมวงศ์ จังหวัดเลย

- (1) รู้จักการดำเนินชีวิตในทางสายกลาง แบบพอเพียง พอประมาณ
- (2) รู้จักความสุขที่แท้จริง เช่น การรู้ไม่จำเป็นจะต้องร่ำรวย ต้องมีทุกสิ่งทุกอย่างเกินความจำเป็น ก็สามารถมีความสุขได้
- (3) รู้จักการให้อภัย ไม่คิดเบียดเบียน อาฆาตพยาบาทจองเวรใคร
- (4) รู้จักหลีกเลี่ยงการสร้างบาป หรือสร้างกรรมชั่ว หันมาสร้างแต่ความดี
- (5) รู้จักการใช้เหตุผล มีสติ ไม่ว่าเวลาจะคิด จะพูดและจะทำสิ่งใด
- (6) ละจากความโลภ ความโกรธและความหลง เพื่อความสงบสุขทางใจ
- (7) การได้รักษาศีลให้บริสุทธิ์ ปฏิบัติธรรม ฝึกจิตให้สงบและได้ปล่อยวาง เพื่อการหลุดพ้นจากห่วงแห่งความทุกข์อย่างถาวร

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษางานวิจัยเรื่อง “ศึกษาการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของสำนักปฏิบัติธรรมวัดศรีอุดมวงศ์ จังหวัดเลย” ตามที่ผู้วิจัยได้นำเสนอและสรุปประเด็นเนื้อหาจากข้างต้นมาเป็นลำดับมีประเด็นที่ผู้วิจัยเสนอแนะไว้ 2 ด้าน ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

- 1) การศึกษาเชิงเปรียบเทียบวิธีการทางเทคนิคในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ทางสถานีวิทยุในแต่ละภูมิภาค
- 2) การศึกษาเชิงเปรียบเทียบถึงบทบาทของนักเผยแผ่และทัศนคติของประชาชนที่มีต่อคำสอนกับนักเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบัน
- 3) การศึกษารูปแบบและวิธีการในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาทางสถานีวิทยุ โดยวิธีการประยุกต์สาระสำคัญของหลักธรรม เพื่อนำไปใช้ให้เข้ากับเหตุการณ์ในปัจจุบัน

2. ข้อเสนอแนะกับหน่วยงาน

1) ควรมีระบบการจัดการและวางแผน เพื่อวางระบบในการเผยแพร่ธรรมะในวันสำคัญในทางพระพุทธศาสนา เริ่มจากวัน “อัมมัสสวนะ” หรือวันพระ เพื่อจะได้ปรับปรุงและมีพัฒนาการทั้งรูปแบบและวิธีการ ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

2) ควรมีระบบการควบคุมและมีการตรวจสอบ ในเรื่องการนำเสนอเนื้อหาสาระในการเผยแพร่ธรรมะของนักเผยแผ่ ทั้งภิกษุและอุบาสกและอุบาสิกา เพื่อให้เนื้อหาของธรรมะที่นำเสนอ ให้เป็นไปในมาตรฐาน อันจะเป็นการสืบสานพุทธธรรมให้ดำรงอยู่สืบต่อไป

บรรณานุกรม

ข้อมูลชั้นปฐมภูมิ

1) พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี / ไทย

กรมศาสนา. (2514). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับสยามรัฐ**. กรุงเทพมหานคร : กรมศาสนา.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2500). **พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

_____. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2532). **พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล ฉบับ 91 เล่ม**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ มหามกุฏราชวิทยาลัย,

การอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งโบราณคดีวัดโพธิ์ชุมเชิงบูรณาการตามหลักพุทธธรรม Conservation and Development of Wat Pho Chum's Archaeological Site Integrative Based on Buddhadhamma

ธีระวัฒน์ แสนคำ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย

บทคัดย่อ

วัดโพธิ์ชุมตั้งอยู่ที่บ้านนาโคก ตำบลศรีสองรัก อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย เป็นแหล่งโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์ซึ่งประกอบด้วย โบสถ์สร้างเมื่อ พ.ศ.2508 มีคุณค่าด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดีและศิลปกรรม พื้นบ้านในจังหวัดเลยเป็นอย่างมาก เนื่องจากมีการผสมผสานทางศิลปกรรมและเกิดจากความสามัคคีของชาวบ้าน แต่ปัจจุบันอยู่ในสภาพเสี่ยงต่อการชำรุด ควรที่จะได้รับการอนุรักษ์และพัฒนาเชิงบูรณาการโดยใช้หลักพุทธธรรม “อปปริหานิยธรรม” เพื่อให้แหล่งโบราณคดีวัดโพธิ์ชุมเป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี พระพุทธศาสนาและศิลปกรรมต่อไป

คำสำคัญ : แหล่งโบราณคดี, วัดโพธิ์ชุม, การอนุรักษ์และพัฒนา, เชิงบูรณาการ, หลักพุทธธรรม

ABSTRACT

Wat Pho Chum was located at Ban Na Kok, Si Song Rak Sub-District, Mueang Loei District, Loei Province. This temple was an archaeological site of resources which include, the church was built since 2508 its historical archeology and folk art was valuable in Loei province as well. It was a blend of art and of the unity of the people. But in a state vulnerable to damage it should be conserved and integrated development based on the Buddhadhamma “APARIHANIYADHAMMA” in order that the Wat Pho Chum was the archeological and historic site of archeology, religion and the arts.

Keywords : Archaeological Site, Wat Pho Chum, Conservation and Development, Integrative, Buddhadhamma

บทนำ

ในอดีตการทำนุบำรุงดูแลรักษาโบราณสถานซึ่งส่วนใหญ่มีความเกี่ยวข้องกับศาสนานั้น มักจะเป็นซึ่งเป็นสำนึกในเชิงศาสนา เช่น การอุทิศผู้คนเพื่อดูแลรักษาศาสนสถาน การรวบรวมชิ้นส่วนพระพุทธรูปหินมาซ่อม การบูรณะวัด การขุดดูฐานสิ่งก่อสร้างภายในวัดและการออกกฎหมายควบคุม เช่น ในกฎหมายตราสามดวงที่ชำระขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชกาลที่ 1) โดยรวบรวมกฎหมายเก่าสมัยกรุงศรีอยุธยา ได้กำหนดโทษสำหรับผู้ทำลายโบราณสถาน โบราณวัตถุในพระพุทธศาสนา (คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529: 317-320) เป็นต้น

แม้ว่าประเทศไทยจะมีพระราชบัญญัติโบราณวัตถุโบราณสถาน ฯลฯ มาตั้งแต่ พ.ศ.2504 มีอนุสัญญาระหว่างประเทศ และทำสัญญากับบางประเทศเพื่อป้องกันการนำเข้า-ส่งออกโบราณวัตถุที่ผิดกฎหมาย เช่น โบราณวัตถุและศิลปวัตถุที่เป็นหลักฐานความเป็นมาของประเทศชาติ จะซื้อขายได้ก็เฉพาะสิ่งของที่เป็นสมบัติส่วนตัวที่ได้รับเป็นมรดกตกทอดมาจากบรรพบุรุษผู้สร้างขึ้นเท่านั้น (กรมศิลปากร, 2541) เป็นต้น แต่กระนั้นก็ยังมีการซื้อขายโบราณวัตถุอันเป็นสมบัติของชาติกันอย่างกว้างขวาง มิได้เกรงกลัวอาญาของกฎหมายเลยวิธีเดียวที่อาจช่วยแก้ปัญหานี้ได้คือ กระตุ้นจิตสำนึกของคนให้มีคุณธรรม ให้มีความรู้สึกผิดชอบที่จะร่วมแรงร่วมใจอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของประเทศ ให้เป็นสมบัติวัฒนธรรมของบ้านเมืองมิใช่เป็นสมบัติส่วนตัว ทั้งนี้จะต้องรีบกระทำนับตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป เพราะพรุ่งนี้ก็อาจสายไปเสียแล้ว (พระราชวรนิเมธี และคณะ, 2556: 1)

ในพื้นที่ราบลุ่มริมฝั่งแม่น้ำเลย จังหวัดเลย ได้มีการพบร่องรอยชุมชนโบราณและแหล่งโบราณคดีสำคัญหลายแห่ง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชุมชนโบราณในวัฒนธรรมลาวหรือเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรลาวในยุคจารีต เนื่องจากก่อนที่จะเกิดกรณีสงครามครั้งใหญ่ระหว่างสยามกับเวียงจันทน์ใน พ.ศ.2369-2371 นั้น บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำเลยในเขตจังหวัดเลย และพื้นที่กลุ่มจังหวัดภาคอีสานตอนบน รวมทั้งลุ่มแม่น้ำโขงยังอยู่ภายใต้การปกครองของอาณาจักรลาวทั้งหมด แต่หลังจากสงครามครั้งนั้นก็เกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองครั้งใหญ่ บริเวณทั้งหมดที่กล่าวมากลับตกอยู่ภายใต้การปกครองของอาณาจักรสยามจนถึงปัจจุบัน ส่วนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงต่อมาตกเป็นเมืองขึ้นของฝรั่งเศส และประกาศอิสรภาพเป็นประเทศลาวในที่สุด (สุวิทย์ อธิศาตวัต, 2543: 28-36)

แหล่งโบราณคดีสำคัญได้กระจายอยู่ตามที่ราบลุ่มแม่น้ำเลย เช่น วัดโพธิ์ชัยมงคล ตำบลนาโป่ง วัดศรีสัตตนาคน ตำบลชัยพฤกษ์ วัดศรีสุ่มังคลารามและวัดโพธิ์ชุม ตำบลศรีสองรัก วัดศรีจันทร์ วัดศรีชมชื่นและวัดห้วยห้าว ตำบลนาอ้อ อำเภอเมืองเลย และวัดพระธาตุ ตำบลธาตุ อำเภอเชียงคาน วัดกู่คำและวัดโพธิ์เย็น ตำบลทรายขาว อำเภอวังสะพุง (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุฯ, 2544: 96-111) เป็นต้น ซึ่งในบทความนี้ผู้เขียนได้ทำการศึกษาเฉพาะแหล่งโบราณคดีวัดโพธิ์ชุม บ้านนาโคก ตำบลศรีสองรัก อำเภอเมืองเลย เพราะเป็นแหล่งโบราณคดีที่น่าสนใจและยังขาดการศึกษาเป็นอย่างมาก ตลอดจนอยู่ในภาวะเสี่ยงต่อการถูกทำลายโดยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

ดังนั้น ผู้เขียนจึงเล็งเห็นความสำคัญและความจำเป็นในการศึกษาและเสนอแนะแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งโบราณคดีวัดโพธิ์ชุม ก่อนที่แหล่งโบราณคดีเหล่านี้จะถูกทำลายโดยการกระทำของประชาชนที่ปราศจากความรู้ความเข้าใจและรู้เท่าไม่ถึงการณ์ โดยดำเนินการสำรวจศึกษาความสำคัญของแหล่งโบราณคดี และแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งโบราณคดีวัดโพธิ์ชุมเชิงบูรณาการโดยใช้หลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี พระพุทธศาสนาและศิลปกรรม สำหรับนักเรียน นักศึกษา เยาวชน ตลอดจนประชาชนในท้องถิ่นและนักท่องเที่ยว ได้เกิดความรู้ความเข้าใจและความภาคภูมิใจ นำไปสู่ความร่วมมือร่วมใจที่ลุ่มลึกในการดูแลและอนุรักษ์แหล่งโบราณคดีและมรดกทางวัฒนธรรมที่บ่งบอกถึงความเจริญรุ่งเรืองของท้องถิ่นและประเทศชาติแบบมีส่วนร่วมให้คงอยู่สืบไป

พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบ้านนาโคกโดยสังเขป

บ้านนาโคกเป็นชุมชนเก่าแก่ในกลุ่มแม่น้ำเลยโดย โดยมีวัดโพธิ์ชุมเป็นศาสนสถานสำคัญของชุมชนและตั้งอยู่พื้นที่เนินสูงกลางชุมชนด้วย ดังนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องศึกษาพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของชุมชนบ้านนาโคกควบคู่กันไปด้วย ปัจจุบันบ้านนาโคกเป็นชุมชนขนาดใหญ่แยกการปกครองออกเป็น 2 หมู่บ้านคือบ้านนาโคก หมู่ที่ 2 และบ้านใหม่พัฒนา หมู่ที่ 3 ตำบลศรีสองรัก อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย

บริเวณบ้านนาโคกปรากฏร่องรอยการเข้ามาของผู้คนช้านานแล้ว ที่ถ้ำผาปู่ซึ่งตั้งอยู่เชิงเขาทางทิศตะวันตกห่างจากชุมชนบ้านนาโคกไปทางทิศใต้ประมาณ 1 กิโลเมตร ได้มีการสำรวจพบภาพเขียนสีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ที่เพิงผาภายในวัดถ้ำผาปู่ (ไชยวุฒิ มนต์ริรักษ์ และราเพย ไชยสินธุ์, 2554: 14) ภาพเขียนด้วยสีแดงคล้ำ มีรูปสามเหลี่ยม 2 รูปคล้ายๆ ทรงผมผู้หญิงโค้ง (กรมศิลปากร, 2531: 83) มีรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าระบายสีทึบเป็นบางส่วนลายเส้นคู่ขนาน เส้นล่างเขียนเป็นเส้นหยักฟันปลา รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า รูปสี่เหลี่ยมด้านไม่เท่า รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าทึบและลายเส้นตรง ภาพลายเส้นคล้ายหน้าจั่วบ้าน ภาพวงกลมผสมเส้นคดและเส้นตรงรูปตัววีหัวกลับ (ดนุพล ไชยสินธุ์, 2534: 69) การพบภาพเขียนสีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ที่ถ้ำผาปู่ได้เป็นหลักฐานสำคัญที่แสดงให้เห็นว่า บริเวณภูเขาและที่ราบลุ่มบริเวณใกล้เคียงบ้านนาโคกในสมัยก่อนประวัติศาสตร์หรือเมื่อประมาณ 5,000-2,500 ปีมาแล้ว ได้มีมนุษย์เข้ามาอยู่อาศัย หรือมาทำกิจกรรมประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อขึ้นแล้ว บริเวณบ้านนาโคกจึงเป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่มีการพบร่องรอยการเคลื่อนไหวของมนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์ที่เก่าแก่ที่สุดแห่งหนึ่งในเขตจังหวัดเลย

ในสมัยประวัติศาสตร์แม่น้ำเลยยังเป็นเส้นทางคมนาคมจากตอนในที่สามารถออกมายังแม่น้ำโขงเพื่อติดต่อกับบ้านเมืองใหญ่อย่างเมืองหลวงพระบางหรือเมืองเวียงจันทน์ได้ ทำให้ตลอดสองฝั่งแม่น้ำเลยตั้งแต่ช่วงที่ไหลผ่านที่ราบลุ่มตั้งแต่เขตอำเภอวังสะพุงเป็นต้นมา มีการพบร่องรอยชุมชนโบราณและโบราณสถานในวัฒนธรรมล้านช้างกระจายอยู่เป็นระยะในที่ราบลุ่มแม่น้ำเลย ทั้งนี้เนื่องจากว่าในที่ราบลุ่มแม่น้ำเลยเป็นที่ตั้งของเมืองชายขาว ซึ่งเป็นเมืองหน้าด่านสำคัญของอาณาจักรล้านช้าง (สุรศักดิ์ ศรีสำออง, 2545: 52-56)

บริเวณที่ตั้งชุมชนบ้านนาโคกปัจจุบันได้มีการพบร่องรอยชุมชนโบราณในวัฒนธรรมล้านช้างตั้งอยู่ มีรายงานการพบเศษภาชนะดินเผาทั้งแบบเคลือบน้ำยา และที่เป็นแบบเผาแกร่งกระจายอยู่ มีการพบกล้องสูบบุหรี่ดินเผาหรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “กอกยาใหญ่” กระจายอยู่ทั่วไปตามเนินเขา พื้นที่ทำการเกษตรและพื้นที่ชุมชน หรือแม้แต่ภายในบริเวณวัดโพธิ์ชุมก็เคยมีการพบเศษภาชนะดินเผากระจายอยู่เช่นกัน (พระครูโพธิธรรมสโมธาน, สัมภาษณ์) นอกจากนี้ ยังมีการพบร่องรอยโบราณสถานที่น่าสนใจฐานว่าเป็นศาสนสถานทางพระพุทธศาสนาในวัฒนธรรมล้านช้างบริเวณบ้านโคกจำนวน 2 แห่ง ซึ่งคงถูกทิ้งร้างจากภาวะสงครามระหว่างสยามกับเวียงจันทน์ที่เกิดขึ้นใน พ.ศ.2369-2371 แต่ปัจจุบันถูกทำลายจนไม่ปรากฏหลักฐานใดๆ เลยนอกจากเศษก้อนอิฐ

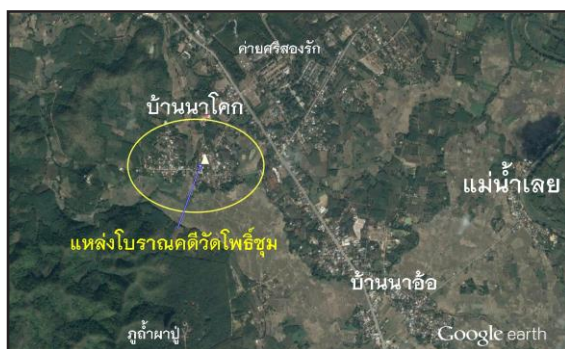
ในระหว่างปี พ.ศ.2425-2426 เอเจียน แอมอนิเย (ETIENNE AYMONIER) นักสำรวจชาวฝรั่งเศสที่ต้องการสำรวจหาศิลาจารึกในลาวและอีสาน ซึ่งอยู่ในเขตอิทธิพลเขมรโบราณมาก่อน คณะสำรวจของเอเจียนได้เริ่มต้นสำรวจในเดือนกันยายน พ.ศ.2425 เสร็จสิ้นในเดือนมีนาคม พ.ศ.2426 ต่อมาในปี พ.ศ.2438 รายงานฉบับนี้จึงได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่ ช่วงที่ผ่านระหว่างเมืองเชียงคานกับเมืองเลย ช่วงปลายเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2426 คณะสำรวจกลุ่มนี้ได้บันทึกถึงความยากลำบากในการเดินทางตามหุบเขา สภาพทั่วไปของหมู่บ้านในสังกัดเมืองเชียงคานและเมืองเลย วิถีชีวิต ลักษณะการปกครองของเมือง เจ้าเมือง การทำมาหากิน การเก็บภาษีอากรและความสัมพันธ์ระหว่างท้องถิ่นกับรัฐสยาม ที่สำคัญคือ คณะเดินทางของเอเจียน แอมอนิเย ได้ผ่านบริเวณบ้านนาโคกด้วย ดังปรากฏข้อความว่า

“วันพฤหัสบดีที่ 28 กุมภาพันธ์ พวกคนเดินทางออกจากบ้านธาตุ (Ban That) เวลา 6.00 น. ก็ไปถึงแม่น้ำเลย...พวกเขาแลเห็นภูนาง (Phou Nang) ภูยักซ์ (Phou Ngak) และเวลา 12.30 น. ก็พากันหยุดพักที่บ้านโคก (Ban Khuok) หมู่บ้านนี้มีกระท่อม 25 หลัง ขึ้นกับเมืองเลย แล้วจึงออกเดินทางต่อไปต่อเวลา 15.00 น. ไปตามทางผ่านทุ่งนา แลเห็นทิวเขาภูเลย (Phou Loey) และภูท่า (Phou Tha) ต่อจากนั้นไปพวกเขาเข้าดงใหญ่ มีต้นเปื่อย ต้นเต็งรัง เข้าในป่าโปร่งต้นกุงและต้นชาด พวกเขาไปหยุดพักนอนที่บ้านน้ำภู (Ban Nam Phou) เวลา 4.30 น. หมู่บ้านดังกล่าวมีกระท่อม 25 หลัง ประชากรขึ้นกับเมืองเลยและอีกส่วนหนึ่งขึ้นกับเมืองหล่ม”

จากข้อมูลในบันทึกของเอเจียน แอมอนิเย ซึ่งได้รับการแปลจากภาษาฝรั่งเศสเป็นภาษาไทยโดยอาจารย์ทองสมุทร โตเร ผู้เชี่ยวชาญภาษาฝรั่งเศสและภาษาลาว และรองศาสตราจารย์สมหมาย เปรมจิตต์ ผู้ทำหน้าที่ขุดเกลากลานวนภาษาไทยกับตรวจทานกับต้นฉบับ จะพบว่า บ้านนาโคกในบันทึกเรียกว่า “บ้านโคก” ในช่วงเวลานั้นมีบ้านเรือนราษฎรอยู่เพียง 25 หลังคาเรือน เป็นหมู่บ้านที่อยู่บนเส้นทางคมนาคมโบราณระหว่างเมืองเลยกับเมืองเชียงคาน แต่หมู่บ้านนี้ขึ้นกับเมืองเลย ที่ตั้งหมู่บ้านอยู่ใกล้กับภูเขา และแวดล้อมไปด้วยป่าดงใหญ่ ต้นเปื่อย ต้นเต็งรัง ป่าโปร่งต้นกุงและต้นชาด

จะเห็นได้ว่าภายหลังสงครามระหว่างสยามกับลาวในคราวศึกเจ้าอนุวงศ์สงบลง ก็คงมีราษฎรกลับเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณชุมชนเดิมก่อนที่จะถูกทิ้งร้าง ดังนั้น บริเวณบ้านนาโคกจึงมีการพบร่องรอยชุมชนโบราณอยู่ในพื้นที่ด้วย ต่อมาก็คงมีราษฎรอพยพโยกย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานมากขึ้น ทั้งจากชุมชนต่างๆ ในเขตลุ่มแม่น้ำเลยและจากบริเวณใกล้เคียงที่อพยพเข้ามา โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มข้าราชการทหารที่ย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานหลังการตั้งค่ายศรีสองรักขึ้นใน พ.ศ.2521 เพราะเป็นพื้นที่ติดต่อกันกับค่ายทหาร จนทำให้ชุมชนบ้านนาโคกกลายเป็นชุมชนขนาดใหญ่ซึ่งมีจำนวนครัวเรือนกว่า 500 หลังคาเรือนในปัจจุบัน

ด้วยความเป็นชุมชนเก่าแก่และขนาดใหญ่ดังกล่าวจึงทำให้ชุมชนบ้านนาโคกมีกำลังแรงงานและกำลังทรัพย์ที่สามารถสร้างโบสถ์ขึ้นมาประจำวัดในชุมชนได้ การมีโบสถ์ประจำวัดในชุมชนนั้นถือว่าเป็นสัญลักษณ์ของมั่งคั่งของชุมชนที่ทัดเทียมกับชุมชนใกล้เคียง ทำให้โบสถ์วัดโพธิ์ชุมมีความสำคัญต่อชุมชนบ้านนาโคกในอดีตเป็นอย่างมาก

ภาพที่ 1 แผนที่แสดงตำแหน่งที่ตั้งแหล่งโบราณคดีวัดโพธิ์ชุมและบ้านนาโคก (ปรับปรุงจาก Google earth)

แหล่งโบราณคดีวัดโพธิ์ชุม

แหล่งโบราณคดีวัดโพธิ์ชุมตั้งอยู่ภายในบริเวณวัดโพธิ์ชุม บ้านนาโคก หมู่ที่ 2 ตำบลศรีสองรัก อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย ข้อมูลในทะเบียนวัดในจังหวัดเลยของสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเลยระบุว่า วัดโพธิ์ชุมก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2460 เป็นวัดราษฎร์สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาใน พ.ศ.2509 ภายในแหล่งโบราณคดีวัดโพธิ์ชุมมีสิ่งที่มีความสำคัญและน่าสนใจ คือ โบสถ์ศิลปกรรมพื้นบ้าน

โบสถ์วัดโพธิ์ชุมเป็นโบราณสถานสำคัญของวัด ชาวบ้านเรียกว่า “สิม” เป็นอาคารคอนกรีตวางผังแบบมีมุขหน้า แบบ 3 ช่วงเสาไม่รวมมุขหน้า ด้านหน้าทำซุ้มวงโค้ง 3 ซุ้ม พนักกระเบื้องทำเป็นแบบซุ้มกรงเว้นระยะห่าง ด้านข้างประดับซุ้มวงโค้งแบบฝีมืองานช่างญวน ซึ่งมักนิยมก่ออาร์คโค้งเหนือซุ้มประตู (วิโรตม์ ศรีสุโร , 2536: 310) กรอบซุ้มหน้าต่างทำเป็นซุ้มบันแถลง ด้านล่างกรอบซุ้มประดับเป็นฐานรองแบบแข่งสิงห์ บานประตูและบานหน้าต่างทำด้วยไม้ แกะสลักลายเทพพนมและลายพันธุ์พฤกษา หลังคาซ้อนเทิบ 2 เทิบ ประดับด้วยช่อฟ้า ใบระกาและหางหงส์ เหนือหลังคาทำเป็นปราสาทเพ็ชร์ หลังคามุงด้วยกระเบื้องว่าวที่จากซีเมนต์ ซึ่งคล้ายผังแบบโบสถ์มาตรฐาน พ.ศ.2483 ที่กรมการศาสนาได้ออกกำหนดให้ใช้ทั่วประเทศ ใกล้เคียงกับผังโบสถ์เก่าวัดโพธิ์ศรีวิสัย ตำบลเมืองพาน อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี (ขวลิต อธิปัตย์กุล, 2556: 412-415)

ภาพที่ 2 สภาพและลักษณะทางศิลปกรรมภายนอกของโบสถ์วัดโพธิ์ชุม
(บันทึกภาพเมื่อ 25 มกราคม 2559)

ส่วนสิ่งที่ยังมีให้เห็นหน้าประตูทางขึ้นโบสถ์ทำด้วยปูนปั้นข้างละ 1 ตัว โดยทั่วไปของสิ่งหวัดโพธิ์ชุมมีลักษณะทางศิลปกรรมคล้ายกับสิ่งของที่พบตามศาสนสถานในเขตล้านนา ลักษณะลำตัวยื่นหันไปทางทิศตะวันออก แต่หันส่วนหัวและหน้าเข้าหาทางบันได ผิวนิยัทำด้วยสีเขียว ฟันสีขาว ส่วนที่เป็นเครื่องประดับ พูชนและลวดลายบนลำตัวทำด้วยสีเหลือง สิ่งนี้ลักษณะนี้เป็นลักษณะของสิ่งหวัดพม่าซึ่งจะมีลำตัวค่อนข้างใหญ่ ยักษ์ มักจะเป็นสีขาว ขนส่วนหัวจะชี้ตั้งขึ้นคล้ายกับเปลวไฟและขนแผงคอจะเป็นเปลวเรียงกันลงไป เป็นชั้นๆ รุงมุกใหญ่และบานเหมือนหมู ขาจะประดับด้วยลายคล้ายกับเปลวไฟ หางยาวตรงพุ่มมักจะตกแต่งด้วยลายกนก มักจะสร้างไว้ตามประตูเข้าวัดหรือทางเข้าอาคาร ซึ่งมีการสร้างอย่างแพร่หลายในดินแดนล้านนาหลังจากที่อาณาจักรล้านนาตกเป็นประเทศราชของพม่าและในช่วงที่มีชาวพม่าและชาวไทยใหญ่เข้ามาทำป่าไม้ในราวปลายพุทธศตวรรษที่ 24 จนถึงช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 25 (เชษฐ ติงสฤษดิ์, 2555: 396)

มีการต่อเติมมุงหลังคาคลุมบันไดและสิงห์ ซึ่งไม่ค่อยปรากฏในงานศิลปกรรมโบสถ์ในลุ่มแม่น้ำเลย ที่พื้นที่เมนต์ใต้ท้องสิงห์ทางทิศใต้ มีอักษรจารึกข้อความไว้ว่า “20 ก.ย. 2509 คณะช่างทำโบสถ์ นายกอง จันลาศรี ศิลป์ นายชุมพล นายคำคิด นายสติ นายบัน จันลาศรี บ.กำเนิดเพชร จ.เลย”

พระพุทธรูปภายในโบสถ์เป็นพระพุทธรูปปูนปั้นจำนวน 3 องค์ พระพุทธรูปองค์กลางซึ่งเป็นพระประธานประจำโบสถ์มีขนาดหน้าตักกว้าง 1 เมตร สูง 1.30 เมตร พระพุทธรูปองค์ขวามือพระประธานมีขนาดหน้าตักกว้าง 70 เซนติเมตร สูง 1.08 เมตร และพระพุทธรูปองค์ซ้ายมือพระประธานมีขนาดหน้าตักกว้าง 70 เซนติเมตร สูง 1.05 เมตร ทุกองค์เป็นพระพุทธรูปปูนปั้นปางมารวิชัย พระวรกายระบายนสีขาวย ส่วนจีวรระบายสีเหลือง จีวรมีลักษณะเป็นริ้วแบบธรรมชาติ สังขาริเป็นริ้ว ยกเว้นองค์ทางขวามือพระประธาน ขมวดพระเกศาเล็กแหลม พระรัศมีทั้งสามองค์ทำด้วยไม้แกะสลักเป็นทรงเปลวสูง

ภาพที่ 3 ลักษณะพุทธศิลป์ของพระประธานภายในโบสถ์วัดโพธิ์ชุม (บันทึกภาพเมื่อ 7 มีนาคม 2558)

พระพุทธรูปในโบสถ์วัดโพธิ์ชุมมีลักษณะทางพุทธศิลป์ที่คล้ายคลึงกับพระพุทธรูปปูนปั้นหลายองค์ในเขตจังหวัดน่าน เช่น พระประธานในโบสถ์วัดพระธาตุเขาน้อย อำเภอเมืองน่าน พระพุทธรูปปางมารวิชัย 2 องค์หน้าพระประธานซึ่งเป็นพระพุทธรูปยืนปางเปิดโลก วัดบุญยืน อำเภอเวียงสา พระประธานในโบสถ์วัดหนองแดง อำเภอเชียงกลาง และพระประธานในโบสถ์วัดต้นแหลง อำเภอปัว ซึ่งสององค์หลังเป็นพระพุทธรูปศิลปะไทลื้อ ผู้เขียนสันนิษฐานว่าพระพุทธรูปในโบสถ์วัดโพธิ์ชุมน่าจะได้รับอิทธิพลจากพระพุทธรูปศิลปะบ้านล้านนาที่พบในบริเวณลุ่มแม่น้ำเลย ในเขตตำบลนาอ้อ ตำบลเมืองและตำบลชัยพฤกษ์ อำเภอเมืองเลย ซึ่งมีช่างพื้นบ้านจากเมืองน่านได้เข้ามารับจ้างก่อสร้างศาสนสถานในช่วงครึ่งหลังพุทธศตวรรษที่ 25 โดยเริ่มสร้างโบสถ์วัดศรีจันทร์ บ้านนาอ้อ ซึ่งอยู่ติดกับบ้านนาโคกเป็นแห่งแรก (ล้อม จ้องท่า, สัมภาษณ์)

บริเวณผนังด้านหลังพระประธานมีข้อความเขียนไว้ว่า “วันที่ 21 มกราคม 2508 หลวงพ่ออินทร์ อุดตโร บ้านปากหมาก ผู้ใหญ่ใจ จำปาชัยศรี นายมุข พรหมศิริ ไวยาวัจจกร และทายาทายิกาหลงมือตัดไม้สร้างอุโบสถในวันพฤหัสบดี แรม 4 ค่ำ เดือนยี่ ถึงวันที่ 10 กุมภาพันธ์ได้จ้างนายก็ฮ่วงชาตียวนก่ออิฐในวันพุธ ขึ้น 9 ค่ำ เดือน 3 ถึงแปดพันสี่ร้อยราคา 8,000 บาทถ้วน ถึงเดือน 9 ได้จ้างนายกอง จันลาศรี บ้านก้างปลาตัดหลังคามุงแต่มีลายระบายสีเสร็จราคา 13,500 บาท รวมทั้งเครื่องอุปกรณ์ต่างๆ ล้วนเงิน 45,000 บาท ถึงวันที่ 17-18-19 มีนาคม 2510 ได้พร้อมกันทำบุญมหาชาติและผูกพัทธสีมาฉลองพร้อมส่วนมุงบรณได้นั้น หลวงพ่อพร้อมพระและเณรทำจนเสร็จ ทั้งลงทุนส่วนตัว 1,010 บาท ขอกุศลส่วนนี้จึงติดตามพวกข้าพเจ้าตาบเท่าถึงนฤพานเทญ”

จากข้อมูลทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า โบสถ์วัดโพธิ์ชุมมีคุณค่าและความหมายต่อชุมชนบ้านนาโคกเป็นอย่างมาก เพราะเกิดขึ้นจากแรงศรัทธาของชาวบ้านที่สามัคคีกันรวบรวมทุนทรัพย์และแรงกายในการก่อสร้างโบสถ์หลังนี้ และจ้างช่างฝีมือในท้องถิ่นและใกล้เคียงมาดำเนินการจนทำให้โบสถ์มีความงดงาม ซึ่งสามารถสร้างเสร็จและทำการเฉลิมฉลองได้ในระยะเวลาเพียง 2 ปี สิ้นเงินทั้งหมดกว่า 67,510 บาท นางเสวียน คำชมภู ชาวบ้านนาโคกยังจำได้ว่า “ตอนที่สร้างโบสถ์หลังนี้ มีชาวบ้านจำนวนมากเข้าป่าตัดไม้ และขนทรายจากแม่น้ำมาใช้ในการก่อสร้าง ส่วนหนึ่งก็ช่วยกันขุดดินมาเผาทำอิฐ ชาวบ้านใกล้เคียง ทั้งบ้านนาอ้อ บ้านปากหมากก็มาช่วยกันเป็นลูกมือ” (เสวียน คำชมภู, สัมภาษณ์)

ดังนั้น แม้ว่าโบสถ์วัดโพธิ์ชุมจะมีอายุการสร้างเพียง 50 ปี แต่ก็มีความสำคัญและถือว่าเป็นแหล่งโบราณคดีของชุมชนได้ เพราะแหล่งโบราณคดีคือสิ่งก่อสร้างหรือสถานที่ที่มนุษย์สร้างขึ้น หรือมีร่องรอยกิจกรรมของมนุษย์ปรากฏอยู่ หรือมีความเกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตของมนุษย์ในด้านใดด้านหนึ่ง มีความเก่าแก่ มีประวัติความเป็นมาที่เป็นประโยชน์ทางด้านศิลปะ ประวัติศาสตร์หรือโบราณคดี ดังนั้นโบสถ์วัดโพธิ์ชุมจึงควรคู่ต่อการศึกษา อนุรักษ์และพัฒนาให้คงอยู่คู่ชุมชนตลอดไป

นอกจากนี้ ภายในแหล่งโบราณคดีวัดโพธิ์ชุมยังเคยมีรายงานเกี่ยวกับการประดิษฐานพระพุทธรูปสำริด ปางมารวิชัย ศิลปะล้านนา อายุราวพุทธศตวรรษที่ 22-24 จำนวน 3 องค์ (กลุ่มทะเบียนโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ สำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร, 2546: ไม่ปรากฏเลขหน้า ; ราชกิจจานุเบกษา, 2547: 18) แต่ปัจจุบันไม่ทราบว่ามีพระพุทธรูปดังกล่าวประดิษฐานอยู่ที่ใด เนื่องจากเป็นพระพุทธรูปสำคัญและง่ายต่อการโจรกรรม ทางวัดและชุมชนจึงมีมติให้ประดิษฐานไว้ในที่ปลอดภัย และอัญเชิญออกมาให้ชาวบ้านได้สักการบูชา สรงน้ำและเสี่ยงทายเฉพาะวันที่ 13 เมษายน ของทุกปีเท่านั้น

สภาพปัญหาการละเลยการอนุรักษ์และพัฒนาของแหล่งโบราณคดีวัดโพธิ์ชุม

สภาพปัญหาการละเลยการอนุรักษ์และพัฒนาของแหล่งโบราณคดีวัดโพธิ์ชุมที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ผู้เขียนจึงแยกปัญหาของแหล่งโบราณคดีวัดโพธิ์ชุมออกเป็น 4 ประเด็น คือ

1. ปัญหาการละเลยการอนุรักษ์และพัฒนาของแหล่งโบราณคดีวัดโพธิ์ชุมในระดับนโยบาย หน่วยงานราชการโดยกรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม ยังขาดการให้ข้อมูลหรือความรู้ที่เกี่ยวข้องในแหล่งโบราณคดีวัดโพธิ์ชุมแก่ชาวบ้าน โดยไม่มีการอธิบายถึงรูปแบบกฎหมาย อาทิ พื้นที่อาณาเขตที่แน่นอน การทำลายสมบัติของชาติและโทษที่จะได้รับอย่างละเอียดเพื่อไม่ให้เกิดความเดือดร้อนหรือปัญหาในภายหลัง ขาดการในวิธีการจัดอบรมแบบประสานงานกับหน่วยงานหลายฝ่าย และทุกครั้งที่ต้องให้ชาวบ้านชี้แจงสาเหตุปัญหาและความต้องการ เพื่อให้รัฐมีส่วนร่วมเพื่อหาทางออกให้กับประชาชน

โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเด็นการขึ้นทะเบียนโบสถ์วัดโพธิ์ชุมเป็นโบราณสถานของชาติ ยังไม่มีความชัดเจนทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการ พระครูโพธิธรรมสโมธาน เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ชุมให้ข้อมูลว่า เจ้าหน้าที่สำนักศิลปากร ที่ 9 ขอนแก่น กรมศิลปากร เคยมาทำการสำรวจและเก็บข้อมูลโบสถ์วัดโพธิ์ชุมไปหลายปีแล้ว แต่ก็ไม่มีเอกสารหรือการแจ้งกลับมายังวัดว่าได้มีการดำเนินการถึงขั้นใดแล้ว ทางวัดจึงไม่สามารถดำเนินการใดๆ เกี่ยวกับโบสถ์ได้ เพราะเกรงว่าจะขัดต่อกฎหมายหากทำการขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานของชาติแล้ว (พระครูโพธิธรรมสโมธาน, สัมภาษณ์)

นอกจากนี้ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเลย สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดเลย สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเลย การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานเลย และ [องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน](#) สำนักงานพื้นที่พิเศษเลย ซึ่งเป็นหน่วยงานราชการที่มีบทบาทสำคัญในกำหนด

นโยบายและส่งเสริมการศึกษาประชาสัมพันธ์ข้อมูลทางด้านประวัติศาสตร์ ศิลปกรรม วัฒนธรรมและการท่องเที่ยวในจังหวัดเลย ยังขาดการส่งเสริมสนับสนุนหรือผลักดันให้แหล่งโบราณคดีวัดโพธิ์ชุมเป็นแหล่งเรียนรู้หรือแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดเลย ทั้งที่ตำแหน่งที่ตั้งของวัดโพธิ์ชุมอยู่ห่างจากถนนสายเลย-เชียงคาน ซึ่งเป็นเส้นทางจากตัวจังหวัดเลยสู่อำเภอเชียงคานแหล่งท่องเที่ยวสำคัญเพียง 1 กิโลเมตรเท่านั้น แม้จะมีป้ายบอกทางเข้าวัดแต่ก็ไม่มีข้อมูลเกี่ยวข้องประชาสัมพันธ์ให้ทราบ จึงทำให้วัดโพธิ์ชุมไม่เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวและประชาชนทั่วไป ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะหน่วยงานราชการให้ความสำคัญกับแหล่งท่องเที่ยวสำคัญอื่นๆ มากกว่า จึงไม่ปรากฏในสื่อการท่องเที่ยวสำคัญๆ เลย (กองบรรณาธิการนารอบรู้, 2555 ; ชาธร โชคภัทระ, 2554)

การที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับนโยบายไม่สามารถให้ความรู้และสร้างความเข้าใจกับชุมชนเกี่ยวกับการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งโบราณคดีวัดโพธิ์ชุมได้ ทำให้ชาวบ้านไม่ความเข้าใจและไม่ทราบถึงความสำคัญของแหล่งโบราณคดี จนส่งผลทำให้เกิดการละเลยในการอนุรักษ์และพัฒนาในระดับปฏิบัติการได้

2. ปัญหาการละเลยการอนุรักษ์และพัฒนาของแหล่งโบราณคดีวัดโพธิ์ชุมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านนาโคก ผลการศึกษาข้อมูลที่พบภายในชุมชนบ้านนาโคกพบว่า ชุมชนขาดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์โบราณคดีของชุมชนและวัดโพธิ์ชุม จึงเกิดปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อการดูแลรักษาแหล่งโบราณคดี ตลอดจนขาดจิตสำนึกในด้านการอนุรักษ์และรักษาแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน การที่ชาวบ้านไม่ได้ให้ความสำคัญกับแหล่งโบราณคดีเหล่านี้ถือได้ว่าเป็นสิ่งที่น่าวิตกเป็นอย่างยิ่ง อันจะทำให้แหล่งโบราณคดีถูกปล่อยปละละเลยและถูกทำให้ทิ้งร้างในที่สุด

ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะชุมชนเองไม่เข้าใจบทบาทหรือหน้าที่ที่ตนเองสามารถปฏิบัติต่อแหล่งโบราณคดีได้ ทั้งกลัการกระทำที่ขัดต่อข้อกำหนดโบราณสถานและการละเมิดหรือลบหลู่ความเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของชุมชน อันจะนำมาซึ่งภัยอันตรายและความไม่สบายใจที่จะเกิดขึ้นต่อตนเองและครอบครัว ปัญหาเหล่านี้อาจเป็นผลสืบเนื่องมาจากการขยายการคมนาคมสื่อสารจากส่วนกลางซึ่งเป็นผู้ควบคุมนโยบายเข้ามาในภาคอีสาน ทำให้คนอีสานรู้สึกว่าการตัดสินใจของตนอยู่ในการตัดสินใจของคนในกรุงเทพฯ ขณะเดียวกันก็เกิดความรู้สึกว่า วัฒนธรรมและแบบแผนการครองชีวิตในท้องถิ่นของตนด้อยกว่าคนในภาคกลาง (สุเทพ สุนทรเกสซ์, 2548: 168) จนไม่กล้าปฏิบัติหรือแสดงออกใดๆ ที่คิดว่าทำแล้วจะทำให้เกิดภัยคุกคามต่อตนเอง

นอกจากนี้ ในชุมชนยังความคิดเห็นที่แตกต่างกันในการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งโบราณคดีวัดโพธิ์ชุม เห็นได้จากความเห็นที่แตกต่างในการสร้างศาลาการเปรียญคอนกรีตหลังใหม่ของวัด ที่มีมุขหน้ายื่นมาใกล้ชิดกับตัวโบสถ์มากเกินไป จนทำให้รู้สึกตัวโบสถ์ถูกเบียดด้วยอาคารที่ถูกสร้างขึ้นในภายหลัง พระครูโพธิธรรมสโมธาน เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ชุม และชาวบ้านส่วนหนึ่งไม่เห็นด้วยที่จะให้มีการสร้างศาลาการเปรียญใกล้ตัวโบสถ์ทางทิศเหนือ โดยอยากให้ขยับไปทางทิศตะวันตกหรือทิศตะวันออกจากฝั่งเดิมก็ได้ และไม่เห็นด้วยที่จะมีมุขหน้ายื่นออกมา แต่ในที่สุดเสียงชาวบ้านส่วนใหญ่ก็เลือกที่จะสร้างในตำแหน่งปัจจุบัน จนทำให้หลายคนคิดว่าต้องทำการขยับโบสถ์ออกไปอีก เพื่อให้ศาลาการเปรียญมีความโดดเด่นและไม่อยู่ประชิดกันมากเกินไป (พระครูโพธิธรรมสโมธาน, สัมภาษณ์ ; คำหล้า ชัยศรีฮาด, สัมภาษณ์) ทำให้ไม่สามารถที่จะพัฒนาหรือปรับปรุงภูมิทัศน์รอบๆ โบสถ์ให้เกิดขึ้นในทางที่ควรจะเป็นได้

และยังพบว่า ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังไม่ใส่ใจที่จะหาความรู้เกี่ยวกับแหล่งโบราณคดีวัดโพธิ์ชุม โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่และกลุ่มชาวบ้านที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในบ้านนาโคกระยะหลัง ที่ไม่ได้รับรู้หรือเข้าใจความสำคัญของโบสถ์วัดโพธิ์ชุมที่มีต่อชุมชน จนทำให้ชาวบ้านที่อยู่ในเขตบริเวณใกล้แหล่งโบราณคดีไม่เห็นความสำคัญของโบสถ์วัดโพธิ์ชุม และมองว่าไม่มีความเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตตามปกติของตนเอง จนเกิดการละเลยและไม่ใส่ใจต่อการอนุรักษ์ (บุญล้อม จันทคำแพง, สัมภาษณ์ ; อินตอง สุพรรณอินทร์, สัมภาษณ์)

ภาพที่ 4 สภาพการสร้างมุงหน้าศาลาการเปรียญวัดโพธิ์ชุมที่ยื่นมาชิดกับตัวโบสถ์มากเกินไป
ทำให้ยากต่อการปรับปรุงภูมิทัศน์รอบๆ โบสถ์ (บันทึกภาพเมื่อ 25 มกราคม 2559)

3. ปัญหาการละเลยการอนุรักษ์และพัฒนาของแหล่งโบราณคดีวัดโพธิ์ชุมโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลศรีสองรัก (อบต.ศรีสองรัก) ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังขาดการกำหนดแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งโบราณคดีวัดโพธิ์ชุมซึ่งที่อยู่ในเขตพื้นที่รับผิดชอบของหน่วยงานตนเองโดยตรง ขาดวิสัยทัศน์ในการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งโบราณคดี ฝ่ายปกครองท้องถิ่นและฝ่ายปกครองท้องที่ควรเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนาอย่างเข้มแข็งและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ยังขาดการสนับสนุนให้สภากวฒนธรรมตำบลศรีสองรักมีบทบาทในการดำเนินการทางด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดีในท้องถิ่น โดยยังให้ความสำคัญเฉพาะด้านวัฒนธรรมประเพณีเป็นสำคัญอยู่

ถึงแม้ว่าจะมีการสนับสนุนในการดูแลแหล่งโบราณคดีอยู่บ้าง แต่ก็ไม่ใช่การจัดสรรงบประมาณในการดูแลแหล่งโบราณคดีโดยตรง กลับเป็นงบประมาณที่ถวายกับทางวัดโพธิ์ชุมเพื่อใช้ในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาทั่วไป ไม่ได้งบประมาณสนับสนุนที่เพียงพอและต่อเนื่องต่อการซ่อมและบูรณะโบสถ์ (พระครูโพธิธรรมสโมธาน, สัมภาษณ์) ทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถทางด้านประวัติศาสตร์โบราณคดีและส่วนที่เกี่ยวข้องทางด้านนี้ จึงทำให้เกิดการละเลยในการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งโบราณคดีวัดโพธิ์ชุมอย่างเป็นรูปธรรม

4. ปัญหาการละเลยการอนุรักษ์และพัฒนาของแหล่งโบราณคดีวัดโพธิ์ชุมของพระภิกษุและสามเณรภายในวัดโพธิ์ชุม แหล่งโบราณคดีประเภทโบราณสถานและโบราณวัตถุมักจะอยู่ภายในวัด เพราะถือเป็นสถานที่แสดงออกของช่างฝีมือในแต่ละยุคสมัยที่เกิดขึ้นจากความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาของแต่ละท้องถิ่น พระสงฆ์ซึ่งเป็นผู้ดูแลและครอบครองวัดจึงเป็นกำลังหลักที่สามารถดำเนินการและสนับสนุนการปกป้องคุ้มครองและอนุรักษ์โบราณวัตถุสถานเหล่านั้น พระสงฆ์จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องรู้กฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์โบราณสถาน ตลอดจนบทบาทและหน้าที่ของพระสงฆ์ตามทักฎหมายกำหนดในการดูแลรักษามรดกศิลปวัฒนธรรมของชาติและท้องถิ่น (สำนักโบราณคดี กรมศิลปากร, 2550) ดังนั้นพระภิกษุและสามเณรที่พำนักอยู่ภายในวัดโพธิ์ชุมเองถือว่าเป็นผู้ที่มืบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์และพัฒนาโบสถ์วัดโพธิ์ชุม

ที่ผ่านมาภายในวัดมีปัญหาเรื่องการขาดแคลนพระภิกษุสามเณร โดยปกติจะมีเพียงพระครูโพธิธรรมสโมธาน เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ชุมพำนีก้อยอยู่เพียงรูปเดียวเท่านั้น ทำให้ไม่สามารถดูแลรักษาศาสนสถานต่างๆ ภายในวัดได้อย่างทั่วถึง ทำให้ต้องปล่อยให้โบสถ์วัดโพธิ์ชุมพำต้องเผชิญกับปัญหาต่างๆ เช่น การหลุดร่วงหรือเคลื่อนของกระเบื้องมุงหลังคาที่เกิดจากนกพิราบ ทำให้หลังคาร่วง หรือเกิดต้นหญ้าขึ้นตามหลังคาโดยการนำพาเมล็ดมาของจากการขับถ่ายมูลนกพิราบ แล้วพระภิกษุสามเณรเองก็ไม่สามารถแก้ปัญหาเหล่านี้ได้ (พระครูโพธิธรรมสโมธาน, สัมภาษณ์)

แต่อย่างไรก็ตาม จากการสัมภาษณ์พระครูโพธิธรรมสโมธานก็ทำให้ทราบว่าทางวัดก็มีความพยายามที่จะอนุรักษ์และพัฒนาโบสถ์ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนเช่นกัน แต่ยังคงขาดหน่วยงานและผู้มีความรู้ในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องเข้ามาสนับสนุน ในฐานะเจ้าอาวาสวัดโพธิ์ชุมพำจึงทำได้เพียงการดูแลรักษาตามสภาพและความสามารถเท่านั้น บางครั้งก็อาศัยแรงงานและกำลังศรัทธาของชาวบ้านในการสวดสวดดูแลและพัฒนารอบๆ โบสถ์ ตลอดจนภูมิทัศน์ในบริเวณวัด เช่น การทำพื้นคอนกรีตรอบๆ โบสถ์ เพื่อป้องกันปัญหาการกัดเซาะพื้นโบสถ์ของกระแสน้ำที่ไหลจากศาลาการเปรียญในช่วงฤดูฝน เป็นต้น ซึ่งถือเป็นการแก้ปัญหาในระดับที่ทางวัดและชุมชนสามารถทำได้เฉพาะหน้าเท่านั้น

ปัญหาการละเลยการอนุรักษ์และพัฒนาของแหล่งโบราณคดีวัดโพธิ์ชุมพำทั้ง 4 ประเด็นที่ผู้เขียนสรุปมานำเสนอให้ทราบในข้างต้นนี้ จะเห็นได้ว่าโบสถ์วัดโพธิ์ชุมพำอาจต้องเผชิญกับปัญหาการชำรุดทรุดโทรมและพังทลายในอนาคต แม้ว่าในขณะนี้โบสถ์วัดโพธิ์ชุมพำยังสามารถใช้ประกอบศาสนกิจอยู่ได้ก็ตาม แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าในอนาคตอันใกล้ปัญหาต่างๆ ที่ส่งผลกระทบต่อโครงสร้างและสภาพของโบสถ์วัดโพธิ์ชุมพำจะไม่เกิดขึ้น

แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งโบราณคดีวัดโพธิ์ชุมพำเชิงบูรณาการตามหลักพุทธธรรม

พระไตรปิฎกถือเป็นศูนย์กลางคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนาที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตั้งแต่ในการดำเนินชีวิตประจำวันไปจนถึงการปฏิบัติเพื่อบรรลุมรรคผลนิพพาน และเมื่อมีการประยุกต์ศาสตร์หรือการบูรณาการศาสตร์ทั้งหลายเข้ากับหลักพุทธธรรมแล้ว ย่อมส่งผลถึงการพัฒนามิมีติสามารถต่อยอดหรือขยายผลออกไปได้กว้างขวางและเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนมากยิ่งขึ้น ดังที่พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (2552: 225-252) กล่าวว่าระบบการพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องมีการพัฒนาคนเป็นหลัก ประกอบกับการพัฒนาสังคม ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยี

แนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งโบราณคดีวัดโพธิ์ชุมพำก็เช่นกัน ผู้เขียนได้นำหลักพุทธธรรม “อปริหานิยธรรม” มาประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งโบราณคดีเชิงบูรณาการ อันจะส่งผลให้เกิดแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาที่เป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น

อปริหานิยธรรม แปลว่า ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว มี 7 ประการ ดังนี้ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2557: 212-213)

1. หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์
2. พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจที่สงฆ์จะต้องทำ
3. ไม่บัญญัติสิ่งที่พระพุทธเจ้าไม่ทรงบัญญัติ ไม่ล้มล้างสิ่งที่พระองค์ทรงบัญญัติไว้ สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลายตามที่พระองค์ทรงบัญญัติไว้
4. ภิกษุเหล่าใดเป็นผู้ใหญ่ เป็นสังฆบิดร เป็นสังฆปริณายก เคารพนับถือภิกษุเหล่านั้น เห็นถ้อยคำของท่านว่าเป็นสิ่งอันควรรับฟัง
5. ไม่ลู่อำนาจตัดหน้าคือความอยากที่เกิดขึ้น

6. ยินดีในเสนาสนะปา

7. ตั้งสติระลึกไว้ในใจว่า สพรหมจารี (เพื่อนพรหมจารี) ทั้งหลายผู้มีศีลงาม ซึ่งยังไม่มา ขอให้มา ที่มาแล้ว ขอให้อยู่ผาสุก

อธิปหานิยธรรมทั้ง 7 ประการ ถือว่าเป็นธรรมที่ทำให้เกิดความเจริญทั้งส่วนตนและส่วนรวม และยังเป็นหลักปฏิบัติที่นำความสุขความเจริญมาสู่หมู่คณะ เป็นหลักธรรมที่เน้นความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ความสามัคคีของหมู่คณะ และการเคารพนับถือซึ่งกันและกัน สามารถนำอธิปหานิยธรรมมาประยุกต์เพื่อเป็นแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งโบราณคดีวัดโพธิ์ชุมเชิงบูรณาการได้ ดังนี้

1. ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งโบราณคดีวัดโพธิ์ชุม ทั้งหน่วยงานราชการระดับนโยบายในพื้นที่หรือในจังหวัด ชุมชนบ้านนาโคก องค์การบริหารส่วนตำบลศรีสองรัก และพระภิกษุสามเณรวัดโพธิ์ชุม ต้องหมั่นประชุมกันเป็นประจำ เพราะการประชุมกันบ่อยๆ เป็นการระดมสมอง รวมความสามารถที่ทุกคนมี นำมาแก้ไขปรับปรุงข้อบกพร่อง และหาแนวทางที่เหมาะสมในการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งโบราณคดีวัดโพธิ์ชุมร่วมกัน

โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนบ้านนาโคกที่ต้องหมั่นประชุมปรึกษาหารือในการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งโบราณคดีวัดโพธิ์ชุมร่วมกันอยู่เนืองๆ เพราะแหล่งโบราณคดีวัดโพธิ์ชุมถือเป็นทรัพยากรของชุมชน ที่คนในชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรในชุมชนของตนเอง (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2544: 205-252) จะอาศัยเฉพาะกลไกของภาครัฐและการสนับสนุนจากภายนอกอย่างเดียวไม่ได้

2. พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม และพร้อมเพรียงกันปฏิบัติการในการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งโบราณคดีวัดโพธิ์ชุม มีความรับผิดชอบร่วมกัน ดำเนินไปอย่างพร้อมเพรียง และเมื่อถึงตอนทำงานก็ต้องทำงานของส่วนรวมให้ดี เพื่อความมั่นคงถาวรของโบสถ์วัดโพธิ์ชุม

3. ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับแหล่งโบราณคดีวัดโพธิ์ชุมต้องปฏิบัติตามกฎหมายหรือข้อบังคับ โดยทุกคนต้องถือระเบียบข้อบังคับเพื่อปฏิบัติอย่างเสมอภาคกัน ข้าราชการหรือเจ้าหน้าที่รัฐก็ไม่ยกเอาอำนาจหน้าที่มาข่มขู่ชาวบ้าน จนเป็นเหตุให้เกิดความแตกแยก และต้องปฏิบัติตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายในการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งโบราณคดีอย่างสุดความสามารถ

4. ในการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งโบราณคดีวัดโพธิ์ชุมนั้น ควรให้ความเคารพนับถือผู้ใหญ่ เช่น พระครูโพธิธรรมสโมธาน เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ชุม วัฒนธรรมจังหวัดเลย ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเลย ผู้ใหญ่บ้านนาโคก นายกองค์การบริหารส่วนตำบลศรีสองรัก เป็นต้น เพราะความเป็นผู้ใหญ่กับความเป็นผู้เยาว์เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออก อย่างน้อยผู้ใหญ่หรือผู้นำก็จะมีประสบการณ์ในการทำงานมากกว่า

5. ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกันแหล่งโบราณคดีวัดโพธิ์ชุมต้องไม่ละเลยอำนาจความอยาก ความเห็นแก่ตัว เช่น ทุจริตงบประมาณที่ได้รับอนุมัติให้มาใช้ในการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งโบราณคดีวัดโพธิ์ชุม ต้องใช้งบประมาณให้ถูกต้องและเป็นประโยชน์มากที่สุด ไม่โลภเอาโบราณวัตถุหรือของมีค่าที่เกี่ยวกับแหล่งโบราณคดีไปเป็นของส่วนตน เป็นต้น

6. ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกันแหล่งโบราณคดีวัดโพธิ์ชุมต้องรักสันติภาพ ขัดเกลาจิตใจอยู่เสมอ แสดงถึงความเป็นผู้มีนิสัยดี พร้อมที่จะปฏิบัติงานโดยไม่ประมาท การที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกันแหล่งโบราณคดีวัดโพธิ์ชุมเป็นคนดี ย่อมเป็นเกียรติ เป็นศักดิ์ศรี เป็นเครื่องยืนยันความบริสุทธิ์ใจในการปฏิบัติภารกิจได้ดี

7. ตั้งใจสนับสนุนคนดี ปกป้องคนดี ส่งเสริมคนดี และเลือกคนดีมีความสามารถเข้ามาเป็นกำลังสำคัญในการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งโบราณคดีวัดโพธิ์ชุม เพื่อที่จะนำพาให้แหล่งโบราณคดีวัดโพธิ์ชุมได้รับการ

อนุรักษ์และพัฒนา เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี พระพุทธศาสนา และศิลปกรรม สำหรับนักเรียน นักศึกษา เยาวชน ตลอดจนประชาชนในท้องถิ่นและนักท่องเที่ยว ได้เกิดความรู้ความเข้าใจและความภาคภูมิใจสืบไป

บทสรุป

แหล่งโบราณคดีวัดโพธิ์ชุม บ้านนาโคก ตำบลศรีสองรัก อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย เป็นแหล่งโบราณคดีประเภทโบราณสถาน ที่มีโบสถ์เป็นโบราณสถานสำคัญ โบสถ์วัดโพธิ์ชุมเริ่มสร้างขึ้นใน พ.ศ.2508 โดยมีหลวงพ่อดินทร์ อุดตโร บ้านปากหมาก เป็นผู้นำในการสร้าง และว่าจ้างช่างชาวเวียตนามและช่างพื้นบ้านในละแวกใกล้เคียงมาดำเนินการ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาในปี พ.ศ.2509 และทำการฉลองผูกพัทธสีมาใน พ.ศ.2510 โดยใช้เวลาในการก่อสร้างทั้งสิ้นเพียง 2 ปีเท่านั้น แสดงให้เห็นถึงพลังศรัทธาของชาวบ้านนาโคกในอดีตได้เป็นอย่างดี

ลักษณะทางศิลปกรรมของโบสถ์วัดโพธิ์ชุม แม้จะสันนิษฐานว่ามีการวางผังมีลักษณะเป็นซึ้งคล้ายผังแบบโบสถ์มาตรฐาน พ.ศ.2483 ที่กรมการศาสนาได้ออกกำหนดให้ใช้ทั่วประเทศ แต่โดยงานศิลปกรรมปลีกย่อยนั้นจะเห็นได้ว่าการผสมผสานงานพุทธศิลป์ที่หลากหลาย เช่น ส่วนบนของอาคารเป็นงานศิลปกรรมที่ได้รับอิทธิพลจากสกุลช่างภาคกลางที่ขึ้นมาพร้อมผังโบสถ์มาตรฐานของกรมการศาสนา มุขหน้าทำเป็นซุ้มโค้งซึ่งเป็นศิลปะแบบญวนที่ได้รับอิทธิพลมาจากฝรั่งเศส สิ่งที่น่าสนใจของโบสถ์เป็นสิ่งที่แบบมาหรือไทใหญ่ที่ส่งผ่านมาทางกลุ่มช่างพื้นบ้านล้านนาในช่วงพุทธศตวรรษที่ 24-25 ส่วนพระประธานภายในโบสถ์เป็นพระพุทธรูปปูนปั้นที่ได้รับอิทธิพลสกุลช่างพื้นบ้านล้านนาในเขตเมืองน่าน จึงทำให้โบสถ์วัดโพธิ์ชุมเป็นโบราณสถานที่มีความน่าสนใจในแง่การผสมผสานทางศิลปกรรม พัฒนาการของงานช่างฝีมือในท้องถิ่น ตลอดจนความสำคัญที่มีต่อการพัฒนาการทางชาติท้องถิ่นของชุมชนอีกด้วย

ที่ผ่านมา จะเห็นได้ว่าแหล่งโบราณคดีวัดโพธิ์ชุมได้ถูกละเลยหรือถูกมองข้ามจากหน่วยงานภาครัฐที่มีส่วนกำหนดนโยบายในการอนุรักษ์และพัฒนาในด้านต่างๆ ตลอดจนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชนและพระภิกษุสามเณรยังขาดข้อมูล ขาดความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งโบราณคดี จนทำให้แหล่งโบราณคดีแห่งนี้อยู่ในภาวะเสี่ยงต่อการชำรุดทรุดโทรมและพังทลายตามลำดับ

ดังนั้น แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งโบราณคดีวัดโพธิ์ชุมเชิงบูรณาการโดยใช้อุปริทานิธรรมทั้ง 7 ประการ ซึ่งเป็นหลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ผู้เขียนได้นำเสนอมานั้น จะเป็นแนวทางสำคัญที่จะช่วยในการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งโบราณคดีวัดโพธิ์ชุมจากทุกภาคส่วนให้ร่วมมือกัน เพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี พระพุทธศาสนาและศิลปกรรม นำไปสู่ความร่วมมือร่วมใจในการดูแล อนุรักษ์และพัฒนาแหล่งโบราณคดีวัดโพธิ์ชุมให้ยั่งยืนสืบไป

เอกสารอ้างอิง

ก. หนังสือ

กรมศิลปากร. (2531). ศิลปะถ้ำในอีสาน. กรุงเทพฯ: กองโบราณคดี กรมศิลปากร.

กรมศิลปากร. (2541). พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และ

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พ.ศ.2504 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ

ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 พร้อมด้วยระเบียบ ประกาศ และคำสั่งที่

เกี่ยวข้อง. กรุงเทพฯ: กลุ่มงานนิติการ สำนักงานเลขาธิการกรม กรมศิลปากร.

กลุ่มทะเบียนโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ สำนักพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ กรมศิลปากร. (2546).

โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุในครอบครองของวัดและเอกชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สํารวจและจัดทำ

ทะเบียนปีพุทธศักราช 2546. กรุงเทพฯ: สำนักพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ กรมศิลปากร.

กองบรรณาธิการนารอบรู้. (2555). นารอบรู้: เลย. กรุงเทพฯ: สารคดี.

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. (2544). วัฒนธรรม พัฒนาการทาง

ประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์ และภูมิปัญญาจังหวัดเลย. กรุงเทพฯ: ครูสภาลาดพร้าว.

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (2529). ประมวลกฎหมาย รัชกาลที่ 1 จุลศักราช

1166 พิมพ์ตามฉบับหลวง ตรา 3 ดวง เล่ม 2. กรุงเทพฯ : เรือนแก้วการพิมพ์.

ขวลิต อธิปัตย์กุล. (2556). สิมญวนในอีสาน: ความโยงโยพัฒนาการจากที่มา ที่ไป และสิ้นสุด

ในห้วงมิติเวลาบนภาคอีสานของประเทศไทย. กรุงเทพฯ: เต้า-โล้.

ชาธร โชคภัทร. (2554). ไปเชียงคาน ไม่ลืมเมืองเลย. กรุงเทพฯ: แชนกรี-ลา เพรส.

เชษฐ์ ดิงสัญชลี. (2555). เจดีย์ในศิลปะพม่า-มอญ: พัฒนาการทางด้านรูปแบบตั้งแต่ศิลปะศรี

เกษตรถึงศิลปะมณฑล. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.

ไชยวุฒิ มนตรีรักษ์ และรําเพย ไชยสินธุ์. (2554). มรดกวัฒนธรรมถิ่นไทเลย. เลย: รุ่งแสง

ธุรกิจการพิมพ์.

دنุพล ไชยสินธุ์ (บรรณาธิการ). (2534). มรดกไทเลย. เลย: ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเลย

วิทยาลัยครูเลย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2552). การพัฒนาที่ยั่งยืน. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพฯ:

มูลนิธิโกมลคีมทอง.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2557). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม.

พิมพ์ครั้งที่ 29. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.

พระราชวชิรเมธี และคณะ. (2556). การอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งโบราณคดีในเขตตำบลนคร

ชุม อำเภอมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร. รายงานการวิจัยสถาบันวิจัยพุทธ

ศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ราชกิจจานุเบกษา. (2547). เล่ม 121 ตอนพิเศษ 55 ง วันที่ 14 พฤษภาคม 2547.

วิโรฒ ศรีสุโร. (2536). สิมอีสาน. กรุงเทพฯ: เมฆาเพรส.

สุรศักดิ์ ศรีสำออง. (2545). ลำดับกษัตริย์ลาว. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักโบราณคดีและ

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ กรมศิลปากร.

สุวิทย์ ธีรศาควิต. (2543). ประวัติศาสตร์ลาว 1779-1975. กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์.

สุเทพ สุนทรภัสส. (2548). หมู่บ้านอีสานยุค “สงครามเย็น” สังคมวิทยาของหมู่บ้านภาค

ตะวันออกเฉียงเหนือ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มติชน.

ศึกษาความเชื่อเรื่องกรรมของนักเรียนโรงเรียนเลยอนุกูลวิทยา จังหวัดเลย

A STUDY OF BELIEF OF KAMMA OF THE LOEI ANUKULVITAYA SCHOOL STUDENTS IN LOEI PROVINCE

พระครูประทีปวุฒิวรรณ (พระวีระชัย ทีปธมโม)⁴

บทคัดย่อ

การวิจัยมีวัตถุประสงค์ 3 ประการได้แก่ 1) เพื่อศึกษาหลักธรรมเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท 2) เพื่อศึกษาความเชื่อเรื่องกรรมของนักเรียนโรงเรียนเลยอนุกูลวิทยา จังหวัดเลย และ 3) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความเชื่อเรื่องกรรมของนักเรียนโรงเรียนเลยอนุกูลวิทยาจังหวัดเลย จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนโรงเรียนเลยอนุกูลวิทยาจังหวัดเลย โดยใช้สูตรคำนวณของ Yaro Yamane ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 285 คนใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิโดยใช้สัดส่วนของจำนวนนักเรียน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม นำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) สำหรับวัดการกระจายของข้อมูลใช้การทดสอบ ค่าที (t - test), Independent Groups, One - Way ANOVA

ผลการวิจัย พบว่า

1. หลักธรรมเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า หลักความเชื่อเรื่องกรรมในทัศนะทางพระพุทธศาสนาเถรวาท เป็นสิ่งที่อยู่ในความนึกคิดของมนุษย์และมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมที่แสดงออกจะมีความเกี่ยวข้องกับเรื่องศรัทธา คือ ความเชื่อ ประกอบด้วย กัมมสัทธา คือความเชื่อกรรมเชื่อกฎแห่งกรรม 2. วิปากสัทธา คือเชื่อวิบากเชื่อผลของกรรมกัมมัสสกาตาสัทธา คือเชื่อความที่สัตว์มีกรรมเป็นของของตน และตถาคตโพธิสัทธา คือเชื่อความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า “กรรม” แปลว่า การกระทำมีความหมายกลางๆ ใช้ได้ทั้งในทางดี และทางไม่ดี ถ้าเป็นกรรมดีเรียกว่ากุศลกรรม กรรมไม่ดี เรียกว่า อกุศลกรรม ซึ่งสาเหตุที่มนุษย์กระทำความกรรมความชั่ว คือ โลภะ โทสะ โมหะ และสาเหตุที่มนุษย์กระทำความกรรมดีคือ อโลภะอโทสะ และอโมหะ

2. พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน ($\bar{X}=3.77$) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมมีระดับมากที่สุด ($\bar{X}=3.91$) รองลงมาได้แก่ ด้านความเชื่อเรื่องมนุษย์มีกรรมเป็นของ ๆ ตนอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.77$) ด้านความเชื่อเรื่องการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.72$) และด้านความเชื่อเรื่องผลของการกระทำ ($\bar{X}=3.69$) มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด อยู่ในระดับมาก

3. การเปรียบเทียบความเชื่อเรื่องกรรมของนักเรียนโรงเรียนเลยอนุกูลวิทยาจังหวัดเลย จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลพบว่า ปัจจัยด้านเพศ นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องกรรมของทั้งโดยรวมและรายด้าน ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่วางไว้ปัจจัยด้านระดับที่กำลังศึกษา นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องกรรมของนักเรียนโรงเรียนเลยอนุกูลวิทยา

⁴ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย.

จังหวัดเลยโดยรวม จำแนกระดับชั้นที่กำลังศึกษา พบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สำหรับรายด้าน พบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทุกด้านปัจจัยจำแนกลักษณะอาชีพของผู้ปกครองนักเรียนความคิดเห็นเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องกรรมของทั้งโดยรวมพบว่า ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สำหรับรายด้าน พบว่ามีแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในด้านความเชื่อเรื่องกรรมเนื่องมาจากความแตกต่างของระบบความคิดของนักเรียนที่ได้รับจากสภาพแวดล้อมที่ต่างกันสถานที่อาศัยต่างกัน

Abstract

The objectives of this study were 1) to study the principle of Kamma (action or the law of action) in Theravada Buddhism, 2) to study the faith in Kamma of LoeiAnukulvittaya School students, Loei province, and 3) to compare the faith in action of LoeiAnukulvittaya School students, Loei province, classified by personal factors. The study population was the total number of students in LoeiAnukulvittaya School, and the samples of 285 students were selected by the Taro Yamane's formula with the stratified random sampling. The data were collected by using the questionnaire and statistically analyzed by the Software Package for Social Science (SPSS) in terms of frequency distribution, percentage, mean, standard deviation, T-test, independent groups and one-way ANOVA.

The findings of this research were found as follows:

1. The principle of Kamma (action or the law of action) in Theravada Buddhism was found to be what was in human cognition and related to human behaviour. It was also involved with Saddha or faith, of which three kinds there were; namely, 1) Kammasaddha or the faith in action or the faith in the law of action, 2) Vipakasaddha or the faith in the consequence of action, 3) Kammasakatasaddha or the faith in the individual ownership of action, and 4) Tathagatabodhisaddha or the confidence in the Enlightenment of the Buddha. The word “Kamma” meant action, which was of a neutral meaning and used both in good and bad senses. If it was a good action, it was called a good deed or a wholesome action; if it was a bad action, it was called a bad deed or an unwholesome action. The causes encouraging a person to perform bad actions were Lobha (greed), Dosa (hatred), and Moha (delusion); the causes encouraging a person to perform good actions were Alobha (non-greed), Adosa (non-hatred), and Amoha (non-delusion).

2. The study of the faith in Kamma of LoeiAnukulvittaya School students, Loei province was found that 161 respondents were female, accounting for 56.5%, and 124 respondents were male, accounting for 43.5%. The majority of respondents were 53 students of Mathayom 6, accounting for 18.6%, and the majority of respondents were 49 parents, who were employees and merchants, accounting for 17.2%. The opinions of respondents on the faith in Kamma of LoeiAnukulvittaya School students, Loei province were found to be overall at a high level in all aspects ($\bar{X} = 3.77$). When considered in each

aspect, the opinions of respondents on the faith in the law of action were found to be at the highest level ($\bar{X} = 3.91$), followed by the opinions of respondents on the faith in the individual ownership of action at a high level ($\bar{X} = 3.77$), the opinion of respondents on the confidence in the Enlightenment of the Buddha at a high level ($\bar{X} = 3.72$), and the opinions of respondents on the faith in the consequence of action at the lowest level ($\bar{X} = 3.72$).

3. The comparison of the faith in Kamma of LoeiAnukulvittaya School students, Loei province, classified by personal factors, was found that the faith in Kamma of LoeiAnukulvittaya School students, Loei province, classified by gender, was not found to be different at a statistically significant level of 0.05 in all aspects and each aspect. It was not in accordance with the research hypothesis. The faith in Kamma of LoeiAnukulvittaya School students, Loei province, classified by educational level, was found to be different at a statistically significant level of 0.05 in all aspects and each aspect. The faith in Kamma of LoeiAnukulvittaya School students, Loei province, classified by parents' occupation, was not found to be different at a statistically significant level of 0.05 in all aspects, but in each aspect it was found to be different at a statistically significant level of 0.05 in the aspect of the faith in Kamma due to differences of students' opinion system, received from different environment and different residence.

บทนำ

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งเหตุผลมีความเชื่อความศรัทธาตั้งอยู่บนรากฐานแห่งปัญญาผู้ที่มีความเชื่อความศรัทธาตามคำสอนในพระพุทธศาสนาสามารถนำไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิตได้ดังนั้นพระพุทธศาสนาจึงหมายถึงวิถีแห่งชีวิตอันเป็นระบบแห่งการดำเนินชีวิตที่เรียกว่า Way of life⁵ จึงทำให้พระพุทธศาสนามีความแตกต่างจากศาสนาอื่นที่ประกอบด้วยความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผลเรียกว่าศรัทธา 4 ประกอบด้วย

1. กัมมสัทธา คือ ความเชื่อกรรม เชื่อกฎแห่งกรรม เชื่อว่ากรรมมีอยู่จริง คือ เชื่อว่าเมื่อทำอะไรโดยมีเจตนา คือตั้งใจทำทั้งรู้ย่อมเป็นกรรม คือ เป็นความชั่ว ความดีมีขึ้นในตนเป็นเหตุปัจจัยก่อให้เกิดผลดีผลร้ายสืบเนื่องต่อไปการกระทำไม่ว่าดีและไม่ดีและเชื่อว่าผลที่ต้องการจะสำเร็จได้ด้วยการกระทำมิใช่ด้วยอำนาจหรืออนาคตโชคเป็นต้น

2. วิปากสัทธา คือ เชื่อวิปาก เชื่อผลของกรรม เชื่อว่าผลของกรรมมีจริงคือว่ากรรมที่ทำแล้วต้องมีผลและผลต้องมีเหตุผลดีจากกรรมดีผลชั่วเกิดจากกรรมชั่ว

3. กัมมัสสกตาสัทธา คือ เชื่อความที่สัตว์มีกรรมเป็นของของตน เชื่อว่าแต่ละคนเป็นเจ้าของกรรมจะต้องรับผิดชอบเสวยวิบากเป็นไปตามกรรมของตน

4. ตถาคตโพธิสัทธา คือ เชื่อความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า มั่นใจในองค์พระตถาคตว่าทรงเป็นพระสัมมาสัมพุทธะทรงพระคุณทั้ง 9 ประการ ตรัสธรรมบัญญัติวินัยไว้ด้วยดีทรงเป็นผู้นำทางที่แสดงให้เห็นว่า

⁵ พระเมธีธรรมาภรณ์, (ประยูร ธมมจิตโต), **พุทธศาสนากับปรัชญา**, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, 2533), หน้า 12.

มนุษย์คือเราทุกคนนี้หากฝึกตนด้วยดีก็สามารถเข้าถึงภูมิธรรมสูงสุดบริสุทธิ์หลุดพ้นได้ดังที่พระองค์ได้ทรงบำเพ็ญไว้เป็นแบบอย่าง⁶

จากหลักศรัทธา 4 เห็นได้ว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่สอนเรื่องกรรมและให้ความสำคัญหลักกรรมว่าเป็นหลักธรรมใหญ่และสำคัญทั้งนี้เพราะกรรมได้มีความสัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตประจำวันของมนุษย์กรรมจึงเป็นหลักธรรมมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตประจำวันของคนในสังคมบุคคลจะมีชีวิตที่เจริญขึ้นหรือเสื่อมลงมีทุกข์หรือสุขนั้นมีผลมาจากกรรมของตนเองทั้งสิ้น ไม่ใช่การกระทำของผู้อื่นพระพุทธศาสนาได้ให้ความหมายของกรรมไว้ดังที่ปรากฏในพุทธพจน์ที่ว่า “ภิกษุทั้งหลายเจตนานั้นเองเราเรียกว่ากรรมบุคคลลงใจแล้วจึงกระทำด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ”⁷ ดังนั้นกรรมจึงเกิดจากการกระทำของตัวเราเองมิใช่ใครมากำหนดการกระทำดีเรียกว่ากรรมดีการกระทำชั่วเรียกว่ากรรมชั่วในการกระทำทุกอย่างย่อมมีผลเรียกว่าวิบากที่บุคคลผู้กระทำจะต้องเป็นผู้รับสังคมไทยแต่เดิมได้มีการปลูกฝังค่านิยมเรื่องกรรมให้เชื่อในกฎแห่งกรรมจนมีสำนวนไทยว่า “ทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว” และยกย่องคนดีคือคนที่มีคุณธรรมแต่ปัจจุบันสังคมไทยได้มีค่านิยมที่เปลี่ยนไปการให้ความสำคัญเรื่องกรรมมีน้อยลงสาเหตุเพราะสังคมไทยไปรับวัฒนธรรมของชาวตะวันตกเข้ามายอมให้เทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทเพื่ออำนวยความสะดวกสบายต่อวิถีการดำเนินชีวิตประจำวันของคนไทยในทุกเรื่อง จนส่งผลให้ความเชื่อค่านิยมของคนไทยเปลี่ยนไปเป็นสังคมบริโภคนิยมและวัตถุนิยมดังที่ท่านพุทธทาสภิกขุได้กล่าวไว้ว่า “สังคมไทยปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงไปตามวัตถุเป็นอย่างมากแต่การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวหาได้เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขที่แท้จริงของคนไทยไม่คนนิยมวัตถุหรือวัตถุนิยมมากไปมีกิเลสมากขึ้นและสิ่งที่ขาดคือศีลธรรมสภาพสังคมที่พองพະเพราะรับอิทธิพลอารยธรรมตะวันตก”⁸

จากค่านิยมเดิมที่ยกย่องคนดีคือคนมีคุณธรรมและเชื่อในกฎแห่งกรรมตามสำนวนที่ว่า “ทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว” ในปัจจุบันได้จางหายไปกับคนไทยรุ่นใหม่สังคมไทยได้เปลี่ยนค่านิยมไปยกย่องวัตถุนิยมคือคนที่มีเงินทองมีอำนาจและผลตอบแทนของการทำได้ดี “ดี” ในความหมายของคนรุ่นใหม่คือได้วัตถุสิ่งของเงินทองชื่อเสียงเกียรติยศต่างๆ ที่ผู้ที่ได้รับการยกย่องเป็นผู้ประพาสเสื่อมเสียแต่สังคมไม่ได้ให้ความสนใจความประพฤติหรือวิธีการที่ทำให้ได้มาซึ่งวัตถุสิ่งของเหล่านั้นเพียงแต่ขอให้ได้มาเป็นพอบ้างเกิดสำนวนที่นำมาใช้ในสังคมใหม่ว่า “ทำดีได้ดีมีที่ไหนทำชั่วได้ดีมีถมไป” ซึ่งแสดงให้เห็นถึงผลกระทบของความเชื่อเรื่องกรรมในสังคมไทยได้คลอนแคลนสังคมเกิดความเข้าใจเรื่องกรรมคลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริงและไม่เชื่อกฎแห่งกรรมว่ามีจริง ความเชื่อเหล่านี้ไม่ได้มีผลเฉพาะผู้ใหญ่เท่านั้นแต่ได้ส่งผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมอย่างมากกับเด็กและวัยรุ่นที่จะเป็นกำลังของชาติทำให้เกิดความเชื่อเรื่องกรรมคลาดเคลื่อนและผิดเพี้ยนไปจากความเป็นจริงไม่เชื่อเรื่องกรรมและผลแห่งกรรมว่ามีจริง นอกจากนี้วัฒนธรรมตามกระแสโลกาภิวัตน์ยุคของการสื่อสารที่ไร้พรมแดน สื่อสารออนไลน์ และเครื่องมือสื่อสารต่างๆ ได้ยั่วยุกระตุ้นให้เกิดความต้องการทางวัตถุเป็นบริโภคนิยมเพื่อสนองกิเลสอยู่ตลอดเวลาความสุขเกิดจากการมีวัตถุมีการแสวงหาด้านเดียวรวมถึงการหาเงินจากหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาผลจากการมีความเชื่อเรื่องกรรมที่ผิดไปจากเดิมได้ก่อให้เกิดปัญหาในสังคมปัจจุบัน เช่น ปัญหายาเสพติดปัญหาอบายมุขปัญหาอาชญากรรมปัญหาสังคมและอื่น ๆ อีกมากมาย

⁶ พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ 9, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2543), หน้า 164.

⁷ อก. ฉก. (ไทย) 22/334/422.

⁸ พุทธทาสภิกขุ, **ท่านพุทธทาสกับการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2545), หน้า 13.

จากการที่ผู้วิจัยเป็นเจ้าของคณะปกครอง เจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล พระธรรมวิทยากร พระวิทยากร พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนได้มาศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้เห็นว่าปัญหาวัยรุ่นไม่เชื่อเรื่องกรรมเป็นปัญหาที่สำคัญเพราะจากความไม่เชื่อทำให้วัยรุ่นได้สร้างปัญหาต่าง ๆ ให้กับครอบครัว โรงเรียน และสังคมมากมาย ผู้วิจัยจึงมีความสนใจใคร่ที่จะทำการศึกษาหลักธรรมเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท ความเชื่อเรื่องกรรมของนักเรียนโรงเรียนเลยอนุกุลวิทยา จังหวัดเลย และเปรียบเทียบความเชื่อเรื่องกรรมของนักเรียนโรงเรียนเลยอนุกุลวิทยา จังหวัดเลย จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล เพื่อนำผลการวิจัยไปเป็นแนวทางสำหรับส่งเสริมและปรับเปลี่ยนทัศนคติ และพฤติกรรมของนักเรียนในโรงเรียนอนุกุลวิทยา จังหวัดเลย ให้มีความประพฤติดีถูกต้องสมควรเหมาะสมจึงได้ชื่อว่าเป็นพลเมืองที่ดี และเป็นพุทธมามกะที่มีค่าของสังคมและประเทศชาติต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาหลักธรรมเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท
- 2.2 เพื่อศึกษาความเชื่อเรื่องกรรมของนักเรียนโรงเรียนเลยอนุกุลวิทยา จังหวัดเลย
- 2.3 เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความเชื่อเรื่องกรรมของนักเรียนโรงเรียนเลยอนุกุลวิทยา จังหวัดเลย

จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ซึ่งมีขอบเขตดังต่อไปนี้

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตเนื้อหา โดยทบทวนเอกสาร ตำรา หนังสือ บทความ วิชาการ และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยศึกษาเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องกรรมของนักเรียนโรงเรียนเลยอนุกุลวิทยา จังหวัดเลย ดังมีขอบเขตการวิจัย ดังนี้

ขอบเขตด้านประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

1. กลุ่มประชากร ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายของนักเรียนโรงเรียนเลยอนุกุลวิทยา จังหวัดเลย จำนวน 1, 177 คน⁹

2. กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ตัวแทนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายของนักเรียนโรงเรียนเลยอนุกุลวิทยา จังหวัดเลยโดยใช้การเปิดตารางของ Krejcie and Morgan ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 285 คน

ขอบเขตด้านตัวแปร ได้แก่

1. ตัวแปรต้น ได้แก่ เพศ ระดับชั้นเรียน และอาชีพของผู้ปกครอง

2. ตัวแปรตาม ได้แก่ หลักความเชื่อเรื่องกรรมในทัศนะทางพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย 4 ประการด้วย 1) กัมมสัทธา คือ ความเชื่อกรรม เชื่อกฎแห่งกรรม 2) วิปากสัทธา คือ เชื่อวิบาก เชื่อผลของกรรม 3) กัมมัสสกตาสัทธา คือ เชื่อความที่สัตว์มีกรรมเป็นของของตน และ 4) ตถาคตโพธิสัทธา คือ เชื่อความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า

⁹ โรงเรียนเลยอนุกุลวิทยา, ข้อมูลสารสนเทศโรงเรียนเลยอนุกุลวิทยา. [ออนไลน์], แหล่งข้อมูล :

<http://www.nukul.ac.th/> [20 มิถุนายน 2558].

ขอบเขตด้านสถานที่

พื้นที่ที่ทำการวิจัย ได้แก่ โรงเรียนเลยอนุกุลวิทยา จังหวัดเลย

ขอบเขตด้านระยะเวลา

ตั้งแต่เดือนกรกฎาคม พ.ศ.2558 ถึงเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2558 รวมระยะเวลา 5 เดือน

สมมติฐานการวิจัย

นักเรียนที่มีเพศต่างกัน นักเรียนที่มีระดับชั้นต่างกัน และนักเรียนที่อาชีพผู้ปกครองต่างกันมีความเชื่อเรื่องกรรมแตกต่างกัน

วิธีดำเนินการวิจัย**รูปแบบการวิจัย**

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้เทคนิคการสำรวจความคิดเห็นด้วยการแจกแบบสอบถามแก่นักเรียนในโรงเรียนเลยอนุกุล จังหวัดเลย

ผู้ให้ข้อมูลหลัก/ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1) **กลุ่มประชากร** ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายของนักเรียนโรงเรียนเลยอนุกุลวิทยา จังหวัดเลย จำนวน 1177 คน¹⁰ ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 285 รูป/คนขนาด

2) **กลุ่มตัวอย่าง** ได้แก่ ตัวแทนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 และชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายของนักเรียนโรงเรียนเลยอนุกุลวิทยา จังหวัดเลย โดยวิธีการคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างประชากรผู้วิจัยใช้ด้วยวิธี Yaro Yamane (1967)¹¹ ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 285 คน ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิโดยใช้สัดส่วนของจำนวนนักเรียน (Proportional Stratified Sampling) โดยการใช้สูตร ดังนี้

เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือการวิจัยเชิงปริมาณ (Survey Research) โดยผู้วิจัยได้กำหนดการแจกแบบสอบถามซึ่งประกอบ 3 ส่วนใหญ่ ๆ ได้แก่ 1) ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม 2) แบบสอบถามที่ประกอบด้วยตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาความเชื่อเรื่องกรรมของนักเรียนโรงเรียนเลยอนุกุลวิทยา จังหวัดเลยจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำนวน 285 คน

ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

1. ศึกษาการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และทบทวนเอกสาร ตำรา หนังสือ บทความวิชาการ และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยศึกษาเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องกรรมในทัศนะทางพระพุทธศาสนาแล้วกำหนดเป็นกรอบแนวคิดให้ครอบคลุมกับเนื้อหาและวัตถุประสงค์ที่ต้องการศึกษาวิจัย
2. สร้างแบบสอบถามตามกรอบปัจจัยที่ได้กำหนดไว้ใน ข้อ 1 ตามวิธีการสร้างแบบสอบถามซึ่งผู้ศึกษาได้แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ ระดับชั้น และลักษณะอาชีพของผู้ปกครองลักษณะเป็นคำถามแบบเลือกตอบ (Check list) จำนวน 5 ข้อ

¹⁰โรงเรียนเลยอนุกุล, ข้อมูลสารสนเทศโรงเรียนเลยอนุกุลวิทยา, ข้อมูล ณ วันที่ 10 มิถุนายน 2558, [ออนไลน์], แหล่งข้อมูล : <http://www.nukul.ac.th/> [20 มิถุนายน 2558].

¹¹Yaro Yamane (1967) อ้างใน ธาณินทร์ ศิลป์จารุ, การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS, พิมพ์ครั้งที่ 10, (กรุงเทพมหานคร : บิซิเนสอาร์แอนด์ดี, 2552), หน้า 48 – 49.

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องกรรมของนักเรียนโรงเรียนเลยอนุกุลวิทยา จังหวัดเลยมีลักษณะเป็นมาตราส่วนประเมินค่า (Numerical Rating Scale) มี 5 ระดับ¹² คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อยและน้อยที่สุด

จากนั้นผู้ศึกษาวิจัยได้รวบรวมคะแนนของแต่ละระดับมาหาค่าเฉลี่ยและนำค่าเฉลี่ยไปเทียบเกณฑ์การแปลความหมายซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งระดับความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องกรรมของนักเรียนในโรงเรียนเลยอนุกุล จังหวัดเลย ออกเป็น 5 ระดับ¹³ คือ เป็นจริงมากที่สุด เป็นจริงมาก เป็นจริง ไม่เป็นจริง ไม่เป็นจริงอย่างยิ่ง ซึ่งการหาค่าเฉลี่ยสามารถกระทำ

5.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ ได้แก่ การแจกแบบสอบถามแก่นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น และชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายของนักเรียนโรงเรียนเลยอนุกุลวิทยา จังหวัดเลย จำนวน 285 ชุด โดยดำเนินการเก็บข้อมูลตามขั้นตอนดังนี้

1. ทบทวนเอกสาร ตำรา หนังสือ บทความวิชาการ และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยศึกษาเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท
2. จัดทำร่างแบบสอบถามจากแนวคิด ทฤษฎี และนิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัยเพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ (IOC) จำนวน 5 รูป/คน และแจกแบบสอบถามจำนวน 30 ชุดเพื่อวิเคราะห์หาความเที่ยงตรงของข้อมูล (Try out) พร้อมทั้งการปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษา
3. ผู้ศึกษาวิจัยได้ดำเนินการขออนุมัติหนังสือขออนุญาตเก็บข้อมูลเพื่อการศึกษาวิจัย จากศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย
4. ผู้ศึกษาวิจัยได้นำหนังสือขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูล จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ต่อผู้อำนวยการโรงเรียนเลยอนุกุลจังหวัดเลยเพื่อขออนุญาตเก็บข้อมูลทำการศึกษาวิจัย
5. ผู้ศึกษาวิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการแจกแบบสอบถามแก่นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายของนักเรียนโรงเรียนเลยอนุกุลวิทยา จังหวัดเลย จำนวน 285 ชุด
6. นำแบบสอบถามจำนวน 285 ชุดมาวิเคราะห์ สรุปผลการวิจัย และนำเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อการสอบป้องกันวิทยานิพนธ์ต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณที่เหมาะสมต่อการนำหลักเกณฑ์และวิธีการตามแบบระเบียบวิธีวิจัยที่ได้ได้มาจากแบบสอบถามเป็นหลัก พร้อมกับหลักสถิติที่นำมาวิเคราะห์ตามประเด็นที่ได้กำหนดขึ้นดังต่อไปนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถาม

ผู้ศึกษาวิจัยได้ดำเนินการตรวจสอบความถูกต้องของแบบสอบถามอีกครั้ง แล้วนำข้อมูลถ่ายลงในแบบลงรหัส (Coding Form) และทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์เพื่อหาค่าสถิติต่างๆ 3 ตอน ดังนี้

¹² ธีรยุทธ พึ่งเกียรติ, สถิติเบื้องต้นและการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุตรไพศาล, 2545), หน้า 130.

¹³ Best, John W., *Research in Education*, (New Jersey : Practice Hall Inc., 1970), p. 204-208.

- 1) วิเคราะห์ข้อมูลตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามโดยใช้ค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าความถี่ และร้อยละ (Percentage),¹⁴
- 2) วิเคราะห์ข้อมูลตอนที่ 2 เกี่ยวกับความเชื่อเรื่องกรรมของนักเรียนโรงเรียนเลยอนุกูลวิทยา จังหวัดเลยโดยใช้สถิติ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean),¹⁵ ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation),¹⁶
- 3) การวิเคราะห์ตอนที่ 3 เกี่ยวกับการเปรียบเทียบความเชื่อเรื่องกรรมของนักเรียนโรงเรียนเลยอนุกูลวิทยา จังหวัดเลย จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลโดยใช้สถิติ ได้แก่ การทดสอบสมมติฐาน(t-test)¹⁷ และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว(ONE-WAY ANOVA) หรือ(F-test)¹⁸
- 4) การวิเคราะห์ข้อมูลเนื้อหาจากข้อเสนอนี้ด้วยการวิเคราะห์แบบพรรณนาความ

ผลการวิจัย

ผลการวิจัย พบว่า

1. หลักธรรมเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า หลักความเชื่อเรื่องกรรมในทัศนะทางพระพุทธศาสนาเถรวาท เป็นสิ่งที่อยู่ในความนึกคิดของมนุษย์และมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมที่แสดงออก จะมีความเกี่ยวข้องกับเรื่องศรัทธา คือ ความเชื่อ ประกอบด้วย กัมมสัทธา คือ ความเชื่อกรรม เชื่อกฎแห่งกรรม
2. วิปากสัทธา คือ เชื่อวิปาก เชื่อผลของกรรม กัมมัสสกตาสัทธา คือ เชื่อความที่สัตว์มีกรรมเป็นของของตน และตถาคตโพธิสัทธา คือ เชื่อความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า “กรรม” แปลว่า การกระทำมีความหมายกลางๆ ใช้ได้ทั้งในทางดี และทางไม่ดี ถ้าเป็นกรรมดีเรียกว่ากุศลกรรม กรรมไม่ดี เรียกว่า อกุศลกรรม ซึ่งสาเหตุที่มนุษย์กระทำความกรรมความชั่ว คือ โลภะ โทสะ โมหะ และสาเหตุที่มนุษย์กระทำความดีคือ อโลภะ อโทสะ และอโมหะ
2. ความเชื่อเรื่องกรรมของนักเรียนโรงเรียนเลยอนุกูลวิทยา จังหวัดเลย พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีเพศของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า เพศหญิงจำนวน 161 คน คิดเป็นร้อยละ 56.5 มีเพศชาย 124 คน คิดเป็นร้อยละ 43.50 มีระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 53 คนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 18.60 และผู้ปกครองมีลักษณะอาชีพรับจ้างทั่วไป/ค้าขายมีจำนวน 49 คน คิดเป็นร้อยละ 17.20 มากที่สุด สำหรับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับระดับความเชื่อเรื่องกรรมของนักเรียนโรงเรียนเลยอนุกูลวิทยา พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน ($\bar{X} = 3.77$) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมมีระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 3.91$) รองลงมาได้แก่ ด้านความเชื่อเรื่องมนุษย์มีกรรมเป็นของ ๆ ตนอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.77$) ด้านความเชื่อเรื่องการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.72$) และ ด้านความเชื่อเรื่องผลของการกระทำ ($\bar{X} = 3.69$) มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า
3. การเปรียบเทียบความเชื่อเรื่องกรรมของนักเรียนโรงเรียนเลยอนุกูลวิทยาจังหวัดเลย จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ปัจจัยด้านเพศ นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องกรรมของทั้งโดยรวมและรายด้าน ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่วางไว้

¹⁴ อริยธรรมาสังกัสนิคม, สถิติเบื้องต้นและการวิจัย คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, หน้า 12.

¹⁵ พรเพ็ญ เพชรสุขศิริ, การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการบริหาร ฉบับปรับปรุงใหม่, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ เสมาธรรม, 2548), หน้า 22-24.

¹⁶ บุญชม ศรีสะอาด, 2545, หน้า 99.

¹⁷ นิภา เมธาวีชัย, วิทยาการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันราชภัฏธนบุรี, 2543), หน้า 238.

¹⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 110.

ปัจจัยด้านระดับที่กำลังศึกษา นักเรียนความคิดเห็นเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องกรรมของนักเรียนโรงเรียนเลยอนุกุลวิทยาจังหวัดเลยโดยรวม จำแนกระดับชั้นที่กำลังศึกษา พบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 สำหรับรายด้าน พบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ทุกด้าน ปัจจัยจำแนกลักษณะอาชีพของผู้ปกครอง นักเรียนความคิดเห็นเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องกรรมของทั้งโดยรวม พบว่า ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 สำหรับรายด้าน พบว่า มีแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ในด้านความเชื่อเรื่องกรรมเนื่องมาจากความแตกต่างของระบบความคิดของนักเรียนที่ได้รับจากสภาพแวดล้อมที่ต่างกันสถานที่อาศัยต่างกัน

อภิปรายผล

การอภิปรายผลการวิจัยครั้งนี้ จะกล่าวถึงความเชื่อเรื่องกรรมของนักเรียนโรงเรียนเลยอนุกุลวิทยาจังหวัดเลย โดยผู้วิจัยจะกล่าวถึงประเด็นที่สำคัญและน่าสนใจและนำมาอภิปรายผล ดังนี้

หลักความเชื่อเรื่องกรรมในทัศนะทางพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า หลักความเชื่อเรื่องกรรมในทัศนะทางพระพุทธศาสนาเถรวาท จะมีความเกี่ยวกับเรื่องศรัทธา คือ ความเชื่อ มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมที่แสดงออกศรัทธาหรือความเชื่อจะเป็นแรงดลใจให้มนุษย์มีพฤติกรรมต่าง ๆ หากเป็นกรรมดี เรียกว่า กุศลกรรม หากเป็นกรรมชั่วเรียกว่า อกุศลกรรม ย่อมให้ผลที่แตกต่างกันเมื่อกระทำความดีจะส่วยผลต่อความสุข หากเป็นการกระทำความชั่วจะส่วยผลเป็นความทุกข์สอดคล้องกับงานวิจัยของ **ธนวัฒน์ พวงทะวาย**¹⁹ วิจัยเรื่อง “ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างอาสันนกรรมกับชีวิตหลังความตาย” พบว่า อารมณ์ที่ปรากฏนี้มาจากกรรมที่มีอำนาจมากที่ผู้นั้นได้กระทำไว้หากว่าเป็นผู้ทำแต่กรรมชั่ว ตอนใกล้จะตายไม่สามารถระลึกถึงความดีได้ ก็จะไปในอบายภูมิ 4 แต่การทำอาสันนกรรมที่เป็นฝ่ายกุศลให้เกิดขึ้น ระลึกถึงสิ่งที่ดีเป็นกุศลก่อนตาย ทำจิตใจไม่ให้ เศร้าหมองทำให้ผู้คนจำนวนไม่น้อยไม่เข้าใจเรื่องของกรรมจึงเกิดความสับสนไปสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระอุทัย จิรธมโม (เอกสะพัง)**²⁰ วิจัยเรื่อง “ทัศนะเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทและปัญหาเรื่องกรรมในสังคมชาวพุทธไทยปัจจุบัน” พบว่า ความเข้าใจคลาดเคลื่อนเรื่องกรรม 1. มีความเข้าใจเรื่องกรรมเฉลี่ยได้ 66.61 % 2. มีความเข้าใจคลาดเคลื่อนเรื่องกรรมเฉลี่ยได้ 33.38 % ข้อที่ควรแก้ไขเรื่องกรรม คือ 1. ในแง่ความหมาย 2. ในแง่ทัศนคติ 3. ในแง่เป้าหมาย 4. ในแง่การศึกษาพระคัมภีร์ 5. ในแง่การปฏิบัติธรรม นอกจากนี้การกระทำกรรมไม่สามารถจะแยกแยะระบบความสัมพันธ์ระหว่างเหตุกับผลเพราะหลักเกณฑ์ที่ต่างกันไปในเรื่องของ การให้ผลสอดคล้องกับงานวิจัยของ **ปัทมา เอื้อรักษ์โอฬาร**²¹ วิจัยเรื่อง “การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคำสอนเรื่องกฎแห่งกรรมตามที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนากับคำสอนเรื่องกฎแห่งกรรมของ พระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ จิตธมโม) วัดอัมพวัน จังหวัดสิงห์บุรี” พบว่า 1) ในด้านเนื้อหา คำ

¹⁹ ธนวัฒน์ พวงทะวาย, “ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างอาสันนกรรมกับชีวิตหลังความตาย”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** (พระพุทธศาสนา), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2557).

²⁰ พระอุทัย จิรธมโม (เอกสะพัง), “ทัศนะเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทและปัญหาเรื่องกรรมในสังคมชาวพุทธไทยปัจจุบัน”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2534).

²¹ ปัทมา เอื้อรักษ์โอฬาร, การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคำสอนเรื่องกฎแห่งกรรมตามที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนากับคำสอนเรื่องกฎแห่งกรรมของ พระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ จิตธมโม) วัดอัมพวัน จังหวัดสิงห์บุรี, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** (พระพุทธศาสนา), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2554).

สอนเรื่องกรรม มีความสอดคล้องและเชื่อมโยง ใน 2 หลักใหญ่ คือ (ก) ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว (ข) เกณฑ์การให้ผลของกรรมเป็นไปตามเหตุปัจจัย แม้ว่าการกระทำที่บุคคลทำแล้วทำคืนไม่ได้ แต่การเปลี่ยนแปลงผลของกรรมย่อมมีโอกาสทำได้ โดยการทำความใหม่เพื่อไปเปลี่ยนแปลงผลแห่งกรรมเก่าที่ทำแล้ว ทั้งนี้เพื่อให้คนได้มีโอกาสปรับปรุงพัฒนาตนเอง

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “ความเชื่อเรื่องกรรมของนักเรียนโรงเรียนเลยอนุกุลวิทยา จังหวัดเลย” ทำให้ค้นพบข้อมูลที่สำคัญซึ่งนำผลการวิจัยไปกำหนดเป็นนโยบายเพื่อส่งเสริมความเชื่อและเลื่อมใสเรื่องกรรมให้กับนักเรียนโรงเรียนเลยอนุกุลวิทยา จังหวัดเลย ดังต่อไปนี้

ข้อเสนอแนะสำหรับนโยบาย

1. โรงเรียนเลยอนุกุลวิทยา จังหวัดเลย **ด้านความเชื่อกรรม** ควรส่งเสริมให้นักเรียนมีความเชื่อมั่นในการทำความดีด้วยตนเองมากกว่าเชื่อคำอ้อนวอนคำร้องขอต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ใด ๆ ว่าจะได้ตามสิ่งที่ตนเองปรารถนา
2. โรงเรียนเลยอนุกุลวิทยา จังหวัดเลย **ด้านเชื่อผลของกรรม** ควรส่งเสริมให้นักเรียนมีความเชื่อในเรื่องการทำความดีที่ไม่ดีที่ส่งผลต่อพฤติกรรมที่ทำให้กลายเป็นคนปัญญาอ่อน ไร้สติปัญญา และทำให้เกิดความประมาทในการดำเนินชีวิตของตนเอง
3. โรงเรียนเลยอนุกุลวิทยา จังหวัดเลย **ด้านเชื่อความที่สัตว์มีกรรมเป็นของของตน** ควรส่งเสริมให้นักเรียนกระทำความดีทางกายกรรม ทางวจีกรรม และทางมโนกรรมที่ดีสำหรับการวางอุเบกขาในโทษและผลกระทบที่ไม่ดีต่อเพื่อนนักเรียนอันเกิดจากการทำที่ไม่ดีนั้น ๆ
4. โรงเรียนเลยอนุกุลวิทยา จังหวัดเลย **ด้านเชื่อความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า** ควรส่งเสริมให้นักเรียนมีความเชื่อว่าคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทรงสอนให้พิจารณาการทำความดี ละการทำความชั่วทุกอย่างด้วยการนิมิตพระสงฆ์มาเทศนาบ่อย ๆ อย่างต่อเนื่องเพื่อละความชั่ว ประกอบกรรมดี รักษาความดีและพัฒนาความดีต่อไป

ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปปฏิบัติ

1. โรงเรียนเลยอนุกุลวิทยา จังหวัดเลย **ด้านความเชื่อกรรม** ควรจัดกิจกรรมสำหรับความเชื่อเกี่ยวกับความกตัญญูต่พ่อแม่มีบุญคุณในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งส่งเสริมให้รักเรียนมีความกล้าแสดงออกต่อการตอบแทนบุญคุณของพ่อแม่
2. โรงเรียนเลยอนุกุลวิทยา จังหวัดเลย **ด้านเชื่อผลของกรรม** ควรจัดกิจกรรมส่งเสริมของนักเรียนในการแสดงออกถึงความเมตตา กรุณาต่อผู้อื่น เช่น การออกน่านักเรียนออกไปช่วยเหลือเด็กพิการเด็กด้อยโอกาส รวมทั้งการนิมนต์พระสงฆ์ให้มาเทศนาถึงความรักในเพื่อนมนุษย์
3. โรงเรียนเลยอนุกุลวิทยา จังหวัดเลย **ด้านเชื่อความที่สัตว์มีกรรมเป็นของของตน** ควรจัดกิจกรรมสำหรับการเพิ่มแนวทางกระทำความดีทางกายที่ดี ทางวาจาที่ดี และทางใจที่ดีต่อผู้อื่นรวมทั้งการแสดงเหตุผลถึงกระทำความไม่ดีที่นำไปสู่การได้รับผลกระทบที่ไม่ดีนั้น ๆ อย่างมีเหตุผลและสอดคล้องกับการดำเนินชีวิตของนักเรียน
4. โรงเรียนเลยอนุกุลวิทยา จังหวัดเลย **ด้านเชื่อความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า** ควรจัดกิจกรรมส่งเสริมสัปปาห์ทางพระพุทธศาสนา มีการจัดประกวดชิงรางวัลให้กับนักเรียนที่มีสามารถเรียนรู้พุทธประวัติของพระพุทธเจ้าที่สามารถนำหลักธรรมไปปฏิบัติจนทำให้เกิดผลเป็นความสุข

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษารูปแบบการพัฒนาความเชื่อเรื่องกรรมของนักเรียนในโรงเรียนเลยอนกุลวิทยา จังหวัดเลย และโรงเรียนอื่น ๆ
2. ควรศึกษากระบวนการส่งเสริมหลักความเชื่อเรื่องกรรมของนักเรียนในโรงเรียนเลยอนกุลวิทยา จังหวัดเลย และโรงเรียนอื่น ๆ
3. ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการเพิ่มความศรัทธาเรื่องกรรมของนักเรียนในโรงเรียนเลยอนกุลวิทยา จังหวัดเลย และโรงเรียนอื่น ๆ
4. ควรศึกษาในรูปแบบระเบียบวิธีวิจัยในเชิงคุณภาพ เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกต การจัดสนทนากลุ่ม เป็นต้น เพื่อนำมาผลมาเทียบเคียงว่ามีความเหมือนหรือแตกต่างอย่างไร

บรรณานุกรม

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2500). **พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระเมธีธรรมาภรณ์, (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2533). **พุทธศาสนากับปรัชญา**. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด.
- พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตฺโต). (2543). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พุทธทาสภิกขุ. (2545). **ท่านพุทธทาสกับการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา. โรงเรียนเลยอนุกุลวิทยา. **ข้อมูลสารสนเทศโรงเรียนเลยอนุกุลวิทยา**. [ออนไลน์], แหล่งข้อมูล : <http://www.nukul.ac.th.Yaro> ธาณินทร์ ศิลป์จารุ. (2552) **การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS**. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร : บิซิเนสอาร์แอนด์ดี.
- ธีรยุทธ พึ่งเทียร. (2545) **สถิติเบื้องต้นและการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สูตรไพศาล.
- พรเพ็ญ เพชรสุขศิริ. (2548). **การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการบริหาร ฉบับปรับปรุงใหม่**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เสมาธรรม.
- นิภา เมธาวีชัย. (2543) **วิทยาการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร : สถาบันราชภัฏธนบุรี.
- Best, John W.. (1970). **Research in Education**. New Jersey : Practice Hall Inc.
- สำนักโบราณคดี กรมศิลปากร. (2550). **แนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานสำหรับพระสงฆ์**. กรุงเทพฯ: สำนักโบราณคดี กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2544). **มิติชุมชน: วิธีคิดท้องถิ่นด้วยสิทธิ อำนาจและการจัดการทรัพยากร**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ข. สัมภาษณ์บุคคล
1. พระครูโพธิธรรมสโมธาน อายุ 58 ปี. เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ชุม บ้านนาโคก ตำบลศรีสองรัก อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย, สัมภาษณ์วันที่ 25 มกราคม 2559.
 2. นายคำหล้า ชัยศรีฮาด อายุ 56 ปี. ผู้ใหญ่บ้านบ้านนาโคก หมู่ที่ 2 ตำบลศรีสองรัก อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย, สัมภาษณ์วันที่ 25 มกราคม 2559.
 3. นางเสวียน คำชมภู อายุ 74 ปี. บ้านเลขที่ 170 หมู่ที่ 2 ตำบลศรีสองรัก อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย, สัมภาษณ์วันที่ 25 มกราคม 2559.
 4. นางบุญล้อม จันทคำแพง อายุ 65 ปี. บ้านเลขที่ 8 หมู่ที่ 2 ตำบลศรีสองรัก อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย, สัมภาษณ์วันที่ 25 มกราคม 2559.
 5. นางอินตอง สุพรมอินทร์ อายุ 67 ปี. บ้านเลขที่ 210 หมู่ที่ 2 ตำบลศรีสองรัก อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย, สัมภาษณ์วันที่ 25 มกราคม 2559.
 6. นางล้อม จ้องเก่า อายุ 78 ปี. บ้านเลขที่ 85 หมู่ที่ 7 ตำบลนาอ้อ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย, สัมภาษณ์วันที่ 16 มิถุนายน 2558.

ศึกษาหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในการแพทย์แผนไทย

A STUDY OF BUDDHADHAMMA PRINCIPLES IN THAI TRADITIONAL MEDICINE

พระครูอรุณวรวัตร (ทอง รินสูงเนิน)²²

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ คือ (1) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาและจรรยาบรรณของการแพทย์แผนไทย (2) เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในแพทย์แผนไทย (3) เพื่อวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในการแพทย์แผนไทย การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยเป็นการวิจัยเชิงเอกสาร(Documentary Research) จากพระไตรปิฎกคัมภีร์ทางการแพทย์แผนไทยตำรายาแผนโบราณทางการแพทย์แผนไทยพระราชบัญญัติการประกอบโรคศิลปะของแพทย์แผนไทยเอกสารที่เกี่ยวข้องกับประวัติการแพทย์แผนไทยจรรยาแพทย์และจริยธรรมของแพทย์และพยาบาลจากเอกสารต่างๆ

ผลการวิจัยพบว่า

1. ประวัติความเป็นมาและจรรยาบรรณของการแพทย์แผนไทยการแพทย์แผนไทย หรือการแพทย์แผนโบราณ เป็นการดูแลสุขภาพทั้งสภาวะปกติ และสภาวะที่ผิดปกติ (เป็นโรค) โดยใช้ทฤษฎีความสมดุลของธาตุต่าง ๆ ในร่างกายและกายวิภาคศาสตร์ (anatomy) หลักวิชาการวิทยาศาสตร์การแพทย์เข้ามาอธิบาย ตามหลักวิชาการหลักเวชปฏิบัติจึงเป็นวิธีการดูแลสุขภาพและการบำบัดรักษาความเจ็บป่วยของคนไทยที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมอันดีของไทย มีการใช้สมุนไพร การอบ การประคบ และการนวดไทย ที่มีเอกลักษณ์เป็นแบบแผนไทย

2. หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในการแพทย์แผนไทยเป็นหลักคำสอนที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบ และทรงสอนให้ผู้อื่นรู้ตามเพื่อให้เวไนยสัตว์ได้หลุดพ้นจากอาสวะกิเลส หลักพุทธธรรมเป็นหลักเกณฑ์ของทางจริยศาสตร์ที่พระพุทธองค์ได้ทรงวางไว้เพื่อเป็นมาตรฐาน ซึ่งหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในการแพทย์แผนไทย คือหลักอริยสัจ หลักไตรลักษณ์ และหลักพรหมวิหาร เพื่อให้มนุษย์ได้ดำเนินชีวิตที่ดีงามตามอุดมคติเท่าที่มนุษย์จะเข้ากันได้ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์พร้อมมีสติปัญญา มีความสุขอันสมบูรณ์ที่สุด เป็นความดีอันสูงสุดของมนุษย์ ในทางพระพุทธศาสนาได้ทำให้คนไทยมีคติประจำใจในการพึ่งตนเอง ในการแก้ความผิหว้างบาง ในการแก้ทุกข์กายใจอย่างหนัก เมื่อหมดวิธีแก้อย่างอื่นบ้าง ด้วยให้อยอมรับความจริงของชีวิตและรู้จักคิด เช่น คิดว่าเราต้องพึ่งตนเอง

3. เมื่อวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในการแพทย์แผนไทยพบว่า พระพุทธศาสนาทำให้คนไทยมีหลักสำหรับอยู่ร่วมกัน เช่น แสดงหน้าที่ของคนในสังคม ความสามัคคี และประเพณี เช่น ประเพณีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือกัน ความมีน้ำใจต่อกัน และมีความเกรงใจกัน การสั่งสอนธรรมของพระพุทธเจ้าทรงมุ่งผลในทางปฏิบัติให้ทุกคนจัดการกับชีวิตที่เป็นอยู่จริงๆ ในโลกนี้เริ่มแต่บัดนี้เช่นทรงสอนมนุษย์ให้รู้จักตนเอง รู้จักร่างกายและจิตของตนจะได้บำรุงรักษาร่างกายและจิตใจให้ดำรงอยู่อย่างปกติสุข

ABSTRACT

The objectives of this research were (1) to study the history and ethics of Thai traditional medicine, (2) to study the Buddhadhamma principles (the Buddhist principles) in Thai traditional medicine, and (3) to analyze the Buddhadhamma principles in Thai traditional medicine. This documentary research was the analytic study of qualitative data in Tripitaka (the Buddhist Scriptures), books on Thai traditional medicine, the pharmacopoeia of Thai traditional medicine, the Practitioner of Thai Traditional Medicine Act, and documents related to the history of Thai traditional medicine, the medical ethics and the doctor's and nurse's codes of ethics.

The research findings were as follows

1. For the history and ethics of Thai traditional medicine, it was found that Thai traditional medicine or the traditional medicine referred to treatment or health care in both normal and abnormal (ill) conditions, described by the medical practitioner theory according to the balance theory of elements in the human body, anatomy and physiology, and the theory of medical sciences. It was the treatment and health care of Thai people in accordance with Thai culture through herbal treatment, herbal sauna, massage with a bag of heated medicinal herbs, and Thai traditional massage, considered as an identity of Thai tradition.

2. The Buddhadhamma principles in Thai traditional medicine was the doctrine discovered and declared by the Buddha in order to teach tractable beings to release from mental intoxications or defilements. The Buddhadhamma principles were the ethical criteria the Buddha appointed as the religious standards. Also, the Buddhadhamma principles in Thai traditional medicine were the Four Noble Truths, the Three Characteristics, and the Four Holy Abidings (Four Sublime States of Mind) with the purposes to have people lead their life ideologically and to make them perfect with intelligence and definitive happiness, the human supreme perfection. Buddhism granted Thai people a motto of dependence upon oneself in order to deal with disappointment or suffering. When they were unable to clear up those problems, they had to accept the truth of human life and acknowledge that one had to depend upon oneself.

3. The analysis of the Buddhadhamma principles in Thai traditional medicine was found that Buddhism had four bases of sympathy or the principle for coexistence in society for Thai people. That principle referred to the performance of duties in society, harmony, custom, munificence, kindness, and considerateness. The teaching of the Buddha was targeted practical consequences for all people to deal with their own living life in this world at present. For example, the Buddha taught human beings to know themselves and understand their own bodies and minds in order to nurture their bodies and minds happily.

บทนำ

จากประวัติศาสตร์สมัยพุทธกาล มีการบัญญัติและกล่าวถึงสมุนไพรมะเร็งในพระไตรปิฎก เช่น ขมิ้น ขิง ดีปลี สมอ มะขามป้อม มหาหิงคุ์ เป็นต้น รวมทั้งเรื่องราวของชีวกโกมารภัจจ์ ปริมาจารย์แพทย์แผนโบราณ²³ สมัยพุทธกาลหมอชีวกโกมารภัจจ์เป็นนายแพทย์ที่มีชื่อเสียงที่สุดมีประวัติการศึกษาและการใช้วิชาการแพทย์ที่น่าสนใจการแพทย์แผนโบราณถือกันว่าหมอชีวกโกมารภัจจ์เป็นบรมครูทางการแพทย์ความเชี่ยวชาญในการใช้วิชาการแพทย์ของท่านเป็นที่กล่าวขวัญกันไม่สิ้นสุดจนถึงปัจจุบันการใช้วิชาชีพการแพทย์ของหมอชีวกไม่เลือกชนชั้นวรรณะหรือยากดีมีจนทำให้ท่านเป็นที่รักของคนทั่วไปได้รับการยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่า “เป็นผู้เลิศในทางเป็นที่รักของประชาชน”

ประวัติของหมอชีวกโกมารภัจจ์มีกล่าวไว้ในพระวินัยปิฎกและคัมภีร์ชั้นนรรัตนกถาบางส่วนว่าหมอชีวกโกมารภัจจ์เป็นหมอที่มีความเชี่ยวชาญในวิชาการแพทย์อย่างยิ่งสมกับที่นักปราชญ์ทางศาสนาได้ให้สมญานามท่านว่าเป็น “หมอตัวอย่าง” หรือ “หมอเทวดา” ชีวิตของหมอชีวกโกมารภัจจ์เป็นชีวิตตัวอย่างที่น่าศึกษาและถือเอาเป็นแบบอย่างที่ดี²⁴

ประเทศจีนและอินเดียมีความเจริญก้าวหน้าทางด้านสมุนไพรมากที่สุด เพราะนอกจากจะมีตำรายาสมุนไพรรักษาโรคภัยไข้เจ็บมานานแล้ว ยังได้รับการส่งเสริมให้มีการวิจัยและพัฒนาอย่างเป็นระบบครบวงจรจากวัตถุดิบ ถึงผลิตภัณฑ์สำเร็จรูป ทั้งในรูปยาแผนโบราณและยาแผนปัจจุบันมาโดยตลอดและอย่างต่อเนื่องคนไทยมีความศรัทธาและใช้ยาสมุนไพรมานาน โดยได้รับอิทธิพลจากประเทศจีนและอินเดียเข้ามามีส่วนร่วมกับการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ประเทศไทยมีตำรายาแผนโบราณเป็นจำนวนมากที่ได้รับการตรวจสอบความถูกต้องทั้งทางด้านตำรับยาและสรรพคุณ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดเกล้าให้จารึกไว้ ณ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม เมื่อ พ.ศ.2375²⁵

เมื่อปี พ.ศ.2493 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เสด็จพระราชดำเนินวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม(วัดโพธิ์) ในครั้งนั้นพระองค์ทรงมีพระราชปรารภว่า วัดโพธิ์เป็นแหล่งรวมตำราแพทย์แผนโบราณอยู่แล้ว เหตุใดจึงไม่จัดให้มีโรงเรียนสอนการแพทย์แผนโบราณในวิชาเวชกรรม เภสัชกรรม ผดุงครรภ์ และหัตถเวช²⁶ ทำให้คณะกรรมการวัดพร้อมด้วยผู้ทรงคุณวุฒิทางการแพทย์แผนโบราณที่ยังหลงเหลืออยู่ได้สนองพระราชปรารภ กล่าวคือ ท่านเจ้าคุณพระธรรมวโรดม (ปุ่น ปุณณสิริ) ซึ่งต่อมาได้ดำรงสมณศักดิ์เป็นสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ 17 ได้จัดตั้งสมาคมแพทย์แผนโบราณและโรงเรียนแพทย์แผนโบราณวัดพระเชตุพน(วัดโพธิ์)ขึ้น โดยโรงเรียนได้เริ่มเปิดสอนวิชาแพทย์แผนโบราณทั้ง 3 ประเภท วิชาตามกฎหมายคือ วิชาเวชกรรม วิชาเภสัชกรรมและวิชาผดุงครรภ์ ในช่วงเวลาดังกล่าวจึงเป็นจุดเปลี่ยนครั้งสำคัญที่ทำให้วิทยาการเกี่ยวกับสมุนไพรมะเร็งและการแพทย์แผนโบราณหยุดชะงักและกระจัดกระจายและขาดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องก่อให้เกิดผลกระทบที่สำคัญคือ 1. ประชาชนขาดการสนใจในเรื่องสมุนไพรมะเร็งและยาแผน

²³ วิ.ม.(ไทย) 5/329/181-182.

²⁴ เจ้าพระยาวิเชียรดิษฐ์ (กล่อม), ตำราโรคนิทาน, หน้า 1.

²⁵ นิพล ธนัญญา, ตำรายาแผนโบราณ, เข้าถึงใน <http://doctor.or.th/node/3725> (3 กุมภาพันธ์ 2558).

²⁶ การแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, รายงานการสาธารณสุขไทย การแพทย์พื้นบ้าน 2554-2556, (นันทบุรี : กองทุนภูมิปัญญาการแพทย์ไทย, 2556), หน้า 2.

โบราณ 2. ผู้ประกอบโรคศิลปะแผนโบราณได้ใช้สมุนไพรมาปรุงยารักษาโรคตามความเชื่อที่สืบทอดมา แต่ยังขาดความรู้ทางวิทยาศาสตร์มาสนับสนุนสรรพคุณยาแผนโบราณที่ปรุงขึ้น 3. ยังไม่มีการควบคุมการผลิตจำหน่ายสมุนไพร ทำให้ไม่สามารถคุ้มครองผู้บริโภคได้ ประชาชนไม่เชื่อมั่นในสมุนไพร 4. การศึกษาวิจัยสมุนไพรทางด้านเภสัชวิทยา พิษวิทยาและการพัฒนาตำรับยาไม่เพียงพอทำให้แพทย์สมัยใหม่ยอมรับกันน้อยมาก

พระพุทธศาสนา มีทัศนะว่าความเจ็บป่วยเป็นปัญหาสำคัญของมนุษย์เช่นเดียวกับปัญหาเรื่องความเกิด ความแก่ และความตาย เนื่องจากความเจ็บป่วยเป็นกระบวนการทางธรรมชาติ อย่างหนึ่งของทุกชีวิตดำเนินไปตามกฎของธรรมชาติซึ่งใครๆ ก็ไม่อาจปฏิเสธได้ แม้แต่พระพุทธเจ้า ผู้เป็นศาสดาเอกในโลกทรงพ้นจากทุกข์ทั้งปวงพระองค์ก็ทรงประจวบทางพระวรกายและดับขันธ ปริณิพพานเช่นกัน เรื่องนี้เป็นปกติธรรมดาตามที่พระองค์ตรัสว่า²⁷ "เรามีความแก่เป็นธรรมดาไม่ล่วง พ้นความแก่ไปได้ เรามีความเจ็บเป็นธรรมดาไม่ล่วงพ้นความเจ็บไปได้ เรามีความตายเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความตายไปได้" เพราะฉะนั้น เมื่อบุคคลมีความเจ็บป่วยเกิดขึ้นจึงต้องแสวงหาวิธีการ รักษาบำบัดตามกระบวนการบำบัดที่แตกต่างกันไป ในแต่ละสังคมนั้นๆ จะพึงแสวงหาได้ เพื่อให้ ตนเองพ้นไปจากความทุกข์ทรมาน ซึ่งได้รับจากความเจ็บป่วยที่เป็นอยู่นั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เพื่อให้ชีวิตรอดพ้นจากความตายถึงแม้ว่าในการรักษาบำบัดโรค บางครั้งก็หายบางครั้งก็ไม่หายสุดแล้วแต่สาเหตุของโรคและวิธีการรักษาซึ่งในปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่า ความตื่นตัวของประชาชนทั่วโลกในการแก้ปัญหาการเจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรังทุกชนิดก่อให้เกิดทางเลือกในการดูแล สุขภาพของตนเองลักษณะต่างๆ กันเช่นสมุนไพรบำบัดธรรมชาติบำบัดชีวจิตพลังจักรวาลสมาธิ บำบัดการนวดแผนไทย ซึ่งเป็นการรื้อฟื้นภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่เคยใช้ได้ผลดีในอดีตมาผสมผสาน การดูแลสุขภาพตามแนวทางของแพทย์แผนปัจจุบัน²⁸ ฉะนั้น การรักษาบำบัดโรคที่มีความเชื่อทาง พระพุทธศาสนาเป็นพื้นฐานและการปฏิบัติตนตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามีความสัมพันธ์ อย่างเด่นชัดกับจิตลักษณะที่เป็นรากฐานของพฤติกรรมที่น่าปรารถนาของบุคคลนั้นคือบุคคลที่มี ความเชื่อและการปฏิบัติทางพุทธศาสนาจะมีความเชื่ออำนาจในตนมีเหตุผลเชิงจริยธรรมมีเจตคติที่ดีต่อพฤติกรรมที่น่าปรารถนาทั้งยังมีลักษณะมุ่งอนาคตและยังพบว่าความเชื่อและการปฏิบัติทางพุทธศาสนาเมื่อพิจารณาร่วมกับจิตลักษณะสามารถเป็นตัวทำนายประสิทธิภาพการทำงานที่ดีด้วย²⁹

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาจิตธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในแพทย์แผนไทย เพื่อนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์แก่วงการแพทย์แผนไทยปัจจุบันและนำมาประยุกต์ใช้ในการบำบัดรักษาโรคสืบต่อไป

²⁷ อย. ปณจก.(ไทย) 22/57/99-100.

²⁸ อารณีย์ เชื้อประไพศิลป์, แนวคิดการพยาบาลแบบองค์รวม , (สงขลา : มหาวิทยาลัยสงขลา นครินทร์, 2543), หน้า คำปรารภ.

²⁹ ปริญญา วันจันทร์, "ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพในการทำงานของครูประถมศึกษาใน จังหวัด เชียงราย", วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโร, 2539).

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาและจรรยาบรรณของการแพทย์แผนไทย
2. เพื่อศึกษาคติธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในแพทย์แผนไทย
3. เพื่อวิเคราะห์คุณค่าคติธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในแพทย์แผนไทย

ปัญหาที่ต้องการทราบ

1. ประวัติความเป็นมาและจรรยาบรรณของการแพทย์แผนไทย เป็นอย่างไร
2. คติธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในแพทย์แผนไทย มีอะไรบ้าง
3. คุณค่าคติธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในการแพทย์แผนไทย เป็นอย่างไร

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร(Documentary Research) ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยดังนี้

ขอบเขตด้านเอกสาร

- 1) ข้อมูลปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.2539
- 2) ข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ หนังสือ ตำรา บทความ คัมภีร์ทางการแพทย์แผนไทย ตำรายาแผนโบราณทางการแพทย์แผนไทย พระราชบัญญัติการประกอบโรคศิลปะของแพทย์แผนไทย เอกสารที่เกี่ยวข้องกับประวัติการแพทย์แผนไทย จรรยาแพทย์ และจริยธรรมของแพทย์และพยาบาล จากเอกสารต่างๆ

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาคติธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในการแพทย์แผนไทย

สรุปผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ คือ (1) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาและจรรยาบรรณของการแพทย์แผนไทย (2) เพื่อศึกษาคติธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในแพทย์แผนไทย (3) เพื่อวิเคราะห์คุณค่าคติธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในแพทย์แผนไทย การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยเป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) จากพระไตรปิฎก คัมภีร์ทางการแพทย์แผนไทย ตำรายาแผนโบราณทางการแพทย์แผนไทย พระราชบัญญัติการประกอบโรคศิลปะของแพทย์แผนไทย เอกสารที่เกี่ยวข้องกับประวัติการแพทย์แผนไทย จรรยาแพทย์ และจริยธรรมของแพทย์และพยาบาล จากเอกสารต่างๆ

ผลการวิจัยพบว่า

1) ประวัติความเป็นมาของการแพทย์แผนไทย

การแพทย์แผนไทย หรือ การแพทย์แผนโบราณ เป็นการดูแลสุขภาพทั้งสภาวะปกติ และสภาวะที่ผิดปกติ (เป็นโรค) โดยใช้ทฤษฎีความสมดุลของธาตุต่าง ๆ ในร่างกายและกายวิภาคศาสตร์ (anatomy) หลักวิชาการวิทยาศาสตร์การแพทย์เข้ามาอธิบาย ตามหลักวิชาการหลักเวชปฏิบัติ โดยอาจารย์ณรงค์ฤทธิ์ อักษรค์เดชาวุธ (แน่นกระโทก) ผู้อำนวยการศูนย์พัฒนาการแพทย์แผนไทยและแพทย์ทางเลือกจังหวัดนครราชสีมา สมาคมแพทย์แผนไทยแห่งประเทศไทย ได้อธิบายบรรยายไว้ ดังต่อไปนี้

จากหลักฐานสมัยอยุธยาพบว่า การแพทย์แผนไทยได้รับจากอายุรเวทอินเดียเป็นสำคัญ โดยกล่าวว่า หมอชิวโกมารภักจ (แพทย์ประจำตัวของพระพุทธเจ้า) เป็นผู้แต่งคัมภีร์แพทย์ ครั้นพระพุทธศาสนาเริ่มเผยแผ่เข้ามาสู่ไทย พระสงฆ์ผู้เข้ามาเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้นำความรู้ในการรักษาโรคเข้ามาใช้กับชาวบ้านด้วย จึงเกิดการผสมผสานกับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของคนไทย

องค์ความรู้ด้านการแพทย์แผนไทยล้วนเป็นผลสืบเนื่องจากการสะสมประสบการณ์ในการต่อสู้กับโรคภัยไข้เจ็บตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยมองว่าจิตใจและอวัยวะต่าง ๆ ในร่างกายมนุษย์มีการทำงานที่สัมพันธ์และเป็นหนึ่งเดียว นอกจากนี้ยังสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม รวมไปถึงจักรวาล การแก้ปัญหาจึงใช้วิธีแบบองค์รวม (holistic) ดังนั้นจึงไม่ใช่เรื่องของทางการแพทย์อย่างเดียวล้วน ๆ แต่เป็นเรื่องของปรัชญาความคิดที่ครอบคลุมไปถึงการดำเนินชีวิตตามแบบวิถีชีวิตคนไทย

การแพทย์แผนไทยเป็นความจำเป็นในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ เนื่องจากร่างกายคนเราย่อมเสื่อมสภาพไปตามธรรมชาติ หรือด้วยเหตุต่างๆ เพื่อต่อสู้กับภาวะดังกล่าวการค้นหาวิธีป้องกันการเจ็บป่วย การบำบัดรักษา การบรรเทาอาการเจ็บป่วย และการบริหารจึงก่อเกิดขึ้นมา และพัฒนาต่อๆ มาจนกับระบบที่มีแบบแผนกลายเป็น "การแพทย์แผนไทย" ที่มีแบบแผนชัดเจน

การแพทย์แผนไทย จึงเป็นภูมิปัญญาของสังคมที่มาจากความเชื่อ ความรู้ ความคิด การลองผิดลองถูก และกลายเป็นการยอมรับในสังคมแต่ละชนชาติ ต่างมีวิวัฒนาการทางการแพทย์ของตนเอง กลายเป็นภูมิปัญญาของชนชาตินั้นๆหรือท้องถิ่นนั้นๆ

การแพทย์แผนไทยมีวิวัฒนาการมานาน มีหลักฐานตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์อย่างไรก็ตามยุคทองของการแพทย์แผนไทย ก็ต้องนับสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก (พุทธศักราช ๒๓๒๕ - ๒๓๕๒) ได้มีการจัดตั้งกรมหมอและโรงพระโอสถ มีการปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม โปรดให้รวบรวมตำรายาและฤาษีคัดตนไว้ตามศาลาราย ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันจนถึงปัจจุบัน สมกับเป็นโรงเรียนแพทย์แห่งแรกของไทย

การแพทย์แผนไทย จึงเป็นวิธีการดูแลสุขภาพและการบำบัดรักษาความเจ็บป่วยของคนไทยที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมอันดีของไทย มีการใช้สมุนไพร การอบ การประคบ และการนวดไทย ที่มีเอกลักษณ์เป็นแบบแผนไทย

2. หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในการแพทย์แผนไทย

หลักพุทธธรรมเป็นหลักคำสอนที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบและทรงสอนให้ผู้อื่นรู้ตามเพื่อให้เวไนยสัตว์ได้หลุดพ้นจากอสังขารกิเลส หลักพุทธธรรมเป็นหลักเกณฑ์ของทางจริยศาสตร์ที่พระพุทธองค์ได้ทรงวางไว้เพื่อเป็นมาตรฐาน ความประพฤติของมนุษย์มีทั้งระดับพื้นฐานเบื้องต้น ระดับกลางและระดับสูง เพื่อให้มนุษย์ได้ดำเนินชีวิตที่ดีงามตามอุดมคติเท่าที่มนุษย์จะเข้ากันได้ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์พร้อม มีสติปัญญา มีความสุขอันสมบูรณ์ที่สุด เป็นความดีอันสูงสุดของมนุษย์

คำสอนทางพระพุทธศาสนามีลักษณะเป็นปรัชญาที่แบ่งสถานะของธรรมออกเป็น 2 ระดับ คือ ระดับโลกียธรรมและโลกุตระธรรม โดยเฉพาะในระดับโลกียธรรม ซึ่งเป็นธรรมที่ต้องเกิดขึ้นใน ชีวิตประจำวันของบุคคลที่มีจริยโดยทั่วไป ซึ่งต้องรวมถึงอาชีพการแพทย์แผนไทย โดยพุทธธรรมก็ได้แสดงให้เห็นว่า ในการปฏิบัติ หรือให้บรรลุในสิ่งที่ดีที่สุดนั้น จะต้องอาศัยพื้นฐานที่ดี คือการปฏิบัติตามหลักพุทธธรรมนั่นเองซึ่งหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในการแพทย์แผนไทย มีดังนี้

อริยสัจ 4

ธรรมข้อนี้ผู้ในการแพทย์แผนไทยจำเป็นต้องใช้เพื่อการศึกษาหาสาเหตุของปัญหาอุปสรรคในงานนั้น ๆ และยังสามารถกำหนดเป้าหมายโดยทำเป็นยุทธศาสตร์ และแนวทางในการดำเนินหนทางไปสู่เป้าหมายนั้น ๆ ด้วย

- (1) ทุกข์ ความทุกข์ หรือปัญหา
- (2) สมุทัย ต้นเหตุแห่งทุกข์ สมมุติฐาน
- (3) นิโรธ ความดับทุกข์ เป้าหมาย
- (4) มรรค หนทางดับทุกข์ มรรควิธีการเข้าสู่เป้าหมาย

ไตรลักษณ์ หรือ สามัญญลักษณะ 3

ชีวิตเมื่อเกิดขึ้นมาตั้งแต่กำเนิดในครรภ์จนกระทั่งวาระสุดท้ายย่อมตกอยู่ใต้อำนาจของกฎธรรมชาติ 3 อย่าง ได้แก่ อนิจจตา (ความไม่เที่ยง) ทุกขตา (ความถูกกดดัน) และอนัตตตา (ความหาสภาพที่เป็นตัวตนแท้จริงไม่ได้) หรือกล่าวตามภาษาที่คล้องปากกันว่า ชีวิต เป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตาทั้ง 3 ประการนี้มีชื่อเรียกตามภาษาธรรมะว่า ไตรลักษณ์ หรือ สามัญญลักษณะ

หลักพรหมวิหาร 4 ประการ

หลักธรรมนี้ต้องการให้มนุษย์อยู่กันอย่างสันติมีความรักความผูกพันกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน และกันมีสันติภาพ ภารดรภาพและเสรีภาพอย่างแท้จริง เป็นธรรมที่ต้องตั้งไว้เป็นหลักใจกำกับความประพฤติและปฏิบัติตนต่อมนุษย์สัตว์ทั้งหลายโดยชอบ

- (1) เมตตา ความเมตตาสงสาร ความรักใคร่ ปราบปรามให้อภัยให้เขามีความสุข มีจิตอันแผ่ไมตรี และคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์สัตว์ทั่วหน้า
- (2) กรุณา ความกรุณาเอื้ออาทร สงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ใฝ่ใจในอันจะปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์
- (3) มุทิตา ความพลอยยินดี ในเมื่อผู้อื่นอยู่มีสุข มีจิตผ่องใสบันเทิง ประกอบด้วยอาการแช่มชื่นเบิกบานอยู่เสมอ ต่อสัตว์ทั้งหลายผู้ดำรงในปกติสุข พลอยยินดีเอื้อเขาได้ดีมีสุข เจริญอกงามยิ่งขึ้นไป
- (4) อุเบกขา ความวางเฉยในโอกาสที่ควรปล่อยวาง การวางใจเป็นกลาง อันจะให้ดำรงอยู่ในธรรมตามที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญาคือมีจิตเรียบตรงเที่ยงธรรมดุจตราขึง ไม่เอนเอียงด้วยความรักความชังพิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลายกระทำแล้ว อันควรได้รับผลดีหรือชั่วสมควรแก่เหตุอันตนประกอบ พร้อมทั้งจะวินิจฉัยและปฏิบัติไปตามธรรม

3. วิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในการแพทย์แผนไทย

พระพุทธศาสนาทำให้คนไทยมีหลักสำหรับอยู่ร่วมกัน เช่น แสดงหน้าที่ของคนในสังคม ความสามัคคี และประเพณี เช่น ประเพณีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือกัน ความมีน้ำใจต่อกัน ขอกันกินได้ มีความเกรงใจกัน ข้อนี้ก็มาจากพรหมวิหารธรรมความรู้บุญคุณคนก็มาจากเรื่องกตัญญูกตเวทีประเพณีการทอดกฐินก็เนื่องด้วยพระพุทธศาสนาหน้าที่ของบุคคลในสังคมนั้นๆ ที่พึงปฏิบัติต่อการสั่งสอนธรรมของพระพุทธเจ้าทรงมุ่งผลในทางปฏิบัติให้ทุกคนจัดการกับชีวิตที่เป็นอยู่จริง ๆ ในโลกนี้เริ่มแต่บัดนี้เช่นทรงสอนมนุษย์ให้รู้จักตนเองรู้จักร่างกายและจิตของตนจะได้บำรุงรักษาร่างกายและจิตใจให้ดำรงอยู่อย่างปกติสุขการนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการแพทย์แผนไทย เป็นวิธีที่ทำให้ร่างกายและจิตใจมีความอดทนต่อความทุกข์ต่าง ๆ พระสาวกของพระพุทธเจ้าได้ให้สมญานามพระองค์ว่าทรงเป็นนายแพทย์ผู้รักษาโรคดังปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

ว่า “มหากาธุณีโกสตุถาสพพโลกติกิจจโก” แปลว่า “พระศาสดาทรงมีพระกรุณาอย่างใหญ่หลวงทรงเยียวยารักษาสัตว์โลกทั้งมวล”

หลักพระพุทธศาสนาชี้ให้เห็น คือ ความไม่มีโรค เป็นลาภอันประเสริฐ คือ ส่วนหนึ่งขององค์ประกอบการแพทย์แผนไทยที่ได้สืบสานถ่ายทอดสืบกันมาจนถึงปัจจุบัน คนไทยส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ โดยนำหลักธรรมคำสอนของศาสนามาปรับใช้ในวิถีชีวิตได้อย่างเหมาะสม ทำให้คนไทยเป็นผู้อ่อนน้อมถ่อมตน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ประณีตระนอม รักสงบ ใจเย็น มีความอดทน ให้อภัยแก่ผู้สำนึกผิด ดำรงวิถีชีวิตอย่างเรียบง่ายปกติสุข ทำให้คนในชุมชนพึ่งพากันได้ แม้จะอดอยากเพราะแห้งแล้ง แต่ไม่มีใครอดตาย เพราะพึ่งพาอาศัยกัน แบ่งปันกันแบบ “พริกบ้านเหนือเกลือบ้านใต้” เป็นต้น ทั้งหมดนี้สืบเนื่องมาจากหลักพุทธธรรม เป็นการใช้ภูมิปัญญาในการนำเอาหลักของพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้กับชีวิตประจำวัน และในการแพทย์แผนไทย

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพเกี่ยวกับพฤติกรรม การดูแลสุขภาพด้วยการแพทย์แผนไทย โดยวิธีการสังเกตพฤติกรรมอย่างมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่ออธิบายพฤติกรรม การดูแลสุขภาพด้วยการแพทย์แผนไทยได้ครอบคลุมและชัดเจนมากขึ้น
2. ควรมีการวิจัยในรูปแบบโปรแกรมสุศึกษา เกี่ยวกับการพฤติกรรมดูแลสุขภาพตนเอง ด้วยการแพทย์แผนไทย กำหนดกิจกรรมต่างๆ ในโปรแกรมสุศึกษา โดยนำผลการวิจัยครั้งนี้เป็นข้อมูลพื้นฐาน เพื่อเป็นการต่อยอดความรู้จากผลงานวิจัยครั้งนี้ต่อไป
3. ควรมีการวิจัยในเชิงทดลอง เพื่อศึกษาประสิทธิผลของการดูแลสุขภาพด้วยการแพทย์แผนไทย ด้านต่างๆ เช่น การนวดไทย การใช้ยาสมุนไพร การดูแลสุขภาพตามหลักธรรมมานามัย เป็นต้น

บรรณานุกรม

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (๒๕๓๙). **พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

การแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข. **รายงานการสาธารณสุขไทย การแพทย์พื้นบ้าน 2554-2556**. (2556). นนทบุรี : กองทุนภูมิปัญญาการแพทย์ไทย.

ปริญญานันท์ วันจันทร์. (2539). "ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพในการทำงานของครูประถมศึกษาใน จังหวัด เชียงราย". **วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโร.

อาภรณ์ เชื้อประไพศิลป์. (2543). **แนวคิดการพยาบาลแบบองค์รวม**. สงขลา : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

นิพล ธนัญญา. **ตำรายาแผนโบราณ**. เข้าถึงใน <http://doctor.or.th/node/3725> (3 กุมภาพันธ์ 2558).

ศึกษาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัย เลย

THE STUDY OF STUDENTS ETHICAL BEHAVIOUR OF
PRINCESS CHULABHORN'S COLLEGE LOEIศุภมาส ไชยปะ³⁰

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัย เลย 2) เพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัย เลย ดำเนินการวิจัยโดยวิจัยจากกลุ่มตัวอย่างนักเรียนโรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัย เลย จำนวน 253 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ โดยหาค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว และเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่โดยวิธีผลต่างนัยสำคัญที่น้อยที่สุด (least significant difference: LSD.)

ผลการวิจัยพบว่า

1. พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัย เลย โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนอยู่ในระดับมาก จำนวน 3 ด้าน คือ ด้านความมีวินัย ด้านความซื่อสัตย์ ด้านความมีน้ำใจ และอยู่ในระดับปานกลาง จำนวน 2 ด้าน คือ ด้านความขยัน ด้านความประหยัด ตามลำดับ
2. ผลการเปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ที่มีเพศ ระดับการศึกษา อาชีพของผู้ปกครอง รายได้ของผู้ปกครอง ต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม โดยรวม แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05
3. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัย เลย ที่สำคัญได้แก่ นักเรียนควรมีการฝึกสมาธิ มีจิตสาธารณะ และครูควรสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมให้กับนักเรียนในขณะที่สอน ควรมีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับนักเรียน ในเรื่องความสุภาพเรียบร้อย การเคารพผู้อาวุโส และควรสร้างความตระหนักให้กับนักเรียนเรื่องการทิ้งขยะ

ABSTRACT

The purposes of this research were (1) to study the ethical behaviour of Princess Chulabhorn's College Students, Loei, and (2) to compare the ethical behaviour of Princess Chulabhorn's College Students, Loei. The research population was a total of the students of Princess Chulabhorn's College, Loei, and the samples of 253 students were selected. The data were statistically analyzed in terms of frequency distribution, percentage, mean and standard deviation. The hypothesis test was conducted by T-test and One-way ANOVA.

³⁰ นิธิติปริญญานโท สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย.

Meanwhile, paired comparison of the means was applied to obtain the least significant difference (LSD).

The research findings were as follows:

1. The ethical behaviour of the students of Princess Chulabhorn's College, Loei, was found overall at a high level. When considered in each aspect, the ethical behaviour of the students of Princess Chulabhorn's College, Loei, was found at a high level in three aspects: discipline, integrity and kindness. It was found at a moderate level in diligence and frugality, respectively.

2. The comparison of the ethical behaviour of the Princess Chulabhorn's College students, whose parents were with different gender, educational level, occupations and earnings, was found overall to be different at a statistically significant level of 0.05.

3. The key recommendations on the ethical behaviour of the students of Princess Chulabhorn's College, Loei, were that the students should be trained in meditation practice and public mind. The moral and ethical matter should be added by the teachers, while teaching in the class. The morality and ethics should be cultivated to the students in the etiquette of talk, courteousness, and respect, as well as the realization of self-discipline like littering should be encouraged in the students, too.

บทนำ

ปัจจุบัน สถานการณ์บ้านเมืองของประเทศไทยเราน่าเป็นห่วงอย่างยิ่ง จากกระแสข่าวที่เกิดขึ้นกับสังคมไทยในปัจจุบันทั้งด้านการเมือง สังคม การศึกษา ศาสนา และเศรษฐกิจโดยเฉพาะปัญหาความเสื่อมถอยในด้านคุณธรรมและจริยธรรมของคนในสังคม ในส่วนของสังคมไทยนั้นก็เล็งเห็นความสำคัญของการพัฒนาคุณธรรมให้แก่เด็กและเยาวชนไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าสังคมตะวันตกกลุ่มที่น่าเป็นห่วงมากที่สุดก็คือกลุ่มเยาวชนที่จะเป็นกำลังสำคัญของชาติในอนาคต ปัจจุบันคุณธรรมและจริยธรรมของเยาวชนไทย นับวันมีแนวโน้มว่าจะดิ่งลง ซึ่งเป็นผลกระทบโดยตรงต่อกระบวนการการดำเนินชีวิตของเยาวชนและการดำรงอยู่ของระบบครอบครัวในสังคมไทย ปัญหาที่เกิดขึ้นในกลุ่มของเยาวชนทุกคนต่างลงความเห็นตรงกันว่าเยาวชนไทยของเราขาดการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมอย่างยั่งยืน คืออาจจะมียุ่บ้างแต่เป็นแบบฉาบฉวยไม่เกิดผลที่ถาวรในขณะที่สังคมไทยต้องการเห็นภาพการพัฒนาเยาวชนไทยไปสู่การเป็นบัณฑิตที่มีคุณภาพ มีความสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจมีสติปัญญา มีความรู้และคุณธรรมมีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข สภาพสังคมปัจจุบันมีภาวะบีบคั้นทางเศรษฐกิจและสังคมทำให้บิดา-มารดาต้องออกไปทำงานนอกบ้าน ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวขาดความผูกพันที่แน่นแฟ้นสถาบันครอบครัวซึ่งเป็นสถาบันพื้นฐานแรกที่มีความสำคัญในการสร้างกระบวนการกล่อมเกลางานสังคมให้สมาชิกภายในครอบครัวเป็นกำลังสำคัญของประเทศชาติรวมทั้งอบรมให้รับรู้และปฏิบัติตามประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามต่างๆ ของสังคมเพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข

นอกจากนี้ การที่จะพัฒนาคนในสังคมโดยเฉพาะนักเรียนซึ่งจะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาชาติบ้านเมืองในอนาคตให้เป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรม โรงเรียนจึงมีหน้าที่จัดการศึกษาให้แก่เด็กและเยาวชนของชาติได้สนองนโยบายของรัฐบาลโดยจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนเป็นคนเก่งคนดี เน้นการฝึกฝนปลูกฝัง

คุณธรรมจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชนซึ่งจะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต ให้เป็นผู้ที่มีคุณธรรมจริยธรรมควบคู่กับความรู้และทักษะด้านต่างๆ อย่างชัดเจนสาระสำคัญเกี่ยวกับการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของเด็กและเยาวชนคือการมุ่งเน้นฝึกฝนความมีเหตุมีผลทางคุณธรรมและจริยธรรมของนักเรียน สถานศึกษาจึงเป็นหน่วยงานสำคัญที่จะผลักดันให้มีการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนำไปสู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมอย่างจริงจังเพื่อให้นักเรียนยืนหยัดต่อสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสมในโลกแห่งการเปลี่ยนแปลงการที่นักเรียนจะเป็นคนดีของสังคมนั้นนักเรียนจะต้องมีคุณธรรมจริยธรรมพื้นฐาน อันได้แก่ ขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ มีวินัย และมีน้ำใจ

โรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัย เลย์ โรงเรียนวิทยาศาสตร์ภูมิภาค มีนักเรียนในเขตพื้นที่บริการจาก 7 จังหวัด คือ ขอนแก่น บึงกาฬ สกลนคร หนองคาย หนองบัวลำภู อุดรธานี และเลย ดังวิสัยทัศน์โรงเรียนที่กำหนดไว้ว่า โรงเรียนที่จัดการศึกษาสำหรับนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษด้านคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ทั้งในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย ในลักษณะของโรงเรียนประจำ เพื่อเป็นการกระจายโอกาสให้กับผู้มีความสามารถพิเศษที่มีกระจายอยู่ในทุกภูมิภาคของประเทศ และเพื่อเป็นการเพิ่มโอกาสให้กับนักเรียนกลุ่มด้อยโอกาสและขาดแคลนทุนทรัพย์ให้มีคุณภาพทัดเทียมกับโรงเรียนวิทยาศาสตร์ชั้นนำของนานาชาติ ผู้เรียนมีจิตวิญญาณของการเป็นนักวิจัยและนักประดิษฐ์คิดค้น มีสุขภาพอนามัยที่ดี มีคุณธรรม จริยธรรม รักการเรียนรู้ มีความเป็นไทย มีความมุ่งมั่นพัฒนาประเทศชาติ มีเจตคติที่ดีต่อเพื่อนร่วมโลกและธรรมชาติ³¹

ดังนั้น ผู้วิจัยเห็นความสำคัญของปัญหาดังกล่าว จึงสนใจที่จะศึกษาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัย เลย์ ตามนโยบายเร่งรัดการปฏิรูปการศึกษา 2550 ของกระทรวงศึกษาธิการ โดยยึดคุณธรรมนำความรู้ สร้างความตระหนักสำนึกในคุณค่าของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ความสมานฉันท์ สันติวิธี วิถีประชาธิปไตย พัฒนาคนโดยใช้คุณธรรมเป็นพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงความร่วมมือของสถาบันครอบครัว ชุมชน สถาบันศาสนา และสถาบันการศึกษาเพื่อพัฒนาเยาวชนให้เป็นคนดี มีความรู้ และอยู่ดีมีสุข ซึ่งการศึกษาในครั้งนี้ เพื่อต้องการทราบถึงพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัย เลย์ ด้านความขยัน ความประหยัด ความซื่อสัตย์ ความมีวินัย และความมีน้ำใจ ว่าอยู่ในระดับใด จะได้เป็นแนวทางในการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัย เลย์ ให้เป็นกำลังสำคัญของชาติและมีชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัย เลย์
2. เพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัย เลย์ ตาม

ตัวแปร เพศ ระดับการศึกษา อาชีพของผู้ปกครอง และรายได้ของผู้ปกครอง

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัย เลย์” ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัย ไว้ดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัย เลย์ 5 ด้านคือ ความขยัน ความประหยัด ความซื่อสัตย์ ความมีวินัย และความมีน้ำใจ

³¹ หลักสูตรกลุ่มโรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัย โรงเรียนวิทยาศาสตร์ภูมิภาค พุทธศักราช 2554, หน้า 5.

2. ขอบเขตด้านประชากร

ประชากร ได้แก่ นักเรียนโรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัย เลย์ที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 1 ประจำปีการศึกษา 2558 จำนวน 695 คน กลุ่มตัวอย่าง 253 คน

3. ขอบเขตด้านตัวแปร

1) ตัวแปรต้น คือ ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ ระดับการศึกษา อาชีพของผู้ปกครอง และรายได้ของผู้ปกครอง

2) ตัวแปรตาม คือ พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัย เลย์ 5 ด้านคือ 1) ความซื่อสัตย์ 2) ความซื่อสัตย์ 3) ความซื่อสัตย์ 4) ความซื่อสัตย์ 5) ความซื่อสัตย์

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ศึกษาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัย เลย์” การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ นักเรียนโรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัย เลย์ที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 1 ประจำปีการศึกษา 2558 จำนวน 695 คน³²

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักเรียนโรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัย เลย์ ตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 6 ผู้วิจัยได้กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างจากการใช้สูตรของทาโร่ ยามานะ (Taro Yamane)³³ ที่ระดับความคาดเคลื่อน 0.05 จากจำนวนนักเรียน 695 คน ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 253 คน โดยผู้วิจัยได้ทำการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งระดับชั้น

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เกี่ยวกับระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 6 โรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัย เลย์ จำนวน 5 ด้าน คือ ด้านความซื่อสัตย์ ด้านความซื่อสัตย์ ด้านความซื่อสัตย์ ด้านความซื่อสัตย์ และด้านความซื่อสัตย์

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บข้อมูลแบบสอบถาม

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลแบบสอบถามตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1) ผู้วิจัยทำการขอหนังสือขออนุญาตในการแจกแบบสอบถามจากศูนย์บัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสงฆ์เลย ถึงผู้อำนวยการโรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัย เลย์

³² งานทะเบียนและวัดผล, ฝ่ายจัดการศึกษาและพัฒนาวิชาการ, โรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัย เลย์.(ข้อมูล ณ วันที่ 10 มิถุนายน 2558)

³³ ธาณินทร์ ศิลป์จารุ, การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย spss, พิมพ์ครั้งที่ 10, (กรุงเทพมหานคร : บิสนเนสอาร์แอนด์ดี, 2552), หน้า 58.

2) ผู้วิจัยได้นำหนังสือขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลนำเสนอผู้อำนวยการโรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัย เลย เพื่อขออนุญาตเก็บข้อมูลจากประชากรกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้

3) ทำการแจกแบบสอบถาม จำนวน 253 ฉบับ โดยการแจกด้วยตนเอง

4) ทำการเก็บแบบสอบถามที่กลุ่มตัวอย่างทำการตอบเรียบร้อยแล้ว

5) ทำการตรวจความถูกต้อง และความครบถ้วนสมบูรณ์ แล้วไปวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล มีดังนี้

การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถาม

หลังจากที่ได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามเรียบร้อยแล้ว นำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ ดังนี้

สถิติพรรณนา

1. ใช้สถิติจำนวน (Frequency) และร้อยละ (Percentage) อธิบายปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์โดยการนำเสนอเป็นตารางประกอบการบรรยายผล

2. ใช้สถิติวิเคราะห์โดยการหาค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation) อธิบายข้อมูลระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัย เลย นำเสนอในรูปตารางประกอบการบรรยาย

สถิติอนุมาน

เปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัย เลย วิเคราะห์โดยการทดสอบค่าที (t-test) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One way anova) เมื่อพบมีความแตกต่าง จะทำการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่โดยใช้วิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (least significant difference: LSD.)

ผลการวิจัย

1. ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 165 คน คิดเป็นร้อยละ 65.2 เป็นนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 52 คน คิดเป็นร้อยละ 20.6 ผู้ปกครองมีอาชีพรับราชการจำนวน 116 คน คิดเป็นร้อยละ 45.8 ผู้ปกครองมีรายได้จำนวน 15,000 - 20,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 36.8

2. ผลการวิเคราะห์พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัย เลย

พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัย เลย โดยรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.78$) เมื่อพิจารณาในรายด้าน พบว่า พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนอยู่ในระดับมาก 3 ด้าน เรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ด้านความมีวินัย ด้านความซื่อสัตย์ ด้านความมีน้ำใจ และอยู่ในระดับปานกลาง 2 ด้าน เรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ด้านความขยัน ด้านความประหยัด สรุปได้ดังนี้

1) ด้านความขยัน

ผลการวิจัย พบว่า นักเรียนมีระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความขยัน โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.43$) เมื่อพิจารณารายละเอียดแต่ละข้อพบว่า อยู่ในระดับมาก จำนวน 2 ข้อ เรียงลำดับ

จากค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ นักเรียนจดบันทึกข้อความสำคัญ เช่น สูตร ข้อสรุป เป็นต้น ลงในสมุดบันทึก และ นักเรียนตั้งใจเรียนขณะที่ครูทำการสอน และอยู่ในระดับปานกลาง จำนวน 4 ข้อ เรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ นักเรียนมีการทบทวนบทเรียนหรือแลกเปลี่ยนความรู้ร่วมกับเพื่อนหลังเลิกเรียนเสมอ นักเรียนใช้เวลาว่างศึกษาค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมจากที่ครูสอน นักเรียนหากมีข้อสงสัยเกี่ยวกับบทเรียนจะรีบสอบถามครูโดยทันที และนักเรียนอ่านหนังสือล่วงหน้าก่อนเข้าชั้นเรียน

2) ด้านความประหยัด

ผลการวิจัย พบว่า นักเรียนมีระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความประหยัด โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.27) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า นักเรียนมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมอยู่ในระดับมาก คือ นักเรียนซื้อเสื้อผ้าจะคำนึงถึงประโยชน์เป็นหลัก และอยู่ในระดับปานกลาง เรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ นักเรียนไม่ใช้จ่ายเงินซื้อสิ่งของฟุ่มเฟือย นักเรียนใช้จ่ายเงินตามความจำเป็น นักเรียนมีการดัดแปลงวัสดุเหลือใช้กลับมาใช้ประโยชน์อีกครั้ง นักเรียนมีการทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย ประจำเดือน

3) ด้านความซื่อสัตย์

ผลการวิจัย พบว่า นักเรียนมีระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความซื่อสัตย์ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมากทุกข้อ ($\bar{X}$ = 4.10) เมื่อพิจารณารายละเอียดแต่ละข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ เรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ เมื่อนักเรียนเก็บเงินหรือสิ่งของได้จะรีบหาทางคืนเจ้าของ นักเรียนส่งหนังสือคืนห้องสมุดตรงเวลาที่กำหนดทุกครั้ง นักเรียนจะขออนุญาตก่อนที่จะหยิบของคนอื่นมาใช้ นักเรียนไม่เอาสิ่งของส่วนรวมมาใช้ประโยชน์ส่วนตัว การพูดโกหกเป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสม นักเรียนทำการบ้านหรือรายงานด้วยตนเองเสมอ

4) ด้านความมีวินัย

ผลการวิจัย พบว่า นักเรียนมีระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีวินัย โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.10) เมื่อพิจารณารายละเอียดแต่ละข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ เรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ นักเรียนเข้าแถวตามลำดับก่อนหลังในการใช้บริการ เช่น ซื้ออาหาร ถ่ายเอกสาร เป็นต้น นักเรียนทั้งชายและหญิงที่โรงเรียนจัดไว้ให้ นักเรียนเข้าเรียนทันตามที่ตารางเรียนกำหนด นักเรียนปฏิบัติตามตามกฎระเบียบของโรงเรียน นักเรียนพูดจากับคุณครูและเพื่อนด้วยภาษาที่สุภาพ นักเรียนไม่แอบใช้โทรศัพท์ในห้องเรียนขณะที่ครูกำลังสอน

5) ด้านความมีน้ำใจ

ผลการวิจัย พบว่า นักเรียนมีระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีน้ำใจ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายละเอียดแต่ละข้อ พบว่า นักเรียนมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมอยู่ในระดับมากทุกข้อ ($\bar{X}$ = 4.07) เรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ นักเรียนแบ่งปันสิ่งของให้เพื่อนโดยไม่ลำเอียง นักเรียนบำเพ็ญประโยชน์เพื่อส่วนรวมโดยไม่หวังผลตอบแทน เมื่อทำงานกลุ่มจะแบ่งหน้าที่ด้วยความยุติธรรม นักเรียนบริจาคเงินหรือสิ่งของช่วยเหลือผู้ยากไร้ นักเรียนทบทวนบทเรียนให้เพื่อนด้วยความเต็มใจ เมื่อนักเรียนเห็นครูถือของมานักเรียนจะเข้าไปอาสาช่วยถือ

3. ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัย เลย์จ้านกตามปัจจัยส่วนบุคคล ผลการวิจัยพบว่า

1) นักเรียนที่มีเพศต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม โดยรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า นักเรียนที่มีเพศต่างกันมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความซื่อสัตย์ ด้าน

ความมีวินัย แตกต่างกันไป ตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความขยัน ความประหยัด และด้านความมีน้ำใจ ไม่แตกต่างกัน ปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

2) นักเรียนที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม โดยภาพรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ .05 จึงเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า พฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์ ด้านความมีวินัย และด้านความมีน้ำใจ แตกต่างกัน พฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความขยัน และความประหยัด ไม่แตกต่างกัน

ดังนั้นจึงทำการเปรียบเทียบระดับความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ จำแนกตามระดับการศึกษา ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญสถิติที่ระดับ .05

3) นักเรียนที่ผู้ปกครองมีอาชีพต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

4) นักเรียนที่ผู้ปกครองมีรายได้ต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

บรรณานุกรม

หนังสือ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550. กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2550.

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2553.

หลักสูตรกลุ่มโรงเรียนจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย โรงเรียนวิทยาศาสตร์ภูมิภาค พุทธศักราช 2554.

กระทรวงศึกษาธิการ. สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. 8 **คุณธรรมพื้นฐาน**. 2550, (โปสเตอร์).

ธานินทร์ ศิลป์จารุ. การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย spss. พิมพ์ครั้งที่ 10, กรุงเทพมหานคร :

บิสซิเนสอาร์แอนด์ดี, 2552.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). **พุทธธรรม ฉบับเติม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๙, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๕.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒**. กรุงเทพมหานคร : ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์, ๒๕๔๖.

ประกาศรี สี่ห้าไฟ. **พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม**. กรุงเทพมหานคร :

จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

ดวงเดือน พันธุมนาวิน และเพ็ญแข ประจันปัจฉก. **จริยธรรมของเยาวชนไทย**. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๐.

พุทธทาสภิกขุ. **คู่มือมนุษย์ฉบับสมบูรณ์**. กรุงเทพมหานคร : ศุภสภา, ๒๕๓๕.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). **พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

สนิท ศรีสำแดง. **พุทธศาสนากับหลักการศึกษา ภาคทฤษฎีแห่งการเรียนรู้**. กรุงเทพมหานคร :

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

กรมวิชาการ. โครงการทดลองรูปแบบที่มีประสิทธิภาพต่อการเรียนการสอนจริยธรรม. รายงานการวิจัย, กรุงเทพมหานคร : ชนประดิษฐ์การพิมพ์, ๒๕๒๗.

กระทรวงศึกษาธิการ. **โครงสร้างของคุณลักษณะของจริยธรรม**. กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๒๓.

จันทน์ ทุมโฆสิต. การศึกษาความเข้าใจทางจริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย กรุงเทพมหานคร.

วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

กัลยา ศรีปาน. การศึกษาคุณธรรมของนักเรียนระดับประถมศึกษา โรงเรียนบุญเลิศอนุสรณ์

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน จังหวัดสงขลา. **วิทยานิพนธ์การศึกษา**

มหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๒.

พรชัย โพธิ์งาม. การศึกษาพฤติกรรมการพัฒนาจริยธรรมของผู้บริหาร โรงเรียนประถมศึกษาสังกัด

สำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี. **วิทยานิพนธ์การบริหารการศึกษา**,

บัณฑิตวิทยาลัย : สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี, ๒๕๔๖.

กระทรวงศึกษาธิการ. กรมวิชาการ และธีระพร อูวรรณโณ. **จริยธรรมกับการศึกษา**, กรุงเทพมหานคร :

รุ่งศิลป์การพิมพ์, ๒๕๒๖.

สุรางค์ ไคว์ตระกูล. **จิตวิทยาการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖.

ศักดิ์ชัย นิรัญทวี. **การปฏิรูปการศึกษาของประเทศเกาหลี**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงาน

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๒๕.

นิตา ตำนวิริยกุล. การสร้างแบบทดสอบวัดจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์สำหรับระดับชั้นมัธยมศึกษา

ปีที่ ๑ กรุงเทพมหานคร,

พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยูรธี ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๖,

กรุงเทพมหานคร : เอส.อาร์.พรินติ้ง แมส โปรดักส์, ๒๕๕๑.

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. **คู่มือครูเพื่อการพัฒนาจิตพิสัยในระบบการเรียน**

การสอน. กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ๒๕๔๐.

ศึกษาประสิทธิภาพการสอนศีลธรรมของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษา

สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2

A STUDY EFFICIENCY OF THE MONKS TEACHING MORALITY

IN LOEI PRIMARY SCHOOLS AREA 2

พระปลัดธนากร สนุดมโน³⁴

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ คือ (1) เพื่อศึกษาประสิทธิภาพการสอนศีลธรรมของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2 (2) เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของผู้บริหาร ครู และบุคลากรในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2 ทำการวิจัยโดยวิธีวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการแจกแบบสอบถามให้กับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 317 คน โดยการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple random sampling) แล้วนำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ โดยหาค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที (t-test) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One way analysis of variance) และเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่โดยวิธีผลต่างนัยสำคัญที่น้อยที่สุด (Least Singificant Differnce : LSD.)

ผลการวิจัยพบว่า

1. ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 213 คน คิดเป็นร้อยละ 67.2 มีอายุ 51 ปีขึ้นไป จำนวน 132 คน คิดเป็นร้อยละ 41.6 มีตำแหน่งครู/บุคลากร จำนวน 291 คน คิดเป็นร้อยละ 91.8 ระดับการศึกษาปริญญาตรี จำนวน 235 คน คิดเป็นร้อยละ 74.1 และมีประสบการณ์ในการสอน 11-20 ปี จำนวน 163 คน คิดเป็นร้อยละ 51.4

2. ประสิทธิภาพการสอนศีลธรรมของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.58$) เมื่อพิจารณาในรายด้านพบว่า ประสิทธิภาพการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2 อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ ด้านการผลิตและการใช้สื่อ, ด้านเนื้อหาและหลักสูตร, ด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอน, และด้านการวัดและประเมินผล

3. ผลการเปรียบเทียบประสิทธิภาพการสอนศีลธรรมของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2 จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล คือ เพศ อายุ ตำแหน่งการศึกษา และประสบการณ์ในการทำงานต่างกัน พบว่า ประสิทธิภาพการสอนศีลธรรมของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2 โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาในรายด้าน คือ ด้านเนื้อหาและหลักสูตร ด้านการผลิตและการใช้สื่อ ด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอน และด้านการวัดประเมินผล พบว่า ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ 0.05

³⁴ นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย.

4. ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะประสิทธิภาพการสอนศีลธรรมของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2 พบว่า ด้านเนื้อหาและหลักสูตร ขาดความรู้ความเข้าใจในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ทั้งไม่สามารถกำหนดโครงสร้างหลักสูตรได้ตามเป้าประสงค์ที่จะให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ด้านการผลิตและการใช้สื่อ ขาดความรู้ในการใช้เทคโนโลยีรวมทั้งขาดแคลนเทคโนโลยีในการสอน ด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอน นักเรียนไม่เชื่อฟัง ไม่สามารถควบคุมชั้นเรียนได้ดีเท่าที่ควรในขณะทำการสอน ด้านการวัดผลประเมินผล สถานศึกษาไม่มีระเบียบการวัดผลประเมินผลของสถานศึกษาแก่พระสอนศีลธรรม ทั้งไม่มีความรู้ความเข้าใจในการประเมินผลตามสภาพจริง ข้อเสนอแนะ วางแผนการทำงานให้พระสอนศีลธรรมอย่างเป็นระบบ และต้องมีนโยบายในการหาพระที่มีความรู้ความสามารถเข้ามาปฏิบัติงานเพื่อให้การสอนศีลธรรมมีประสิทธิภาพ สนับสนุนทุนในการซื้อเทคโนโลยีให้พระสอนศีลธรรม และจัดอบรมถวายความรู้แก่พระวิทยากรที่สอนศีลธรรมอย่างทั่วถึง พระสอนศีลธรรมควรมีการสอนแบบผ่อนคลายไม่ควรสอนแต่หลักธรรม ควรสอดแทรกความสนุกสนานอย่างอื่นเพื่อดึงดูดความสนใจของนักเรียน สถานศึกษาควรมีเจ้าหน้าที่วัดผลประเมินผลที่ชำนาญให้แก่พระสอนศีลธรรมและมีการประเมินผลอย่างจริงจัง เพื่อจะได้ทราบถึงความสำคัญของการเรียนการสอนหลักพุทธธรรม

ABSTRACT

This objectives of this research were (1) to study the efficiency of Buddhist monks in teaching Buddhism subject in schools under supervision of Loei Primary Educational Service Area Office 2, and (2) to compare the opinions of school administrators, teachers, and personnel in those schools. Survey research was designed for the current study. Data collection of 317 samples was conducted through rating scale questionnaires. The samples were obtained by simple random sampling. SPSS was adopted for data analysis of frequency, percentage means, standard deviation, t-test, and one way analysis of variance. Paired comparison of the means was applied to obtain the least significant difference (LSD.).

Research Results

1. The questionnaire respondents were mostly female consisting of (213 people or 67.2%), age 51 years of age; (132 people accounting for 41.6%), with the teacher or personnel (291 people representing 91.8%), with a Bachelor degree (235 people representing 74.1%), and with the teacher who have experience age between 11-20 years (163 people accounting 51.4%) respectively.

2. The overall efficiency of the Buddhist monks in teaching Buddhism subject was at the high level ($\bar{X}=3.58$). Analysis on an aspect basis showed that the efficiency of the Buddhist monks in teaching the subject was at the high level for all aspects. The means of each aspects ranked from the highest to the lowest were the production and the media utilization, the content and the curriculum, the teaching and learning process, and the evaluation and the measurement, respectively.

3. The comparison of teaching efficiency based on individual factor: age, position, education, and working experience indicated that the overall teaching efficiency of the Buddhist monks was not different. Among the aspects the production and the media utilization, the content and the curriculum, the teaching and learning process, and the evaluation and the measurement, it was found that there was no significant difference at the rate of 0.05

4. The problems and the recommendation for the Buddhist monks' instruction of Buddhism subject were as follows: for the content and the curriculum aspect, it was found that the Buddhist monks lacked the knowledge on curriculum designing. They had limited competence in structuring a curriculum to serve the goal of student-centered education. For teaching media utilization, the problem was not only dealt with the monks' knowledge on teaching technology but also the lack of arrangement for the teaching technology. Regarding to the teaching and learning process, there was no efficient measurement for class management; the monks were unable to control students while teaching. In terms of the measurement and the evaluation, it was found that the schools did not provide any assessment policy and practice as required by the monks. It was recommended to plan for the monks to teach the subject systematically; have recruitment for the monks with higher teaching ability and knowledge of the subject for more efficient outcome; have financial support for teaching technology and related training courses; have teaching strategies with a more relaxed attitude for drawing motivation out of the students; school personnel with experiences on measurement and evaluation should be arranged as the monks' consultants; and a strict assessment should be conducted in order to understand the roles of Buddhism morals and values.

1. บทนำ

โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเกิดขึ้นโดยข้อตกลงความร่วมมือระหว่างกระทรวงวัฒนธรรมกับกระทรวงศึกษาธิการในการสนับสนุนให้พระภิกษุเข้าไปสอนในโรงเรียนทั้งระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอาชีวศึกษา ในระยะแรกรัฐบาลได้จัดสรรงบประมาณให้กรมการศาสนากระทรวงวัฒนธรรมเพื่ออุดหนุนค่าใช้จ่ายถวายพระภิกษุที่เข้าไปสอนในสถานศึกษาทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาคโดยมีวัตถุประสงค์เริ่มแรกคือ 1) เพื่อจัดพระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถทั้งในด้านปริยัติ และปฏิบัติเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ให้กับนักเรียนในระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอาชีวศึกษา 2) เพื่อให้แก่นักเรียนนักศึกษามีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมที่สำคัญของพระพุทธศาสนา 3) เพื่อปลูกฝังให้นักเรียนนักศึกษามีความรู้คุณธรรม สามารถนำความรู้ คุณธรรมไปบูรณาการพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างเหมาะสมและมีความสุข ปัจจุบันการเรียนรู้พระพุทธศาสนานับเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งสำหรับคนไทย เนื่องจาก

คนไทยส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา และวิถีชีวิตผูกพันประสานกลมกลืนกับหลักความเชื่อ และหลักปฏิบัติในทางพระพุทธศาสนา³⁵

สถาบันสงฆ์นับว่าเป็นสถาบันที่สำคัญอย่างยิ่งสถาบันหนึ่งในการให้ความช่วยเหลือต่อสังคมไทยดังจะเห็นได้จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ว่าคนไทยในสมัยก่อนส่วนมากจะนำลูกหลานไปฝากไว้กับวัดเพื่อให้มีโอกาสได้เล่าเรียนหนังสือ ให้มีความรู้ อ่านออก เขียนได้ เมื่ออายุครบวชก็จะได้รับการอุปสมบทเป็นพระภิกษุ ศึกษาเล่าเรียนวิชาการขั้นสูงต่อไป ส่วนสตรีและคนชราจะได้รับความรู้จากการไปสดับฟังพระธรรมเทศนาที่วัด ดังนั้นคนไทยส่วนใหญ่ในสมัยก่อนๆ จึงดำเนินชีวิตโดยยึดหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นแกนนำแทบทั้งสิ้นการดำเนินชีวิตทำนองนั้น คนไทยรุ่นหลังมักจะเรียกขานอย่างชื่นชมว่า วิถีไทย นั่นคือ พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย จะให้การฝึกอบรม แก่บุตรหลานของตนให้ครองชีวิตแบบไทยๆ โดยมีพระพุทธศาสนาเป็นพื้นฐานของชีวิต สั่งสอนให้อ่อนนุชทุกคนมี ศีล สมาธิ ปัญญาทำให้ครองชีพอยู่ในสังคมอย่างสงบสุขได้³⁶

การที่จะสร้างเสริมครอบครัว เนื่องจากภาวะเศรษฐกิจการครองชีพสูงขึ้นไม่มีเวลาจะพบปะสั่งสอนอบรมลูกได้อย่างเพียงพอ การอบรมบ่มนิสัยและปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมจึงตกเป็นหน้าที่ของโรงเรียน ซึ่งเป็นคุณธรรมจริยธรรม ให้กับผู้เรียนนั้น จึงจำเป็นที่จะต้องนำพระพุทธศาสนาให้กลับมามีบทบาทในการจัดการศึกษา เพื่อให้การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาจิตใจและสติปัญญาของผู้เรียนไปพร้อมกัน³⁷

ดังนั้น ผู้วิจัยในฐานะเป็นผู้หนึ่งที่มีความเกี่ยวข้องในการสอนโดยเฉพาะการสอนเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา และเพื่อให้การปฏิบัติงานการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษามีประสิทธิภาพในการสอนมากนัก้อยแค่ไหนจำเป็นอย่างยิ่งที่จะศึกษา เช่น พระสงฆ์บางรูปสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี แต่บางรูปก็ยังไม่สำเร็จการศึกษาและไม่มีวุฒิการศึกษาสายครู เช่น ครุศาสตร์ ศึกษาศาสตร และประกาศนียบัตรบัณฑิตวิชาชีพครู อาจส่งผลให้การเรียนการสอนไม่บรรลุตามวัตถุประสงค์ ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาประสิทธิภาพของการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2 และนำผลการวิจัยไปเป็นข้อมูลในการพัฒนา ปรับปรุง คุณภาพการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมให้แก่นักเรียน เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุขตลอดไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาประสิทธิภาพการสอนศีลธรรมของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2

2.2 เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของผู้บริหาร ครู บุคลากรในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2

³⁵ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, คู่มือปฏิบัติงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน, (ขอนแก่น : โรงพิมพ์แอนนาออฟเซต ขอนแก่น, 2552), หน้า 5.

³⁶ วรวิทย์ วสันตสารกร, การปรับตนตามวิถีพุทธ, (กรุงเทพมหานคร : วารสารสาธิตศึกษาศาสตร์, 2547), หน้า 43.

³⁷ เมตตา ภิรมย์ภักดี, แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต2, 2547), คำนำ.

3. ปัญหาที่ต้องการทราบ

3.1 ประสิทธิภาพการสอนศีลธรรมของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2 เป็นอย่างไร

3.2 เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูผู้สอน และบุคลากรในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2 มีอะไรบ้าง

4. ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาประสิทธิภาพการสอนศีลธรรมของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2 ได้กำหนดขอบเขตการวิจัยไว้ดังนี้

4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการศึกษาโดยมุ่งศึกษาเกี่ยวกับ ประสิทธิภาพการสอนศีลธรรมของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ 1) ด้านเนื้อหาและหลักสูตร 2) ด้านการผลิตและการใช้สื่อ 3) ด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอน และ 4) ด้านการวัดและประเมินผล

4.2 ขอบเขตด้านตัวแปร

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาตามตัวแปร ดังนี้

ตัวแปรต้น คือ ปัจจัยส่วนบุคคล ประกอบด้วย เพศ อายุ วุฒิการศึกษา ตำแหน่ง ประสบการณ์ในการทำงาน

ตัวแปรตาม คือ ประสิทธิภาพการสอนศีลธรรมของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2 ประกอบด้วย 1) ด้านเนื้อหาและหลักสูตร 2) ด้านการผลิตและการใช้สื่อ 3) ด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอน และ 4) ด้านการวัดและประเมินผล

4.3 ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2 จำนวน 1,809 คน

4.4 กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหาร ครู และบุคลากรในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2 กำหนดโดยใช้ตารางสำเร็จรูปของเครซีและมอร์แกน (Krejcie & Morgan) ได้กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดจำนวน 317 คน

5. วิธีดำเนินการวิจัย

5.1 รูปแบบการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ศึกษาประสิทธิภาพการสอนศีลธรรมของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2 การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Quantitative Research) โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการวิจัย และเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ ผู้บริหาร ครู และบุคลากรในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2

5.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

(1) **ประชากร** ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหาร ครู และบุคลากรในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2 จำนวน 1,809 คน

(2) **กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย** ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มตัวอย่างจากการใช้สูตรของทาโร ยามาเน (Taro Yamane)³⁸ จากจำนวนผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2 ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 317 คน โดยผู้วิจัยได้ทำการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบอย่างง่าย (Simple Random Sampling)

5.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการวิจัย ดังนี้

ลักษณะของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามปลายปิดและปลายเปิด

(1) **ลักษณะของแบบสอบถาม** แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นมาโดยศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษา และผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไข ซึ่งแบ่งแบบสอบถามออกเป็น 3 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบเลือกตอบ (Check List) หรือตรวจสอบรายการ ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่ง ประสบการณ์การในการสอน

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการศึกษาประสิทธิภาพการสอนศีลธรรมของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2 ได้แก่ 1) ด้านเนื้อหาและหลักสูตร 2) ด้านการใช้และผลิตสื่อ 3) ด้านการจัดการเรียนการสอน 4) ด้านวัดผลประเมินผล โดยที่ผู้ตอบแบบสอบถามจะต้องแสดงความคิดเห็นจากคำถามที่ผู้วิจัยกำหนดเกี่ยวกับประสิทธิภาพการสอนศีลธรรมของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2 ซึ่งมีลักษณะเป็นมาตราส่วนประเมินค่า (Numerical Rating Scale) มี 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด จำนวน 40 ข้อโดยมีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้³⁹

5	หมายถึง	มีความคิดเห็นในระดับมากที่สุด
4	หมายถึง	มีความคิดเห็นในระดับมาก
3	หมายถึง	มีความคิดเห็นในระดับปานกลาง
2	หมายถึง	มีความคิดเห็นในระดับน้อย
1	หมายถึง	มีความคิดเห็นในระดับน้อยที่สุด

ตอนที่ 3 เป็นสอบถามเกี่ยวกับ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะการศึกษาประสิทธิภาพการสอนศีลธรรมของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2 แบบสอบถามมีลักษณะเป็นแบบปลายเปิด (Open ended)

³⁸ธานินทร์ ศิลป์จารุ, การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย spss, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพมหานคร : บิสซิเนสอาร์แอนด์ดี, 2552), หน้า 58-58.

³⁹สุวรรีย์ ศิริโกการภิรมย์, การวิจัยทางการศึกษา, (ลพบุรี : สถาบันราชภัฏเทพสตรี, 2546), หน้า 140.

5.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง ดังนี้

- 1) ผู้วิจัยขอหนังสืออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลจากศูนย์บัณฑิตศึกษา
- 2) ผู้วิจัยได้นำหนังสือขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลจากศูนย์บัณฑิตศึกษา นำเสนอผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ ผู้บริหาร ครู หรือบุคลากรในสถานศึกษา เพื่อขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูลในการวิจัย
- 3) ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง
- 4) เก็บรวบรวมแบบสอบถามกลับมาด้วยตนเอง ทั้งหมดโดยอยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ จำนวน 317 ชุด คิดเป็นแบบสอบถามที่ได้รับคืนร้อยละ 100 ของจำนวนแบบสอบถามทั้งหมด แล้วนำไปวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

5.5 การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูลมีดังนี้

5.5.1 การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถาม

ผู้วิจัยนำข้อมูลจากแบบสอบถามที่เก็บรวบรวมได้มาตรวจสอบความสมบูรณ์และความถูกต้องแล้ว นำข้อมูลที่ได้ไปทำการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ ดังนี้

สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics)

1. ใช้สถิติจำนวน (Frequency) และร้อยละ (Percentage) อธิบายปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยการนำเสนอเป็นตารางประกอบการบรรยายผล
2. ใช้สถิติวิเคราะห์โดยการหาค่าเฉลี่ย (mean) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation) อธิบายข้อมูลการศึกษาประสิทธิภาพการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต2 นำเสนอในรูปแบบตารางประกอบคำบรรยาย

สถิติอนุมาน (Inferential Statistics)

1. ใช้สถิติทดสอบค่าที (t-test) ในกรณีตัวแปรต้นสองกลุ่ม
2. ใช้สถิติการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA)⁴⁰ ในกรณีตัวแปรต้นมากกว่าสองกลุ่มขึ้นไปเมื่อพบมีความแตกต่างจะทำการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ โดยใช้วิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD.)

6. ผลการวิจัย

1. ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 213 คน คิดเป็นร้อยละ 67.2 มีอายุ 51 ปีขึ้นไป จำนวน 132 คน คิดเป็นร้อยละ 41.6 มีตำแหน่ง ครู/บุคลากร จำนวน 291 คน คิดเป็นร้อยละ 91.8 มีการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 235 คน คิดเป็นร้อยละ 74.1 และมีประสบการณ์ในการทำงาน 11-20 ปี จำนวน 163 คน คิดเป็นร้อยละ 51.4 ตามลำดับ

2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับประสิทธิภาพการสอนศีลธรรมของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2 โดยภาพรวมมีระดับประสิทธิภาพการสอนศีลธรรมของพระสอนศีลธรรม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.58$) เมื่อพิจารณาในรายด้าน พบว่าประสิทธิภาพ

⁴⁰ ชูศรี วงศ์รัตน์, เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : เทพเนรมิตการพิมพ์, 2541), หน้า 236.

การสอนศีลธรรมของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2 อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ ด้านการผลิตและการใช้สื่อ, ด้านเนื้อหาและหลักสูตร, ด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอน, และด้านการวัดและประเมินผลตามลำดับ

3. ด้านเนื้อหาและหลักสูตร ผลการวิจัยพบว่า ประสิทธิภาพการสอนศีลธรรมของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.61$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้ ความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาสาระและจุดประสงค์ของวิชาพระพุทธศาสนา ความรู้ ความสามารถในการนำหลักสูตรไปใช้ในการจัดการเรียนรู้อย่างเหมาะสม ความรู้ความเข้าใจในการวิเคราะห์หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 ความรู้เกี่ยวกับการนิเทศการสอนและการสร้างความร่วมมือในการจัดการแก้ไขปัญหาด้านการสอน ความรู้ความสามารถในการปรับเนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนาให้เชื่อมโยงกับสภาพสังคมในปัจจุบัน ความรู้เกี่ยวกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 ความรู้ความเข้าใจในการกำหนดหน่วยการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนาให้สอดคล้องกับหลักสูตร ความรู้เกี่ยวกับจุดมุ่งหมายการศึกษาตามนโยบายการศึกษาชาติ และความรู้ความเข้าใจในการกำหนดเนื้อหาสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาให้สอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551

4. ด้านการผลิตและการใช้สื่อ ผลการวิจัยพบว่า ประสิทธิภาพการสอนศีลธรรมของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2 ($\bar{X}=3.61$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านความรู้ความสามารถในการประเมินผลการใช้สื่อการเรียนการสอน ความรู้ความสามารถในการคิดค้นนวัตกรรมสื่อและนำไปใช้ประกอบการสอน ความรู้ความเข้าใจในการประยุกต์ใช้สื่อ เทคโนโลยีประกอบการสอน ความรู้ความสามารถในการใช้ห้องปฏิบัติการส่งเสริมการเรียนรู้ ความรู้ ความสามารถด้านการผลิตสื่อประกอบการจัดการเรียนรู้ ความรู้ความเข้าใจในการใช้แหล่งเรียนรู้ ทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา ความรู้ความสามารถในการส่งเสริมให้นักเรียนร่วมคิดค้น ผลิต ปรับปรุงสื่อการสอนประกอบการเรียนรู้ ความรู้ความสามารถในการหาสื่อจากแหล่งต่างๆ ที่ส่งเสริมการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนา ความรู้ความเข้าใจในการเลือกใช้อย่างเหมาะสมในการประกอบบทเรียน และ ความรู้ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีประกอบการจัดการเรียนรู้

5. ด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอน ผลการวิจัยพบว่า ประสิทธิภาพ การสอนศีลธรรมของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2 พบว่า ด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอน โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.59$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้ ความรู้ความสามารถในการกำหนดเนื้อหาที่เร้าความสนใจนักเรียนในขณะปฏิบัติการสอน ความรู้ความสามารถในการปฏิบัติการสอนพระพุทธศาสนา ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับรูปแบบการสอน ความรู้ความสามารถในการวางแผนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ความรู้ความเข้าใจในการสร้างสัมพันธภาพที่ดีต่อบุคลากรครูอย่างเป็นกัลยาณมิตร ความรู้ความสามารถในการใช้ภาษาและอธิบายเนื้อหาได้ชัดเจนในขณะสอน ความรู้ความเข้าใจในการส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในขณะทำการสอน ความรู้ความเข้าใจในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย เช่น บรรยาย สาธิต แสดงบทบาทสมมติ

ความรู้ความสามารถในการนำหลักธรรมมาพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน และความรู้ความเข้าใจในการสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อนักเรียนอย่างเป็นกัลยาณมิตร

6. ด้านการวัดและประเมินผล ผลการวิจัยพบว่า ประสิทธิภาพการสอนศีลธรรมของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2 ด้านการวัดและประเมินผลโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.57$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระเบียบการวัดและประเมินผลของสถานศึกษา ความรู้ความเข้าใจในการส่งเสริมการประเมินผลโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วม ความรู้ความเข้าใจในการออกแบบข้อคำถามได้ครอบคลุมพุทธพิสัย จิตพิสัยและทักษะพิสัย ความรู้ความเข้าใจในการเลือกรูปแบบการวัดประเมินผลให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์การเรียนรู้ ความรู้ความเข้าใจในการวิเคราะห์คะแนนการวิเคราะห์ข้อสอบ ความรู้ความเข้าใจในการประเมินผลตามสภาพจริง ความรู้ความเข้าใจในการสร้างเครื่องมือวัดประเมินผล ความรู้ความเข้าใจในการประเมินผลตามสภาพจริง ความรู้ความเข้าใจในการประเมินความก้าวหน้าในการเรียนของนักเรียนจากแฟ้มสะสมผลงาน และความรู้ความเข้าใจในการแปลผลและนำผลที่ได้ไปปรับปรุงพัฒนาการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา

6.1. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย จากการศึกษาศรีทธิภาพการสอนศีลธรรมของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2 สามารถนำมาเสนอแนะได้ดังนี้

1) ผู้รับผิดชอบโครงการพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาทุกระดับ ควรมีการสร้างความรู้ความเข้าใจ ความรู้ ความสามารถ ในด้านเนื้อหาหลักสูตร ด้านการผลิตและการใช้สื่อ ด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอน และด้านการวัดและประเมินผล ให้แก่พระสอนศีลธรรมได้ปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพในการถ่ายทอดและการนำคุณค่าอย่างถ่องแท้แห่งพุทธธรรม น้อมนำหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นเครื่องปฏิบัติตนในการดำเนินชีวิตประจำวัน เพื่อให้เยาวชน ซึ่งเป็นรากฐานของประเทศเจริญเติบโตด้วยหลักแห่งพุทธธรรม เป็นคนดีของชุมชน สังคม และประเทศชาติต่อไป

2) ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีการกำหนดนโยบายอย่างชัดเจนในการส่งเสริมสนับสนุนการปฏิบัติงานของพระสอนศีลธรรม ให้เหมือนกับบุคลากรครูในสถานศึกษา มีการนิมนต์เข้าร่วมประชุมเพื่อร่วมวางแผน ดำเนินงานตามแผน ร่วมประเมินผล และร่วมรับผลประโยชน์ในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมให้แก่ นักเรียน

3) ผู้บริหารโครงการ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ควรมีการนิเทศการดำเนินงานโครงการและหาที่ปรึกษาที่เป็นกัลยาณมิตร มีความรู้ความเข้าใจในหลักพุทธธรรมอย่างถ่องแท้ เพื่อช่วยสนับสนุน ให้การปฏิบัติงานของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสำเร็จลุล่วงด้วยดี

6.2 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปปฏิบัติ

1) ควรมีการศึกษาอย่างเจาะลึก ในบริบทของสถานศึกษาที่เป็นสถานศึกษาคุณธรรมชั้นนำว่ามีการดำเนินการอย่างไรในการส่งเสริมการปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษา

2) ควรมีการศึกษาแนวทางการประสานความร่วมมือกับองค์กรทั้งภาครัฐ และเอกชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (Stakeholder) ในการส่งเสริมดำเนินงานโครงการพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาให้มีความเข้มแข็งและเกิดประสิทธิภาพสูงสุด พระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสามารถเป็นตัวแทนในการถ่ายทอดความรู้ด้านพุทธธรรม และแนวทางในการดำเนินชีวิต เป็นการนำคุณค่ามหาศาลกลับสู่สังคมอย่างยั่งยืน

6.3 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ควรศึกษาประสิทธิภาพการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขตอื่น ว่ามีความเหมือนกัน หรือแตกต่างกัน
- 2) ควรศึกษาประสิทธิภาพการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขตอื่น ว่ามีปัญหาอะไรสำคัญที่ต้องแก้ไขเป็นการเร่งด่วน เพื่อเป็นแนวทางแก้ไขที่ยั่งยืน
- 3) ควรศึกษาเชิงพัฒนาเพื่อส่งเสริมและกระตุ้นให้พระสอนศีลธรรมมีความตื่นตัวและมีความพร้อมในการสอนมากยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(1) หนังสือ

ชูศรี วงศ์รัตน์. เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย. กรุงเทพมหานคร : เทพเนรมิตการพิมพ์. 2541,
ธำนิษฐ์ ศิลป์จารุ. การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย spss, พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร :
บิสซิเนสอาร์แอนด์ดี, 2552.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น. คู่มือปฏิบัติงานโครงการพระสอนศีลธรรม

ในโรงเรียน. ขอนแก่น : โรงพิมพ์แอนนาออฟเซต ขอนแก่น. 2552.

เมตตา ภิรมย์ภักดี. แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
กรุงเทพมหานคร เขต2, 2547.

วรวิทย์ วสันตสารกร. การปรับตนตามวิถีพุทธ. กรุงเทพมหานคร : วารสารสารานุกรมศึกษาศาสตร์. 2547.

สุวริย์ ศิริโกการภิรมย์. การวิจัยทางการศึกษา. ลพบุรี : สถาบันราชภัฏเทพสตรี, 2546.

สันติภาพโลกบนพื้นฐานแนวคิดทางพระพุทธศาสนา

World peace based on the Buddhist thought

Dr.samart Boonyarat⁴¹

บทคัดย่อ

บทความเรื่องสันติภาพโลกบนพื้นฐานแนวคิดทางพระพุทธศาสนาเพราะเห็นว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ส่งเสริมเรื่องสันติภาพอย่างแท้จริงพระพุทธองค์ทรงสอนให้เห็นความสำคัญของเพื่อนมนุษย์ ให้มีความรัก ความเอ็นดูต่อสรรพสัตว์ทั้งหลายที่เป็นเพื่อนร่วมเกิด แก่ เจ็บ และตายด้วยกัน เพียงทุกคนพึงระลึกอย่างนี้ก็สามารถสร้างสันติภาพในโลกได้อย่างยั่งยืนเป็นแน่แท้

คำสำคัญ : สันติภาพ, พระพุทธศาสนา.

Abstract

Articles about world peace based on the concept that because Buddhism. Buddhism is a religion that promotes peace truly Buddha taught that it is essential for man to love, compassion towards fellow beings who are going to hurt and die together. Just remember all this, it can build a sustainable peace in the world is unmistakable.

Keywords :World peace,Buddhist.

แนวคิดทฤษฎีเรื่องสันติภาพแนวพุทธ

แนวคิดเรื่องสันติภาพในทางพระพุทธศาสนาได้เกิดขึ้นมาตั้งแต่ยุคพุทธกาล พระพุทธเจ้าเผยแผ่ธรรมด้วยความดี ด้วยความไม่เบียด และพยายามให้ทุกคนเห็นคุณค่าของการดำรงชีวิตอย่างเป็นสุขที่ปราศจากโทษทั้งปวง พระพุทธองค์ทรงสอนเรื่องสันติภาพ คือ ความสงบภายในที่ไร้กิเลสตัณหาเข้ามารบกวนหรือที่เรียกว่า พระนิพพานนั่นเอง ดังนั้น การสร้างสงคราม การขัดแย้ง การเบียดเบียนผู้อื่น หรือแม้กระทั่งการล่าอาณานิคมด้วยทุนนิยม หรือแม้กระทั่งการล่าทุนทางวัฒนาที่ตามสิ่งเหล่านี้ย่อมเป็นไปเพื่อผลประโยชน์ที่แอบแฝงทั้งสิ้นที่จะได้มาซึ่งอำนาจทางความคิดหรืออำนาจทางเชื่อ เป็นต้น ฉะนั้น การทำสงครามในหลายประเทศที่กำลังเกิดขึ้นจึงตรงกันข้ามกับคำว่าสันติภาพโดยสิ้นเชิงเหตุผลทางความรู้เกี่ยวกับทฤษฎีสันติภาพไว้ 3 ประการ(ชัยวัฒน์ สถาอานันท์,2539 :1-9) ได้แก่

1) เพราะสงครามเป็นเรื่องรูปธรรมยิ่งและเป็นที่ยอมรับกันว่าสอดคล้องกับความเป็นจริง ในขณะที่สันติภาพมักถูกมองเป็นพวงช้างฝัน/อุดมคติ ดังนั้นการมองทฤษฎีสันติภาพจากทฤษฎีสงครามอาจช่วยให้ผู้คนรับรู้เรื่องสันติภาพในภาวะที่เป็นไปได้จริงมากยิ่งขึ้น

2) สงครามมีทั้งเรื่องระหว่างประเทศและภายในประเทศ ดังเรื่องสงครามกลางเมืองและการใช้กำลังเข้าแก้ไขปัญหาระหว่างกลุ่มคนที่คนผิวดำต่างกัน ในแง่นี้ สันติภาพจึงมีทั้งเรื่องระหว่างประเทศและ

⁴¹ อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ภายในประเทศด้วยเช่นกัน ข้อนี้เข้าใจว่ากำลังสื่อสารกับผู้สนใจเรื่องสันติภาพโดยทั่วไปที่มักจะมองเพียงเรื่องสันติภาพจากความขัดแย้งระหว่างประเทศเท่านั้น

3) ทฤษฎีสงครามมีมากกว่าเรื่องการรบในสมรภูมิ แต่ยังรวมถึงปัจจัยอื่นๆในทางสังคมอีกมาก ดังนั้น สันติภาพจึงไม่ใช่เพียงเรื่องการปลอดสงคราม อย่างที่จารีตผู้สนใจสันติภาพมักให้ความสำคัญกัน แต่ยังเป็นเรื่องการจัดรูปแบบของสังคมและปัญหาความเป็นธรรมอื่นๆอีกด้วย อย่างไรก็ตามการพิจารณาทฤษฎีสันติภาพจากทฤษฎีสงครามนั้น ไม่ได้แปลว่ายอมรับสงครามในฐานะมาตรการหนึ่งในการรักษาสันติภาพเหมือนนักวิชาการความสัมพันธ์ระหว่างประเทศสาย “สันนิยม” ยอมรับกัน

นอกจากนี้ยังเห็นว่าบทเรียนสำหรับทฤษฎีสันติภาพจากทฤษฎีสงครามมี 3 ประการ (ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, 2539:1-9) ได้แก่

1) ไม่อาจเน้นยุติการรบเพียงอย่างเดียวได้ เพราะมีปัจจัยเชิงโครงสร้างที่ทำให้สงครามเป็นไปได้อยู่ด้วยสงครามเกี่ยวกับเรื่องหลายประการทั้งเรื่องจิตวิทยาของทหารและแม่ทัพ กระทั่งของสังคมใหญ่ที่ให้ความสำคัญกองทัพ และเรื่องเชิงการเมืองในฐานะปัจจัยกำหนดเป้าหมายสูงสุดการยุทธ์ ดังนั้น ทฤษฎีสันติภาพจึงต้องมีลักษณะเป็นสหวิทยาการ ประสานความรู้สาขาต่างๆทั้งเรื่องจิตวิทยา ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ภาวะผู้นำ เจื่อนไขทางสังคมเศรษฐกิจ ปัญหายุทธการและเทคโนโลยีการรบ รวมทั้งตระหนักถึงข้อจำกัดของสาขาวิชาที่ตนเชี่ยวชาญอยู่ เพื่อก้าวพ้นการติดยึด

2) ทฤษฎีสันติภาพต้องเป็นทั้งทฤษฎีที่ให้คำอธิบายปรากฏการณ์สงครามและสันติภาพและเป็นทฤษฎีที่ก่อเกิดให้เกิดการกระทำเพื่อรักษา/สร้างสรรค์สันติภาพอีกด้วย รวมทั้งต้องเป็นทฤษฎีที่ไม่เห็นความขัดแย้งเป็นปัญหา เพราะความขัดแย้งเป็นวิถีปกติของสังคม

จะเห็นได้ว่าทั้งทฤษฎีสันติภาพและบทเรียนทฤษฎีสงครามไม่ได้ช่วยอธิบายถึงกระบวนการสร้างสันติภาพที่แท้จริงมากนักเพราะส่วนใหญ่มองไปในอดีตที่ต้องการบทเรียนและปัญหาความขัดแย้งรวมทั้งสงครามทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศก็ยังคงเกิดขึ้นอยู่อย่างนั้นหามีที่สิ้นสุดไม่ ซึ่งไม่เหมือนกับแนวคิดทางพระพุทธศาสนาที่พยายามบอกชาวโลกทั้งหลายว่าการสร้างสันติภาพมิได้สร้างด้วยอาวุธยุทธโปกรณ์มิได้ด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัยมิได้สร้างด้วยอาวุธนิวเคลียร์ หรือปรมาณูที่มีกันเกือบทุกประเทศแนวคิดเชิงทางปรัชญาการศึกษาสันติภาพในโลกตะวันตก ด้วย 5 ระยะ (กริยา หลังปูเต๊ะ,ออนไลน์) ได้แก่

ระยะที่ 1 ระยะการศึกษาสันติภาพเชิงลบและการศึกษาสันติภาพในแง่มุมของการศึกษาสงครามในความพยายามที่จะหลีกเลี่ยงสภาวะที่ผู้คนต้องเจ็บป่วย ล้มตายเนื่องจากผลของสงคราม

ระยะที่ 2 ระยะที่สันติภาพถูกนำมารวมไว้กับการพัฒนา ในยุคนี้กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสันติภาพนั้นดำเนินไปพร้อมกับการพัฒนาในด้านต่างๆ การศึกษาเรื่องสันติภาพ และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับสันติภาพก็มีการพัฒนาขึ้นและมีการอธิบายแนวคิดต่างๆที่สลับซับซ้อนมากขึ้น

ระยะที่ 3 ระยะที่ผู้คนเริ่มให้ความสำคัญกับการลดกำลังอาวุธ ให้ความสำคัญกับเรื่องความเท่าเทียมกันทางเพศ และการดูแลผู้อพยพ ในระยะนี้มีพัฒนาการดังนี้สันติศึกษาไม่มีการเปลี่ยนแปลงแนวคิดไปจากยุคก่อนหน้ามากนักกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสันติภาพและสันติวิธีจะมุ่งเน้นไปที่การร่วมมือกัน (ทางสังคม) ในความพยายามที่จะกดดันให้ประเทศ (รัฐ) ต่างๆทั่วโลกได้ตระหนักถึงอันตรายของการแข่งขันกันสะสมอาวุธยุทธโปกรณ์ และการรณรงค์การลดอาวุธประจำการเพื่อลดความตึงเครียดระหว่างรัฐ ในบรรดาอาวุธที่อยู่ในเป้าหมายการจำกัดจำนวนที่สำคัญก็คืออาวุธนิวเคลียร์

ระยะที่ 4 ระยะนี้ก็คือเวลาตั้งแต่ปัจจุบันนี้เป็นต้นไป สิ่งที่น่าที่สันติศึกษาพยายามที่จะผลักดันให้เกิดขึ้นในสังคมก็คือวัฒนธรรมและวิธีการที่จะนำไปสู่การสร้างสันติภาพและต้องการให้การศึกษาทางสันติภาพ

ระยะที่ 5 การขยายกรอบการศึกษาไปครอบคลุมแนวความคิดที่หลากหลายมากขึ้นซึ่งในแง่ของสังคมวิทยาแล้วความเชื่อมโยงกันของแต่ละอนุภาคของสังคมล้วนเป็นสิ่งที่สำคัญควรค่าแก่การศึกษาทั้งสิ้น และแนวคิดของสันติศึกษาในยุคนี้เริ่มจากการล่มสลายของกำแพงเบอร์ลิน ซึ่งในทางสัญลักษณ์แล้วเปรียบได้กับการล่มสลายของลัทธิคอมมิวนิสต์ในยุโรปตะวันออก ในช่วงของการเปลี่ยนถ่ายทางสังคมครั้งนี้ คุสมันได้เสนอแนวคิดที่ว่าสังคมโลกนั้นมีวิวัฒนาการมาจากวัฒนธรรมที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานความรู้ของสงครามและความรุนแรงมาเป็นระยะเวลานานมากแล้ว น่าจะถึงเวลาที่มนุษยชาติร่วมกันสร้างวัฒนธรรมที่จะนำมนุษย์ไปสู่สังคมที่มีความสันติสุข และสังคมสันติสุขก็จะสร้างสันติวัฒนธรรมต่อเนื่องกันไป

การฝึกเจริญสติเพื่อสร้างสันติภาพ แค่เพียงเราเพียรกลับมาตามดู ตามรู้ ตามสังเกต ลมหายใจเข้าออกของเราบ่อย ๆ ทำอย่างผ่อนคลาย สบาย ๆ ว่างเมื่อไหร่ก็ได้ เพียงแค่ตามดู ตามรู้ และสังเกตลมหายใจที่กำลังไหลเข้า ไหลออก ของเราอย่างเป็นธรรมชาติ โดยปราศจากการแทรกแซง จดจ่อ พังจ้อง เราเพียงแค่นั่ง แค่วิ่ง แค่นั่งสมาธิ เหมือนยืนมองดูสายน้ำที่กำลังรินไหลโดยปราศจากความคิดที่จะกระโดดลงไปแหวกว่าย แค่นั่งเฉย ๆ เพียงแค่นี้จริง ๆ เราจะพบความจริงที่แสนมหัศจรรย์ว่า ลมหายใจของเราจะค่อย ๆ แผ่วเบา ผ่อนคลาย ช้าลง และประณีตขึ้น จากนั้นความเบาสบาย ความสดชื่น ความผ่อนคลายหายตึงเครียดจะเป็นดังลูกคลื่นน้อย ๆ ที่ก่อตัวขึ้นมาคลี่คลายและใจของเรา พร้อมกับความเบาสบายนี้ เราจะสัมผัสได้ถึงความสดชื่น รื่นเย็น เบาสบาย ปิติสุข หากเราหล่อเลี้ยงสภาวะเช่นนี้ไว้ทุกต้นชั่วโมง ภายในหนึ่งวัน เราจะสังเกตเห็นได้อย่างชัดเจนว่า ใจของเราสงบ วาจาของเราสงบ กายของเราสงบ โลกรอบ ๆ ตัวเราก็สงบ พร้อมกับความสงบก็คือ ความสุข ความเบาสบาย ภาวะอย่างนี้เอง คือ สันติภาพระหว่างวันที่เกิดขึ้นในชีวิตของเรา หากเราหล่อเลี้ยง สันติภาพระหว่างวันนี้อาไว่จนกลายเป็นส่วนหนึ่งของเรา เราก็คือ บุคคลแห่งสันติภาพดี ๆ (The Peace Maker) นี่เองอนึ่ง มีข้อควรสังเกตที่ควรกล่าวไว้ในที่นี้ด้วย ก็คือ สันติภาพที่เกิดจากการตามดูตามรู้ลมหายใจ ไม่ใช่สันติภาพล้วน ๆ หรือไม่ใช่สันติภาพจิต ๆ เรียบ ๆ เฉย ๆ หากแต่เป็นสันติภาพที่มาพร้อมกับสันติสุข สดชื่น รื่นเย็น คือ มีความสงบด้วย มีความสุขด้วย สันติภาพที่มาพร้อมกับความสุขนี้เอง เราควรถือว่า เป็นสันติภาพแท้ เพราะไม่ใช่สันติภาพที่เกิดขึ้นหลังสงครามสงบ ไม่ใช่สันติภาพที่เกิดขึ้นหลังจากมีใครบางคนถูกทำให้เป็นผู้พ่ายแพ้หรือบาดเจ็บล้มตาย หากแต่เป็นสันติภาพเชิงสร้างสรรค์ เป็นสันติภาพเชิงบวก เป็นสันติภาพที่ก่อให้เกิดความสุขภายในใจของปัจเจกบุคคลที่พร้อมจะแผ่แผ่แบ่งปันออกไปยังคนอื่น ๆ ก็ได้ด้วย สันติภาพตามแนวทางพุทธเช่นที่กล่าวมานี้ มีลักษณะจำเพาะก็คือ ไม่ได้เกิดจากการหยิбыื่นให้ของคนอื่น แต่เป็นสันติภาพที่เราแต่ละคนจะต้องหยิбыื่นให้แก่ตัวเอง สันติภาพชนิดนี้ เราทุกคนมอบให้แก่ตัวเองได้ และใครสร้างขึ้นมาได้

คนคนนั้นก็เป็นผู้มอบรางวัลสันติภาพให้แก่ตัวเอง อาจกล่าวในเชิงซ้ำซ้อนก็ได้ว่า รางวัลโนเบลสาขาสันติภาพนั้นไม่จำเป็นต้องมอบโดยมูลนิธิอัลเฟรด โนเบล อีกต่อไป หากแต่เราทุกคนนี้เอง ก็สามารถมอบรางวัลสันติภาพที่ดียิ่งกว่ารางวัลโนเบลให้แก่ตัวเองได้ ขอเพียงเราตระหนักรู้ว่า วิธีสร้างสันติภาพนั้นอยู่ในวิถีอันเราทุกคนสามารถทำได้ด้วยตัวเองอยู่แล้ว(ว.วชิรเมธี,2555)

การนิยามสันติภาพว่าสภาพที่ไร้สงคราม“คนทั่วไปมักจะมองว่า สันติภาพหมายถึงภาวะไร้สงคราม “ภาวะขาดสันติภาพในโลกนี้จึงมีหลายแบบ” (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2538: 14)แม้จะมุ่งเน้นและให้ความสำคัญแก่สันติภาพภายในแต่ทว่าก็มีได้ละเลยที่กล่าวถึง“สันติเชิงสังคม”หรือสันติภาพภายนอกโดยชี้ให้เห็นว่าสันติภาพเชิงสังคมนั้น หมายถึงความปรองดอง ความประสานสอดคล้อง หรือประสมกลม มีเสรีภาพ และความยุติธรรมของบุคคล หรือกลุ่มบุคคลในสังคม แต่ถึงกระนั้น ทานก็มองว่า“สันติที่แท้จริงและเปี่ยมพื้นฐานของสันติเชิงสังคมก็คือสันติภายใน”(Phra MedhiDhammaporn (Prayoon mererk),1994 : 19)ปัญหา ก็คือการมองสงครามแบบครบถ้วนหรือแบบองค์รวมควรจะมองอย่างไร“เราต้องมองความหมายในเชิงบวก ด้วยกล่าว่าคือภาวะที่สงบ ราบรื่น ผู้คนดำรงชีวิตเป็นสุขและมีสมานฉันท์ต่อกัน”(พระไพศาลวิสาโล ,2538:24-27)จะเห็นได้ว่ามุมมองเรื่องสันติภาพเป็นเรื่องใหญ่ที่ต่างฝ่ายพยายามนำเสนอหลักคิดของตนเอง เพราะนำเสนอต่อโลกที่กำลังเกิดความสับสน และขัดแย้งอยู่มาก ฉะนั้น คำว่า สันติภาพของโลกคืออะไร โดยหลักๆแล้วอยากจะสรุปทั้งหมดว่า เมื่อใดที่มนุษย์อยู่ด้วยกันด้วยการไม่เบียดเบียนกัน และอยู่ด้วยกันอย่างเอื้อเฟื้อเกื้อกูลต่อกัน นั่นคือเป็นทางมาแห่งสันติภาพของโลก แล้วทำอย่างไรให้เกิดสันติภาพโลกขึ้นมาได้ กระบวนทัศน์ทางพระพุทธศาสนาได้สรุปเป็นแนวทางไว้ว่า ชาวโลกต้องมีความคิดที่ตกลงร่วมกัน ความคิดตรงกันหมด ที่เป็นสากลข้ามพ้นความเชื่อทางศาสนา ว่าอะไรคือคุณธรรมพื้นฐานที่มนุษย์พึงมี ซึ่งเรื่องนี้คิดว่า มันทาจุดร่วมกันได้ (มหาวิทยาลัยสันติภาพโลก (ประเทศไทย), ออนไลน์) เช่น [สื่ 5](#)

ข้อที่ 1ไม่ฆ่า ทำร้าย ทรมาณ ชีวิตอื่น อันนี้เป็นพื้นฐานที่ทุกศาสนาค่อนข้างจะเห็นด้วย เป็นความดีสากล

ข้อที่ 2. ไม่ปล้น ขโมย เบียดเบียน ยักยอกของคนอื่นเขา แบบนี้ทุกคนก็รับได้

ข้อที่ 3. ไม่ไปเบียดเบียนในเรื่องตัวบุคคล ไม่เจ้าชู้ ลูกเขาเมียใครอยากได้ก็ลุยเข้าไปเลย แบบนี้คนเขาก็ไม่ยอมรับ ต้องรู้จักเคารพในสิทธิของบุคคลอื่น

ข้อที่ 4. ไม่โกหก เพราะไม่มีใครชอบให้คนอื่นมาหลอกลวงเราได้

ข้อที่ 5. เรื่องสุรา ยาเสพติดทั้งหลายก็ต้องเว้น

ฉะนั้น การรักษาศีลธรรมจึงเป็นแนวทางการสร้างสันติภาพเบื้องต้นที่เป็นในส่วนองสังคมภายนอกที่ป้องกันการจ้องซึ่งกันและกัน ที่สำคัญ ศีลธรรมจะเกิดขึ้นก็ด้วยผู้นำประเทศต่างๆ แลผู้นำโลกอย่างสหรัฐอเมริกา หรือ ประเทศจีนในยุคปัจจุบันที่พยายามรวบรวมเกาะแก่งน้อยใหญ่มารวมไว้ในอำนาจของตัวเองจนนำไปสู่การเผาตัวตายอย่างในอิเบตซึ่งถือได้ว่าลักษณะดังกล่าวหาได้เป็นการสร้างสันติภาพโลกไม่ แต่รังจะสร้างความขัดแย้งเพิ่มเติมเพราะการที่เป็นประเทศใหญ่ที่เห็นแก่ตัวเองนั้นจะนำไปสู่หายนะได้ในที่สุด ดังนั้น ผู้ควรนำระดับประเทศและระดับควรที่จะใส่ใจและเป็นตัวอย่างที่ดีแก่บรรดาประเทศเล็กๆเพื่อการดำเนินชีวิตอย่างปกติสุขของชาวโลกต่อไปจึงกล่าวได้ว่าแนวคิดทฤษฎีเรื่องสันติพยายามที่มุ่งไปที่การอธิบายและสร้างเงื่อนไขในภาวะที่ไร้สงคราม ไร้ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์ ซึ่งสันติภาพแนวพุทธค่อยข้างจะไม่เห็นด้วยเพราะภาวะของสันติภาพไม่ใช่อยู่เฉพาะภายนอกเท่านั้น หรือ สันติภาพมิได้อยู่ที่ภาวะการไร้สงครามแต่จะสันติภาพจะอยู่ในจิตสำนึกของความเป็นมนุษย์อย่างเท่าเทียมกัน ไร้การเบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่นพร้อม

กันนั้นจะต้องทำให้ทุกคนอยู่ในภาวะของความมนุษย์ที่ดีที่สุดเท่าที่จะเป็นหรือการทำลายความเห็นแก่ตัวนั้นแหละเรียกว่า สันติภาพ

หลักพุทธธรรมสำหรับการสร้างสันติภาพ

แนวปฏิบัติอันเป็นพื้นฐานชีวิตของชาวพุทธศาสนิกชนไว้ว่า ศฤงษ์ชาวพุทธควรดำเนินชีวิตโดยละเว้นจากความชั่ว 14 ประการ อันได้แก่ กามกิเลส 4 อคติ 4 และอบายมุข 6 แล้วจึงเตรียมชีวิตด้วยการคบหาคนรู้จักแยกแยะว่าผู้ใดเป็นมิตรแท้ มิตรเทียม ให้รู้จักจัดสรรทรัพย์ให้ดี รู้จักการไหว้ทิศทั้ง 6 คือ การทำหน้าที่ให้ถูกต้องกับบุคคลที่อยู่รอบข้าง พร้อมทั้งปฏิบัติตามหลัก สังคหวัตถุ 4 ซึ่งการปฏิบัติดังกล่าวนี้จะเป็นการวางรากฐานที่ดีให้แก่ชีวิต แล้วจึงดำเนินชีวิตให้เข้าถึงจุดมุ่งหมายทั้งในชั้นประโยชน์ที่ตามองเห็นคือการพึ่งตัวเองได้ในทางเศรษฐกิจ เป็นที่ยอมรับของสังคม และชั้นประโยชน์ที่ตามองไม่เห็น คือ ความดีงาม ความสุขทางใจ และเข้าถึงประโยชน์อันสูงสุด คือ การเข้าถึงอิสรภาพของชีวิต(พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2553:46) อริยสัจ 4 มรรคมีองค์ 8 สังคหวัตถุธรรม ศีลธรรม พรหมวิหารธรรม สันโดษ อิทธิบาทธรรม ขรวาจาธรรม และ การเจริญภาวนาธรรมซึ่งผู้เขียนจะนำเสนอไว้เพียงบางหลักธรรมเท่านั้น

บุคคลมีจิตใจที่ถูกกระทบกระทั่งจากสิ่งภายนอกจะมีผลทำให้จิตใจสั่นสะเทือน หวั่นไหว ไม่มั่นคง อาจถึงถูกบีบคั้นจนเกิดความทุกข์ได้ ทั้งนี้ด้วยว่าไม่รู้เห็นตามความเป็นจริง และด้วยที่ภายในจิตใจชอบที่จะเก็บโน้นเก็บนี่มาคิดปรุงแต่งอยู่เสมอ จนทำให้เกิดความเข้าใจผิดเกินเหตุในบางครั้ง หลายครั้งทำให้พลาดโอกาสสำคัญในนำชีวิตสู่ความเจริญ แต่ได้โอกาสที่พาตัวเองสู่ความเสื่อม พลาดโอกาสในการคบกับกัลยาณมิตร แต่ได้โอกาสในการคบคนพาลความคิดปรุงแต่งนั้นๆ ที่มักเกิดขึ้นอยู่เสมอในจิตใจมนุษย์ เนื่องจากขาดปัญญาในการพิจารณาเหตุปัจจัยและสภาวะการณที่เกิดขึ้นทำให้เกิดความทุกข์ขึ้นในจิตใจจนจิตใจไม่สงบ ไม่มีความสุข แต่ถ้าเป็นบุคคลผู้มีปัญญาพิจารณาสิ่งต่างๆ ตามความเป็นจริง ย่อมเกิดการระมัดระวังการรับรู้และพิจารณาสิ่งต่างๆ จากภายนอกก่อนรับเข้าสู่ภายในจิตใจพระพุทธองค์ได้แบ่งปัญญานั้นแยกเป็นสองประเภทหลัก คือ อันดับแรกปัญญาทางโลก หมายถึง ปัญญาโดยทั่วไป เช่น การเรียนเก่ง การทำงานเก่ง แต่อย่างไรก็ดีปัญญาทางโลกนั้นก็ยังไม่สามารถนำพามาซึ่งความสุขที่แท้จริงได้ ต้องใช้ปัญญาทางธรรมเท่านั้น ซึ่งหมายถึงปัญญาที่ทำให้รู้เห็นตามความเป็นจริง นี่คือนิพพานที่ทุกคนควรฝึกฝน เพราะทางนำสู่ความสุขความเจริญในชีวิต นำมาซึ่งความสุขที่แท้จริง โดยการทำให้เกิดปัญญาทางธรรมนั้นคือ เราต้องมีการฝึกภาวนา หรือที่เรียกว่า ภาวนามยปัญญา การภาวนาหรือการฝึกจิตนั้นเรียกว่าจิตตภาวนา โดยสรุปเป็นหัวข้อหลัก 2 ประการ คือ สมาธิภาวนา (อบรมสมาธิ) และวิปัสสนา (อบรมวิปัสสนา) ความสำคัญอย่างยิ่งของการภาวนานั้น พระพุทธองค์โดยทรงให้โอวาทไว้ว่าท่านทั้งหลายจงอบรมสมาธิผู้มีจิตตั้งมั่นเป็นสมาธิ ย่อมรู้ตามความเป็นจริง (สิริวัณณสรีรเครื่อง, 2553: 283) การได้ปัญญาจนสามารถรู้ตามสภาวะความเป็นจริงนี้เอง เป็นเหตุผลที่คนเราผู้ปรารถนาความสุขที่แท้จะต้องพากเพียรในการฝึกจิต เนื่องจากจิตที่ฝึกดีแล้วนั้นย่อมนำความสุขกลับเข้ามาหาผู้ฝึก จิตใจนี้เป็นสิ่งที่เราควบคุมได้ยากเป็นอย่างยิ่ง จิตใจคนเราเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา แต่จิตที่ฝึกดีแล้วย่อมนำสุขมาให้(พระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 25/35/36.)เมื่อเรารับถึงเหตุแห่งทุกข์แล้วฝึกจนสามารถลดละเหตุแห่งทุกข์ได้ ย่อมมีผลให้จิตใจของเราเกิดความสุขมากขึ้น ในขณะที่เรายังไม่ได้ปัญญาจากการฝึกจิต เรายังสามารถสร้างเหตุแห่งความสุขจากเรื่องเล็กๆ น้อยๆ ขึ้นได้ก่อน โดยขอยกตัวอย่างการปฏิบัติตามข้อธรรมต่างๆ เพื่อทางดำเนินสู่วิถีแห่งความสุขดังนี้ คือ ศีล สันโดษ พรหมวิหาร 4 และ อิทธิบาท 4

ศีล การรักษาศีลจะช่วยให้เรามีความประพฤติดีทางกายและวาจา เพื่อเว้นจากความชั่ว(พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ.ปยุตฺโต),2544 : 391) ศีลสำหรับคนเราโดยทั่วไปที่เรียกว่า มนุษย์พึงมี คือ ศีล 5 ศีลจะช่วยให้เรามีจิตใจไม่โหดร้ายไม่ทำร้าย ไม่เบียดเบียนทั้งร่างกายและจิตใจผู้อื่น ไม่มีโอว ไม่ลักทรัพย์ คดโกง คอรัปชั่น ถือเอาของผู้อื่นมาเป็นของตนโดยเจ้าของไม่อนุญาต ไม่ประพฤติผิดในกาม ไม่โกหก หลอกลวงพูดเพ้อเจ้อ พูดหยาบคาย ยั่วยุ หรือพูดให้เกิดความแตกแยก ไม่ขาดสติ ทั้งจากการดื่มสุราของมึนเมา หรือเสพสิ่งติดอันทำให้เป็นโทษต่อตนเองและผู้อื่น ซึ่งอานิสงส์ของการรักษาศีลนั้นเสมือนเป็นเกราะป้องกันภัยไม่ให้ชีวิตเราเกิดเรื่องร้ายๆ การปราศจากเรื่องร้ายๆ ก็ย่อมทำให้จิตใจเราเป็นสุขได้ อย่างเช่น ไม่ค่อยเจ็บป่วย มีอายุยืน ก่อจิตเมตตามากขึ้น กิเลสลดน้อย ทรัพย์สมบัติเพิ่มพูนมากมาย ไม่ร้าวเผล เป็นคนน่ารัก เป็นที่เชื่อถือ ชีวิตสมประสงค์ ห่างไกลจากความสับสน มีมานสมาธิมากขึ้น ก่อเกิดปัญญา ปัญญาแจ่มใส จิตสงบสุขเกษม ไม่คิดฟุ้งซ่าน ไม่เผลอเรอ เป็นต้นแนวทางนั้นตามหลักพระพุทธศาสนาที่สามารถจะให้เกิดประสิทธิภาพและรู้ทันต่อสิ่งต่าง ๆ เข้ามาในชีวิตมนุษย์ คือ หลักธรรมที่สำคัญประการหนึ่งซึ่งเป็นหลักธรรมที่กล่าวถึงความจริงอันประเสริฐ ความจริงของพระอริยะ ความจริงที่ทำให้บุุคคลเป็นพระอริยะ ประกอบด้วยองค์ธรรม 4 ประการ (พระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,10/299/348) มีดังนี้

1.ทุกข์ ความทุกข์ สภาพที่ทนได้ยาก สภาพที่บีบคั้น สภาพที่ขัดแย้ง บกพร่อง ขาดแก่นสารและความเที่ยงแท้ ไม่ให้ความพึงพอใจแท้จริงหรือเรียกกันในสำนวนชาวบ้านว่า ความไม่สบายกาย ไม่สบายใจ ได้แก่ ขาด ขาด ขาด การเกิด แก่ เจ็บ ตาย การประจวบกับสิ่งอันไม่เป็นที่รัก การพลัดพรากจากสิ่งที่รัก ความปรารถนาที่ไม่ได้ดังหวัง

2.สมุทัย เหตุเกิดแห่งทุกข์สาเหตุให้ทุกข์เกิด ได้แก่ ตัณหา ความทะยานอยาก ความดิ้นรน ความแสวงหาในอารมณ์ จำแนกเป็น 3 ประเภท คือ

2.1 กามตัณหา คือ ความทะยานอยากด้วยอำนาจความใคร่ หมายถึงความอยากในอารมณ์มีรูป เป็นต้น ที่เกิดขึ้นด้วยอำนาจความอยากได้กามคุณคือสิ่งสนองความต้องการทางประสาทสัมผัสทั้ง 5 (ตา หู จมูก ลิ้น กาย) หรือความทะยานอยากในอารมณ์ที่น่าใคร่ น่าปรารถนา ชักให้ใคร่ พาใจให้กำหนด เช่น รูปที่สวยงาม เสียงที่ไพเราะ กลิ่นที่หอม รสที่อร่อย สัมผัสที่อ่อนนุ่ม ในกรณีนี้คนเราเกิดความอยากกินข้าวอยากดื่มน้ำ อันเป็นความต้องการทางร่างกาย เช่นนี้ไม่จัดเป็นตัณหา ส่วนความต้องการอย่างร้ายกับภรรยา ซึ่งเป็นเรื่องของกามคุณ จัดเป็นกามตัณหาโดยแท้

2.2 ภวตัณหา คือ ความทะยานอยากเป็นโน้นเป็นนี่ หมายถึงความอยากในภาวะของตัวตนที่จะได้จะเป็นอย่างใดอย่างหนึ่ง อยากเป็น อยากคงอยู่ตลอดไป ความติดใจอยู่ในรูปภพ อรูปภพหรือติดใจในฉันทสมานัตติ ซึ่งประกอบด้วย “สัสสตทิฎฐิ” ความเห็นว่าอัตตาและโลกเที่ยง อยากอยู่ในกามสุขนาน ๆ อยากอยู่ในวัยหนุ่มสาวตลอดไป

2.3 วิภวตัณหา คือ ความทะยานอยากไม่เป็นโน้นไม่เป็นนี่ หมายถึงความอยากในความพรากรพันไปแห่งตัวตนจากความเป็นอย่างใดอย่างหนึ่งอันไม่น่าปรารถนา โดยอยากทำลาย อยากให้ดับสูญซึ่งประกอบด้วยอจุณทิฎฐิ ความเห็นว่าตายแล้วสูญ เช่น อยากฆ่าตัวตายเพื่อให้พ้นจากความคับแค้นในชีวิตปัจจุบัน

3.นิโรธ ความดับทุกข์ ความดับตัณหาได้อย่างสิ้นเชิง ภาวะที่ตัณหาดับสิ้นไป ภาวะที่เข้าถึงได้เมื่อกำจัดอวิชชา สรรกตัณหาสิ้นแล้ว ภาวะที่หลุดพ้น สงบ ปลอดโปร่ง เป็นอิสระ หรือเรียกว่า ภาวะนิพพาน การบรรลุนิพพาน คือ ความดับเพลิงทุกข์เพลิงกิเลสได้โดยเบ็ดเสร็จเด็ดขาด

4.มรรค ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ หรือเรียกว่า อริยมรรค หมายถึงปัญญาอันเห็นชอบว่า สิ่งนี้เป็นทุกข์ สิ่งนี้เป็นเหตุให้เกิดทุกข์ สิ่งนี้คือความดับทุกข์ สิ่งนี้คือทางให้ถึงความดับทุกข์

กล่าวได้ว่า อริยสัจทั้ง 4 ประการนี้ เป็นวิธีการแห่งปัญญา ซึ่งดำเนินการแก้ปัญหาตามเหตุผล ตามปัจจัย เป็นการแก้ปัญหาต่าง ๆ ของบุคคลด้วยปัญญาของตัวบุคคลเอง ไม่ต้องอาศัยการดลบันดาลจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย เป็นความจริงที่เกี่ยวกับชีวิตของคนทุกคน ไม่ว่าจะอยู่ในสถานที่ใด อยู่ในเพศภาวะใด จะต้องประสบด้วยกันทั้งสิ้น เป็นหลักความจริงที่เป็นกลางที่ติดเนื่องสัมพันธ์กับชีวิตของบุคคลตลอดเวลา ไม่ว่าบุคคลจะแสวงหาวิธีการแก้ปัญหาชีวิตขึ้นมาใหม่แล้วสูญสลายไปอย่างไร หลักนี้ยังคงอยู่ไม่เปลี่ยนแปลง ฉะนั้น อริยสัจ 4 จึงเป็นหลักความจริงอันประเสริฐ หลักความจริงอันมั่นคง โดยเฉพาะในการแก้ปัญหาชีวิตมนุษย์ในสังคม เราสามารถนำหลักอริยสัจ 4 มาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาชีวิตและความสมานฉันท์ได้ตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

1.ขั้นที่ 1 ทุกข์ เรียกว่าขั้น “ตัวปัญหา” หมายถึงสภาพปัญหาหรือความไม่พอใจ ความติดขัดบกพร่องที่บุคคลได้ประสบหรือเกิดขึ้นในชีวิตของตน ในขั้นนี้ พระพุทธศาสนาสอนให้บุคคลกำหนดรู้ ยอมรับทำความเข้าใจ และกำหนดขอบเขตของมันให้แจ่มชัดว่าเป็นปัญหาหรือไม่ เป็นปัญหาใหญ่หรือปัญหารอง จัดเป็นขั้นแกล้งปัญหาที่จะต้องทำความเข้าใจและรู้ขอบเขต เรียกว่า ปริณญากิจ

2.ขั้นที่ 2 สมุทัย เรียกว่าขั้น “สาเหตุปัญหา” หมายถึงเหตุปัจจัยต่าง ๆ ที่เป็นตัวก่อให้เกิดปัญหา เกิดความติดขัดบกพร่องในชีวิตบุคคล ในขั้นนี้พระพุทธศาสนาสอนให้บุคคลค้นหาสาเหตุแห่งปัญหาหรือความทุกข์ต่าง ๆ ให้ถูกต้องชัดเจน และต้องเป็นสาเหตุต้นตอจริง ๆ ที่เกิดจากตัวเองเป็นส่วนใหญ่มิใช่ไปโทษดินฟ้าอากาศหรือโชคชะตาซึ่งเป็นเรื่องนอกตัวออกไปเท่าเดียว จัดเป็นขั้นวิเคราะห์และวินิจฉัยมูลเหตุของปัญหาซึ่งจะต้องแก้ไขกำจัดให้หมดสิ้นไป เรียกว่า ปหานกิจ

3.ขั้นที่ 3 นิโรธ เรียกว่า “ขั้นดับทุกข์” หมายถึงความหลุดพ้นจากปัญหา เป็นขั้นที่ต้องทำให้ประจักษ์แจ้งแก่ใจ หรือทำให้เป็นจริงเป็นจังขึ้นมา เป็นขั้นกำหนดจุดหมายปลายทางที่แน่นอน พร้อมทั้งกำหนดจุดหมายและเป้าหมายรองไว้ด้วยว่าแต่ละขั้นตอนนั้นมีจุดหมายและเป้าหมายเพียงใด แค่นั้น จัดเป็นขั้นชี้บอกภาวะปราศจากปัญหาซึ่งเป็นจุดหมายที่ต้องการให้เห็นว่าการแก้ปัญหาเป็นไปได้และจุดหมายนั้นควรเข้าถึงซึ่งจะต้องทำให้สำเร็จเรียกว่า สังขิกรียากิจ

4.ขั้นที่ 4 มรรค เรียกว่าขั้น “ลงมือแก้ปัญหา” หมายถึงข้อปฏิบัติหรือวิธีการเพื่อแก้ปัญหา เป็นขั้นลงมือทำการแก้ปัญหาไปตามขั้นตอน เป็นวิธีการอย่างละเอียดเพื่อแก้ปัญหา เช่น กำหนดทางวิธีการ วางแผนงาน และรายการที่จะต้องทำให้ละเอียด จัดเป็นขั้นกำหนดวิธีการและรายละเอียดที่จะต้องปฏิบัติในการลงมือแก้ปัญหา เรียกว่า ภาวนากิจ

กล่าวได้ว่า หลักพุทธธรรมที่กล่าวมาทั้งแสดงให้เห็นแนวทางการสร้างสันติภาพได้อย่างยั่งยืนเพราะเป็นเพื่อไปเพื่อความความสะอาด ความสว่าง และความสงบแห่งจิตใจของมนุษย์ทั้งสิ้น และที่สำคัญพระพุทธศาสนาถือได้ว่าเป็นศาสนาแห่งผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบานด้วยธรรมดังการเผยธรรมของพระพุทธเจ้าสามารถที่จะนำสันติภาพมาสู่โลกนี้อีกครั้งด้วยการมอบรูปแบบแห่งสังคมพระอรหันต์ไว้เป็นตัวอย่างของสันติภาพ สันติสุขไว้กับโลกใบนี้ หากมนุษย์ในปัจจุบันปฏิบัติหลักดังกล่าวมากก็จะพบกับสังคมแห่งสันติภาพอีกครั้งอย่างแน่นอน

กระบวนการสร้างสันติภาพเชิงพุทธ

เป้าหมายของทุกสังคมอยู่ที่ความสงบเรียบร้อยในการดำเนินชีวิตของประชาชน หากประชาชนรู้จักเคารพกติกาบ้านเมือง รู้จักเคารพผู้อื่นซึ่งกันและกันรู้จักที่จะช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ด้วยกันหรือแม้กระทั่งทำประโยชน์ให้เกิดแก่ส่วนรวมก็ได้ชื่อว่า เกิดสันติภาพได้ในระดับหนึ่ง นอกจากหากประชาชนหรือชาวบ้านมี

ความต้องการสันติภาพที่แท้จริงมีความยั่งยืนจะต้องมองไปที่สภาวะทางจิตใจที่ไร้ซึ่งกิเลสตัณหาเข้ามาครอบงำจิตใจ ด้วยการรู้จักรักษาศีล การเจริญสมาธิ และการเจริญปัญญาเพื่อเรียนรู้ที่จะวางภาระที่ไม่สมควรจะแบกเอาไว้นั้นก็คือ ความอยากได้ ความอยากมี ความอยากเป็นนั่น เป็นโน้น เช่น อยากเป็นนายรัฐมนตรีจะได้มีอำนาจเหนือใครๆ อยากได้เงินทองไว้ใช้มากๆ เพื่อให้คนอื่นยอมรับนับถือว่าเป็นพี่ใหญ่ อยากได้ลาภ ยศ ตำแหน่งงานที่สูงขึ้นไป หรือแม้กระทั่งอยากที่เป็นผู้ปกครองโลกเมื่อมีความอยากจึงต้องแสวงหาด้วยวิธีการต่างๆ ที่ไร้คุณธรรมจริยธรรม เมื่อแสวงหาก็กได้มาซึ่งบางครั้งได้มาที่ต้องฆ่าบุคคลอื่นก็มีหรือเบียดเบียนผู้อื่นก็มากทำลายคู่แข่งของตน เป็นต้น เมื่อได้มาก็รักษาหวงแหนไว้ให้นานที่สุด เมื่อรักษาไว้ไม่ได้ก็เศร้าโศกเสียเสียใจเหล่านี้หาได้นำไปสู่การสร้างสันติภาพได้ เพราะความอยากที่ไร้ขอบเขต ไร้ซึ่งกติกาสังคม ไร้ซึ่งความเมตตาปราณีต่อผู้ใด ฉะนั้น การสร้างสันติภาพตามแนวพุทธธรรมจึงเป็นมุมมองที่ตรงกันข้ามกับสิ่งที่กล่าวมาคือ หากไม่มีความอยาก ก็ไม่ต้องแสวงหาให้เดือดร้อนแก่ผู้ใด ไม่ทำลายล้าง ไม่เบียดเบียน ไม่เอารักเอาเปรียบ ไม่ต้องฆ่าผู้อื่น เป็นต้น ดังนั้น กระบวนการสร้างสันติภาพจะเกิดขึ้นได้ไม่ใช่เพียงองค์ประกอบเพียงประการเดียวหรือขั้นตอนเดียวแต่ยังมีอีกหลายประการที่จะให้ความสำคัญ กล่าวว่ กระบวนการสร้างสันติภาพนี้ มีขั้นตอน 3 ประการ คือ ก่อนที่ความขัดแย้งจะเกิดขึ้น เราต้องพยายามป้องกันไม่ให้เกิดขึ้น เมื่อมีความขัดแย้งเกิดขึ้นแล้ว เราต้องพยายามร่วมกันแก้ไข และ ภายหลังที่ความขัดแย้งสิ้นสุดลงแล้วเราจำเป็นต้องรักษาเยียวยา และประนีประนอมกันในการป้องกันความขัดแย้ง ผู้นำศาสนาต้องกำจัดการอคติทางด้านศาสนาของศาสนิกเราเอง เราต้อง สั่งสอนให้เขาพัฒนาความเคารพและความไว้วางใจให้แก่ศาสนิกอื่นด้วย และต้องสอนให้แผ่ความรักไปยัง สรรพสัตว์ ยกตัวอย่างเช่น ชาวพุทธต้องปฏิบัติธรรมด้วยการแผ่เมตตาซึ่งเป็นการคำนึงถึงบุคคลอื่นด้วยความเป็นมนุษย์เช่นเดียวกันกับเรา(พระเทพโสมถ์,2544)ดังต่อไปนี้

- 1) ต้องมองสัตว์ทั้งหลายที่เป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น และให้พรว่าจงเป็นสุข ๆ เกิด อย่าได้มีเวรแก่กันและกันเลย
- 2) ต้องมองสัตว์ทั้งหลายที่เป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น ให้พรว่าจงเป็นสุข ๆ เกิด อย่าได้มีอาฆาตพยาบาทซึ่งกันและกันเลย
- 3) ต้องมองสัตว์ทั้งหลายที่เป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น ให้พรว่าจงเป็นสุข ๆ เกิด อย่าได้มีความทุกข์กายทุกข์ใจเลย
- 4) ต้องมองสัตว์ทั้งหลายที่เป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้นให้พรว่า จงเป็นสุข ๆ เกิด จงมีความสุข สุขกาย สุขใจ รักษาตนให้พ้นจากทุกข์ภัยทั้งสิ้นเถิด

การปฏิบัติธรรมด้วยการแผ่เมตตา ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาเกี่ยวกับ สันติภาพในพระพุทธศาสนานอกจากนี้การสัมมนาชาวพุทธนานาชาติหัวข้อ “Searching for a Bridge of Peace” ณ เมืองเกียวโต ประเทศญี่ปุ่น วันที่ 3 สิงหาคม 2548เป็นเสนอแนวทางการสร้างวัฒนธรรมแห่งสันตินั้น สิ่งที่ชาวพุทธทั่วโลกควรให้ความสนใจและพยายามริเริ่ม (พระไพศาล วิสาโล,2538)ได้แก่

- 1) เสริมสร้างความไว้วางใจและความร่วมมือระหว่างผู้คนในโลกพลังที่จะดึงดูดคนเข้ามาใกล้ชิดกันไว้วางใจ และร่วมมือกันที่จะทำสิ่งสร้างสรรค์ อย่างแรกที่น่าทำคือการสร้างความไว้วางใจและร่วมมือระหว่างศาสนา ปฏิเสธไม่ได้ว่าในอดีตและปัจจุบันศาสนานั้นมีบทบาทอย่างมากในการก่อความเป็นปฏิปักษ์อันนำไปสู่ความรุนแรงและสงคราม แต่ในเวลาเดียวกันศาสนาก็มีศักยภาพอย่างมากในการสร้างความรัก ความอดกลั้น และการให้อภัย อันเป็นสิ่งสำคัญของสันติภาพ สันติภาพในโลกจะมีความหวังได้ต่อเมื่อศาสนาทั้งหลายหันหน้าเข้าหากัน หรือทำยิ่งกว่านั้นคือการร่วมมือกันเพื่อให้ความรักมาแทนที่ความเกลียดชัง การให้อภัยมาแทนที่ความพยาบาท เพราะสิ่งที่ชาวพุทธสามารถทำได้เลยก็คือ การจัดเสวนาวิสาสะระหว่างศาสนา ทั้งใน

ระดับประเทศและระดับนานาชาติ ประเทศ เบื้องต้นก็เพื่อให้เกิดความคุ้นเคยและไว้วางใจกัน ศาสนาทั้งหลายควรรู้จักกันมากขึ้นว่ามีความเชื่อและหลักปฏิบัติอย่างไร มีแนวทางอย่างไรในการเข้าถึงสันติภาพทั้งในระดับบุคคลและสังคม ขึ้นต่อก็คือการร่วมมือกันเพื่อเป็นพลังในทางสันติ เช่นการส่งเสริมสันติศึกษา การใช้สันติวิธี การต่อต้านสงคราม ฯลฯ ดังจะได้กล่าวต่อไป

2) ส่งเสริมการศึกษาเพื่อสันติภาพ เพราะบทบาทที่ชาวพุทธสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมได้มาก ทั้งโดยการนำเสนอในโรงเรียนต่าง ๆ และการฝึกฝนอบรมนอกโรงเรียน การศึกษาเพื่อสันติที่ควรส่งเสริมให้มากขึ้นนั้น ไม่เพียงเน้นย้ำถึงความสำคัญของสันติภาพเท่านั้น หากยังควรส่งเสริมให้เกิดทัศนคติที่เอื้อต่อสันติภาพ เช่น ความใจกว้าง การเคารพและยอมรับความหลากหลาย การรู้จักให้อภัย และที่สำคัญก็คือทัศนคติที่ว่าความรุนแรงนั้นไม่อาจแก้ปัญหาได้อย่างยั่งยืน หากต้องแก้ด้วยสันติวิธี เพราะสันติวิธีเท่านั้นที่เป็นหนทางสู่สันติภาพได้ สิ่งที่ต้องควบคู่กับทัศนคติดังกล่าวก็คือทักษะการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี ไม่ว่าจะเป็นความขัดแย้งในโรงเรียน ในที่ทำงาน ในครอบครัว ในชุมชน และในประเทศ สามารถแก้ไขได้โดยสันติวิธี หากผู้คนได้เรียนรู้ทักษะดังกล่าว หากเริ่มต้นตั้งแต่ในระดับโรงเรียนได้ยิ่งดี ดังที่ในสหรัฐอเมริกา มีโรงเรียนประถมและมัธยมหลายพันแห่งได้สอนเด็กให้รู้จักทักษะการแก้ไขความขัดแย้งที่มีกับเพื่อน รวมทั้งบริหารจัดการกับความโกรธจนสามารถเป็นอาสาสมัครไปช่วยระงับความขัดแย้งของเพื่อนในโรงเรียนได้

3) สื่อมวลชนนั้นมีอิทธิพลอย่างมากต่อทัศนคติของผู้คน ปัจจุบันสื่อมีบทบาทไม่น้อยในการสร้างความเกลียดชังและความระแวงต่อกันและกัน นอกเหนือจากการส่งเสริมภัยร้ายและนิยมความรุนแรงในการแก้ไขปัญหา ชาวพุทธทั่วโลกควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาสื่อเพื่อสันติภาพ เพื่อสร้างทัศนคติที่ใฝ่สันติภาพและสันติวิธี สื่อดังกล่าวนอกจากจะทำหน้าที่เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาเพื่อสันติโดยมีเนื้อหาตามที่ได้กล่าวข้างต้นแล้ว ควรจะมีบทบาทในการลดทอนอคติทางชาติพันธุ์ ศาสนา และสีผิว โดยนำเสนอภาพความเป็นมนุษย์ของคนกลุ่มต่าง ๆ เพื่อให้เห็นว่าแท้จริงเขาก็มีความเป็นมนุษย์เช่นเดียวกับเรา สื่อดังกล่าวควรช่วยให้เห็นวิถีชีวิต ประเพณี ความเชื่อ รวมทั้งความสุขและความทุกข์ของคนกลุ่มต่าง ๆ โดยเฉพาะชนกลุ่มน้อยทางชาติพันธุ์ เพื่อที่คนกลุ่มอื่นจะได้มีความเข้าใจชีวิตและความไฝฝันของคนเหล่านั้นด้วยขณะเดียวกันสื่อดังกล่าวควรมีบทบาทในการนำเสนอข่าวสารที่ส่งเสริมสันติวิธี เพราะปฏิเสธไม่ได้ว่าข่าวที่นำเสนอส่วนใหญ่มักเน้นเรื่องที่หวือหวาดึงดูดใจ ดังนั้นจึงมักหนีไม่พ้นที่จะนำเสนอข่าวเกี่ยวกับความรุนแรง อาชญากรรม และการทะเลาะวิวาทกัน ขณะที่ข่าวเกี่ยวกับกิจกรรมสร้างสรรค์ การร่วมมือกัน รวมทั้งการแก้ปัญหาโดยสันติวิธี กลับถูกมองข้าม ข่าวประเภทหลังเป็นสิ่งที่ชาวพุทธควรพัฒนาสื่อขึ้นมารองรับ ไม่ว่าจะเป็นรูปของหนังสือพิมพ์ วารสาร วิทยุ และโทรทัศน์ และหากเป็นไปได้แม้กระทั่งรายการภาคบันเทิง หรือเกมต่าง ๆ ในวิทยุโทรทัศน์ ก็ควรพัฒนาให้เป็นเครื่องมือในการส่งเสริมความร่วมมือยิ่งกว่าการแข่งขัน ความเสียสละยิ่งกว่าความเห็นแก่ตัว รวมทั้งการใช้สันติวิธียิ่งกว่าความรุนแรง

ส่วนในทัศนคติผู้เขียนมองว่าสันติภาพจะเกิดขึ้นได้ด้วยพฤติกรรมของมนุษย์เพราะเป็นสิ่งที่ จะเกิดการกระทำทางกาย ทางวาจาและแรงขับที่ออกที่ทางใจซึ่งหากใครสามารถที่จะปฏิบัติตนเองให้รอบที่ดีแล้วจะไม่เกิดการกระทบกระทั่งบุคคลอื่นอย่างแน่นอนพร้อมทั้งจะได้รับความเคารพนับถือจากบุคคลอื่นด้วยซึ่งแบ่งออกเป็น 3 กระบวนการได้แก่

กระบวนการที่ 1 กระบวนการที่เกี่ยวข้องเนื่องด้วยกาย หากมองในส่วนนี้จะเป็นพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องการกระทำที่อยู่นอกตัวเอง ซึ่งจะมีผลกระทบไปสู่บุคคลอื่นเสมอไม่ว่าจะเป็นสิ่งที่หรือสิ่งที่ร้ายก็ตาม ให้ถือหลักไว้ว่า เราจะไม่ทำร้ายไม่ทำร้ายใคร ไม่เบียดเบียนใครด้วยอาวุธ ด้วยมือ ด้วยเท้า ด้วยศอกและวัตถุที่สามารถจะนำมาทำร้ายได้ เช่น ปืน ดาบ มีด หรือแม้กระทั่งอาวุธสงครามอย่างอาวุธนิวเคลียร์ก็ตาม ฉะนั้น กระบวนการนี้จึง

เป็นการระงับพฤติกรรมที่ก้าวร้าว ที่รุนแรงที่โหดร้ายทารุณต่อบุคคลอื่น ทำให้บุคคลอื่นได้รับความเดือดร้อนทั้งทางกายและทางใจ ซึ่งสามารถจะป้องกันการกระทำร้ายตอบ ป้องกันการพยายาบท ป้องกันการจองเวรต่อผู้ถูกทำร้ายได้ ดังนั้น ปัจจัยภายนอกที่นำมาสร้างเงื่อนไขในการก่อความไม่สงบสุขอย่าง 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นการแก้แค้น หรือเป็นความอยากรที่ต้องการตอบสนองต่อความเห็นแก่ตัว ต่อความโลภ ต่อความยึดมั่นในความคิดเห็นของตนเองเป็นที่ตั้งจึงไม่สามารถนำไปสู่สันติภาพได้อย่างแท้จริงซึ่งแนวทางการพฤติกรรมจะที่ลักษณะ 3 ประการได้แก่ 1) การไม่ทำร้าย การไม่ฆ่าบุคคลอื่น 2) การไม่ลักเล็กขโมยวัตถุสิ่งของของบุคคลอื่น และ 3) การไม่ล่วงล้ำสิทธิของครอบครัวบุคคลอื่นทั้ง 3 ประการหากใครปฏิบัติได้ก็จะเกิดสันติภาพในระดับที่ 1

กระบวนการที่ 2 กระบวนการที่เกี่ยวข้องเนื่องด้วยทางวาจา เพราะวาจาสามารถที่แปลงเสียงออกมาแล้วทำร้ายบุคคลอื่นให้ได้รับความเจ็บช้ำน้ำใจได้ หรือ บางครั้งนำไปสู่ความรุนแรงต่าง ๆ นานาจนมีนักทฤษฎีกล่าวว่า พุดดีเป็นศรีแก่ปาก พุดมากปากจะมีสี ซึ่งการดังกล่าวเป็นการถ่มน้ำในบุคคลอื่น หรือยึดเอาหัวใจของคนอื่นไว้ได้ ที่เรียกว่า ปิยวาจา แปลว่า วาจาที่อ่อนหวานอ่อนนุ่ม ชวนฟัง มีความไพเราะเพราะพริ้ง หลักการที่เกี่ยวข้องกับวาจาที่จะไปสู่สันติภาพ มีองค์ประกอบ 4 ประการ ได้แก่ 1) การไม่พุดโห่ ตลบตะแลง โปปด मतเต็จต่อผู้ใด 2) การไม่พุดเสียดสี 3) การไม่คำหยาบคำพ้อต่อแม่ใคร และ 4) การไม่พุดเพ้อเจ้อ ทั้ง 4 ประการจะรวมอยู่ในคำว่า สัจจะ คือ ความจริง จะพุดสิ่งใดจงพุดด้วยความจริง เมื่อสามารถพุดความจริงได้ บุคคลอื่นก็จะนับถือ เชื่อถือ และเคารพศรัทธาในตัวเราเพราะเราได้พุดในสิ่งที่จริงมิได้หลอกลวงใคร มิได้พุดเพ้อหวังสิ่งตอบแทนจากใครๆ ดังนั้น สันติภาพในระดับกลางจะเกี่ยวเนื่องด้วยคำพุด ซึ่งสุนทรภู่ ได้ประพันธ์บทกวีไว้ว่า อันอ้อยตาลหวานลิ้นแล้วสิ้นซาก แต่ล้นปากหวานหูไม่รู้หาย อันเจ็บอื่นหมิ่นแสนยังแคลนคลาย เจ็บจนตายหนาวเหน็บให้เจ็บใจ ถึงบางพุด ถึงบางพุดพุดดีเป็นศรีศักดิ์มีคุณกรสถ้อยอรรยจิตแม้พุดชั่วตัวตายทำลายมิตรจะชอบผิดในมนุษย์เพราะพุดจา เป็นต้น ในยุคหลังมีคำคมที่สอนให้คิดว่า อยู่คนเดียวให้ระวังความคิด อยู่กับมิตรให้ระวังวาจา ดังนั้น ผู้หวังที่สร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นแก่ตนเองและสังคมควรที่จะระวังในคำพุดของตนเองไว้เสมอ เพราะเมื่อยังไม่พุดออกไป เราจะเป็นนายคำพุด แต่เมื่อออกไปแล้ว คำพุดนั้นจะเป็นนายเราเสมอ

กระบวนการที่ 3 เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องเนื่องด้วยจิตใจเพราะหากจิตใจดี สามารถที่จะบังคับบัญชากายกับวาจาให้ไปในทิศทางที่ดีได้ ในทางกลับหากจิตใจร้าย กายกับวาจาก็จะร้ายตามไปด้วย พระพุทธองค์จึงทรงสอนเรื่องนี้ไว้มาก เพราะใจเป็นใหญ่ ใจเป็นหัวหน้า ใจเป็นประธาน การงานสิ่งใดก็สำเร็จได้ด้วยใจ หากใจดีงานก็ดี หากใจไม่ดีงานก็ไม่ดีตามไปด้วย นอกจากนี้ยังสอนให้รู้จักการพัฒนาจิตใจด้วยเจริญสมาธิภาวนาเพื่อลดความอยากในตนเอง ให้เจริญปัญญาที่จะนำไปกำจัดกิเลสตัณหาภายในตน กระบวนการนี้จะกล่าวถึง 3 องค์ประกอบที่จะให้ความสำคัญได้แก่ 1) ทรงสอนให้ไม่โลภ เพราะความโลภเป็นที่มาของความขัดแย้งกันในหมู่คณะอย่างนายทุนกันคนงานที่ขัดแย้งกันอยู่บ่อยๆ เพราะการเอาไรต์เอาเปรียบจากนายจ้าง หรือผู้มีอำนาจใช้อำนาจแสวงหาผลประโยชน์ยังความเดือดร้อนไปสู่ประชาชน หรือ บุคคลที่มีเงินมีทองมากมายแต่ไม่รู้จักพอ อยากได้เงินอยากได้ทอง อยากได้อำนาจ อยากได้ตำแหน่งที่สูงขึ้นไปเรื่อยๆ ก็เกิดความไม่พอใจนำไปสู่การประท้วงในหลายประเทศดังที่ปรากฏข่าวอยู่ทั่วไป 2) ความไม่โกรธ ความขัดแย้งส่วนหนึ่งที่เกิดรุนแรงเนื่องมาด้วยความโกรธจนนำไปสู่การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ดังประวัติศาสตร์ในหลายประเทศ เช่น ชาวฮิวโดโนฆ่ากันล้านๆศพ ชาวเขมรที่โดนฆ่าจากความเคียดแค้น และยังไม่นับอีกหลายประเทศที่เกิดฆ่ากันจนนับไม่ถ้วน ความไม่โกรธจึงเป็นบันไดของการสร้างสันติภาพเพราะเป็นการคิดที่จะฆ่า ไม่คิดที่จะทำลาย ไม่คิดที่จะเบียดเบียน เป็นต้น ดังนั้น พระพุทธองค์จึงส่งเสริมเรื่องการฆ่า (กิเลส) หากเราฆ่าความโกรธได้ เท่ากับว่า เราได้สร้างสันติให้เกิดขึ้นในโลกใบนี้แล้ว และ 3) ความไม่หลง การหลงอย่างหนึ่งที่ร้ายแรงที่สุดก็คือ หลงว่าบุญเป็น

บาง และการทำบาปเป็นบุญ การไม่รู้ว่าพ่อแม่มีพระคุณอันใหญ่หลวง ครูบาอาจารย์เป็นผู้มีพระคุณอันมาก คำสอนของพระพุทธองค์ก็คืออย่าเห็นกงจักรเป็นดอกบัว อย่าเห็นโทษ เป็นคุณประโยชน์ อย่าเห็นการฆ่าเป็น เรื่องสนุก ดังนั้น มนุษย์ควรที่จะมีปัญญาไว้เป็นเครื่องป้องกันสิ่งชั่วร้ายที่เกิดจากความคิดผิด เห็นผิด และต้อง มีความคิดที่ดี ที่ถูกต้องจึงจะนำไปสู่ความเป็นสัมมาทิฐิได้ เป็นต้น

สรุปว่า กระบวนการสร้างสร้างสันติภาพเป็นการมองเพื่อนมนุษย์ในฐานะที่เท่าเทียมกันกับตนเอง ที่เป็นเพื่อนร่วม เกิดแก่เจ็บตาย เพื่อรวมทุกข์ ร่วมสุขด้วยกันแล้วโยต้องเบียดเบียนซึ่งกันและกันเพียงแต่ทำ หน้าที่ลูกที่ดี ลูกศิษย์ที่ดี เพื่อนที่ดี ประชาชนที่ดี และศาสนิกที่ดี ก็เพียงพอที่จะสร้างสันติให้เกิดขึ้นนอกจากนี้ ความประพฤติหรือพฤติกรรมของตนจะต้องมีกายที่สงบ ที่ไม่ทำร้าย ไม่มุ่งร้ายต่อใครไม่ยักได้สิ่งของๆใครจน ต้องขโมย ไม่ไปทำผิดลูกเมียผู้อื่นสร้างความแตกแยกให้กับครอบครัวผู้ได้ พร้อมกันจงใช้วาจาเพื่อสันติภาพ ใช้วาจาที่เป็นปียาวาเท่านั้น ซึ่งทั้งกายและวาจาที่สื่อออกมาเป็นการแสดงให้เห็นว่าบุคคลนั้นมีความไม่โลภ เป็นที่ตั้ง มีความน่ารักไม่โกรธง่าย และไม่เห็นผิดจากทำนองคลองธรรมแต่ประการใดเลย

บทสรุปวิเคราะห์

การศึกษาปรัชญาการสร้างสันติภาพตามแนวตะวันตกทำให้เราทราบว่า พยายามที่จะมุ่งอธิบายว่า สันติภาพนั้น คือ ภาวะที่ไร้สงคราม ไร้ความขัดแย้ง ไร้การรบราฆ่าฟัน แต่มีนักคิดฝ่ายพุทธหลายท่านอีกเช่น กันที่กล่าวแย้งว่ามันเป็น “สันติเชิงสังคม” เท่านั้นไม่มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ก็ไม่มีความเป็นเอกภาพของ สังคม หากสันติภาพเป็นแบบนั้น ชาวบ้านที่ดำเนินอยู่ด้วยความเอารัดเอาเปรียบกันในชุมชนจะถือว่า มี สันติภาพด้วย เพราะไม่ใช่สงคราม ฉะนั้น สันติภาพเชิงพุทธอาจจะมองไปในลักษณะ 2 ประการได้แก่ สันติภาพภายนอก ได้แก่รักษาศีลธรรมและคุณธรรมและส่วนสันติภาพภายในจะมีการเจริญสมาธิและปัญญา บางท่านก็กล่าวว่า คำว่า สันติภาพจะมีหลายประเภท เช่น สันติภาพในสังคม สันติภาพในครอบครัว สันติภาพ ในตนเอง เป็นต้น นอกจากนี้

สันติภาพตามแนวพระพุทธศาสนามีหลายวิธีการที่สามารถจะเข้าถึงและสร้างได้โดยง่าย บางท่าน กล่าวว่า ก็ด้วยการฝึกสติปัญญา รู้เท่าทันกิเลสตัณหาภายในตนเอง ก็เป็นการสร้างสันติภาพ หากในเชิงของ หลักที่นำมาสร้างสันติภาพจะมีหลัก อริยสัจ 4 มรรคมีองค์ 8 สังคหัตถุธรรม ศีลธรรม พรหมวิหารธรรม สันโดษ อิทธิบาทธรรม ขรวาสาธรรมกามกิเลส 4 อคติ 4 และอบายมุข 6 ทิศหก การเจริญภาวนาธรรม

นอกจากนี้กระบวนการสร้างสันติภาพ เป็นการนำหลักพุทธธรรมดังกล่าวมาปรับประยุกต์ใช้ในสังคม และการปฏิบัติของตนอย่างการเจริญเมตตาที่ต้องการให้ทุกคนอย่าได้มีเวรแค้นและกันเลยอย่าได้มีอาฆาต พยาบาทซึ่งกันและกันเลย อย่าได้มีความทุกข์กายทุกข์ใจเลย รักษาตนให้พ้นจากทุกข์ภัยทั้งสิ้นเกิดและจะต้อง พยายามเป็นลูกที่ดี เป็นเพื่อนที่ดี เป็นลูกศิษย์ที่ดี เป็นพลเมืองที่ดี และเป็นศาสนิกที่ดีของศาสนาของตนที่นับ ถือด้วยการเสริมสร้างความไว้วางใจและความร่วมมือระหว่างผู้คนในโลกส่งเสริมการศึกษาเพื่อสันติภาพ สื่อมวลชนนั้นมีอิทธิพลอย่างมากต่อทัศนคติของผู้คน ซึ่งจะเห็นได้ว่านอกจากการเป็นผู้มีใจดีต่อผู้อื่นแล้วยัง จะต้องเป็นผู้มีความดีเฉพาะตัวอีกด้วย ดังนั้น กระบวนการสร้างสันติภาพนอกจากสิ่งที่กล่าวมาแล้วอีกประการ สามารถจะสร้างด้วยการพัฒนาการของให้ไม่เบียดเบียนผู้อื่นไม่สร้างความลำบากให้กับผู้อื่นไม่ใช้วาจา ประทุพพหารใครและไม่คิดที่จะทำลายบุคคลอื่นๆที่เป็นเพื่อนมนุษย์ด้วยกันเท่านั้นก็สามารถสร้างสันติภาพใน โลกได้อย่างยั่งยืนเป็นแน่แท้

บรรณานุกรม

- ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. “ทฤษฎีสันติภาพ : พิจารณาจากบทเรียนของทฤษฎีสงคราม”. กรุงเทพมหานคร : โคมล คีเมทอง, 2539.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). การศึกษาเพื่อสันติภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก จำกัด, 2538.
- _____. มาตรฐานชีวิตของชาวพุทธ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, 2543.
- _____. พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์(ชำระเพิ่มเติมช่วงที่ 1/ยุค). กรุงเทพมหานคร : พระพุทธศาสนาของสภาธรรม, 2544.
- พระไพศาล วิสาโล. “องครวมแห่งสันติภาพ” สู่สันติเสรี : 50 ปีสันติภาพไทย. กรุงเทพมหานคร : เรือนแก้ว การพิมพ์, 2538.
- พระเทพโสภณ (ประยูร มีฤกษ์). โลกทัศน์ชาวพุทธ. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2544.
- ว.วชิรเมธี. พุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งสันติภาพ. หนังสือพิมพ์เดลินิวส์. ฉบับวันพุธที่ 5 ธันวาคม 2555.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.
- สิริวัฒน์ ศรีเครือดง. พุทธวิธีศาสตร์วิถีแห่งความสุข. สารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2553.
- กริยา หลังปุเต๊ะ. ทฤษฎีสันติภาพ. [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล : http://khozafi-shahaan.blogspot.com/2012/06/blog-post_20.html [8 ธ.ค.55].
- มหาวิทยาลัยสันติภาพโลก (ประเทศไทย) World Peace University. สันติภาพโลกเกิดขึ้นได้ตามแนวพุทธ. [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล : http://wpuuniversity.blogspot.com/2012/10/blog-post_31.html [8 ธ.ค.55].
- มูลนิธิสหพันธ์สันติภาพสากล (ประเทศไทย). ความหมาย “สันติภาพ”. [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล : http://upf.or.th/2010/index.php?option=com_content&view=article&id=192%3At-he-meaning-of-peace&catid=49%3AAmbassador-for-peace&Itemid=37 [7ธ.ค.55].
- PhraMedhiDhammaporn (Prayoon mererk). **Buddhist Morality**. Bangkok: Mahachulalongkonrajavidalya University Press, 1994.

ปัจจัยที่ส่งเสริมการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ของนักเรียนโรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัย เลย์

THE FACTORS SUPPORTING STUDENTS TOWARDS THE CULTIVATION OF STUDENTS' MORALITY AT PRINCESS CHULABHORN'S COLLEGE, LOEI

อุทัย โกยชัย⁴²

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) เพื่อศึกษาระดับของปัจจัยที่ส่งเสริมการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ของนักเรียนโรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัย เลย์ ๒) เพื่อเปรียบเทียบปัจจัยที่ส่งเสริมการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ของนักเรียนโรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัย เลย์ ๓) เพื่อศึกษาแนวทางส่งเสริมปัจจัยที่ส่งเสริมการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ของนักเรียนโรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัย เลย์ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถาม ดำเนินการวิจัยโดยวิจัยจากกลุ่มตัวอย่างนักเรียนโรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัย เลย์ จำนวน ๒๕๓ คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ โดยการหาค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที (t-test) การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way analysis of variance) และเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่โดยวิธีผลต่างนัยสำคัญที่น้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD.)

ผลการวิจัย

1. ระดับปัจจัยที่ส่งเสริมการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ของนักเรียนโรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัย เลย์ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.92$) เมื่อพิจารณาในรายด้าน พบว่า ปัจจัยที่ส่งเสริมการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ของนักเรียนโรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัย เลย์ อยู่ในระดับมากที่สุด มาก และปานกลาง โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ สภาพครอบครัวของนักเรียน, สภาพแวดล้อมด้านสถานศึกษา, ความเมตตา, ความอดทน, ความซื่อสัตย์, มีจิตสำนึกในความรับผิดชอบ, ความมีวินัย, เศรษฐกิจพอเพียง, และสภาพแวดล้อมทางสังคม ตามลำดับ

2. ผลการเปรียบเทียบปัจจัยที่ส่งเสริมการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ของนักเรียนโรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัย เลย์ ที่มี เพศ อายุ รายได้เฉลี่ยต่อเดือนของผู้ปกครอง และค่าใช้จ่ายต่อเดือนของนักเรียนต่างกัน มีความคิดเห็นต่อปัจจัยที่ส่งเสริมการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน ส่วนนักเรียนที่มีระดับชั้นปีที่เรียน ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อปัจจัยที่ส่งเสริมการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม โดยภาพรวม แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยพบว่า นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 มีค่าเฉลี่ยความคิดเห็น มากที่สุด รองลงมาคือ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 และระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ ตามลำดับ

3. แนวทางส่งเสริมปัจจัยที่ส่งเสริมการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ของนักเรียนโรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัย เลย์ มีดังต่อไปนี้

⁴² นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย.

๑) ด้านสภาพครอบครัวของนักเรียนสมาชิกในครอบครัวต้องรู้จักรักสามัคคีกันมีการทานอาหารร่วมกันและมีการพูดคุยปรึกษาหารือกันอย่างใกล้ชิดในทุกปัญหา บิดา-มารดาหรือผู้ปกครองควรมีเวลาให้กับครอบครัว บิดา-มารดาหรือผู้ปกครองต้องประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่บุตรหลาน

2) ด้านสภาพแวดล้อมด้านสถานศึกษา สถานศึกษาควรจัดให้ครูและนักเรียน ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมเกี่ยวกับการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม อย่างต่อเนื่อง ครูควรประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นต้นแบบที่ดีแก่นักเรียน

๓) ด้านสภาพแวดล้อมทางสังคมสมาชิกในชุมชนควรมีการจัดกิจกรรมต่างๆที่ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ที่นักเรียนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมได้

Abstract

The purposes of This research were to (1) study the inverted factor toward and ethics of students at Princess Chulabhorn's College, Loei (2) to compare of the encourage factors to ward virtue and ethics of Students at Princess Chulabhorn's College, Loei (3) to Study approach to promote of the factors Supporting toward virtue and ethics of Students at Princess Chulabhorn's College, Loei. This is a quantitative research using the questionnaires. The samples in this study were 253 students at Princess Chulabhorn's College, Loei. Analyze the data by using the Social Science Software Package, The statistic were frequency, percentage, mean, standard deviation, t-test, one way analysis of variance and multiple comparison by Least significant Differences (LSD)

The results of research were found that :

1) the overall factors Supporting toward virtue and ethics of students at Princess Chulabhorn's College, Loei were the High level ($x=3.92$). And found that The family, The school context, The kindness, The tolerance, The honesty, The responsibility, The economic sufficiency and The social are impacted for Students respectively.

2) the results of the Comparison of impacted factors toward virtue and ethics of students, who had the differences in sex, age, parents, occupations, parents, mean salary, and students' monthly expense were no differences among students' opinion. In term of the overall impacted factors, students' who were at difference grade, had difference opinion In term of the overall impacted factors with statistically significantly at the level .05 and found that Grade 12 students have the highest level of thinking and Grade 7 students and Grade 8 students respectively.

3) The approach to promote of impacted factors toward virtue and ethics:

1) family unity must has love, harmony, have meal together, talk about every problems. Parents should spend time and give a good relationship in family and be a good model for students.

2) School should be provide students, and teachers should participated in virtue and ethics activities continually. teachers should be a good model for students.

3) Social context and community members should give the opportunity for students to participated in involving virtue ethnics activities.

1. บทนำ

สังคมไทยกำลังเดินทางมาถึงจุดวิกฤต เป็นคำพูดที่คนไทยใช้สรุปสภาพของสังคมในปัจจุบัน ในขณะที่สังคมไทยอยู่กันแบบครอบครัวเดี่ยว เป็นสังคมที่ขาดความอบอุ่น คำพูดนี้ไม่ผิดนัก เพราะเยาวชนถูกเลี้ยงดูด้วยเงินเติบโตมากับสังคมแบบวัตถุนิยม ในขณะที่ผู้ใหญ่ซึ่งเป็นแบบอย่างแก่เยาวชนกำลังแข่งขันกันหาเงินโดยมิได้เอาใจใส่สังคมหรือแม้แต่คนในครอบครัวส่งผลให้สังคมไทยกลายเป็นสังคมที่อยู่แบบตัวใครตัวมัน เยาวชนโดยเฉพาะวัยรุ่นถูกปล่อยให้อยู่กับกลุ่มเพื่อน รวมกลุ่มทำสิ่งที่ไร้สาระ มีความเชื่อและค่านิยมที่ผิดๆ จนเลยเถิดถึงขั้นทำในสิ่งที่ผิดพลาด ทั้งที่ตั้งใจและไม่ตั้งใจ ทั้งหมดนี้เป็นเพียงบางส่วนที่เกิดขึ้นกับเยาวชนไทย

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาถึง ปัจจัยที่ส่งเสริมการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ของนักเรียนโรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัย เลย เพื่อให้ทราบว่ามีปัจจัยใดบ้างที่ส่งเสริมการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน สามารถนำมาสร้างแนวทางส่งเสริม ปัจจัยที่ส่งเสริมการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนได้ เพื่อจะได้เป็นข้อมูลสำหรับการวางแผน พัฒนาทางด้านคุณธรรมและจริยธรรมของนักเรียน สำหรับสถานศึกษาต่างๆที่สนใจต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาระดับของปัจจัยที่ส่งเสริมการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ของนักเรียนโรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัย เลย

2.2 เพื่อเปรียบเทียบปัจจัยที่ส่งเสริมการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ของนักเรียนโรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัย เลย

2.3 เพื่อศึกษาแนวทางส่งเสริมปัจจัยที่ส่งเสริมการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ของนักเรียนโรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัย เลย

3. ขอบเขตการวิจัย

3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา แนวคิดหลักการและทฤษฎี ทางด้านคุณธรรมและจริยธรรมรวมถึงปัจจัยต่างๆ ที่ส่งเสริมการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนมีรายละเอียดดังนี้

1. เอกสารชั้นปฐมภูมิ คือ พระไตรปิฎกอรรถกถาฎีกาและปกรณ์วิเศษอื่นๆ

2. เอกสารชั้นทุติยภูมิ คือ วิทยานิพนธ์งานวิจัย และหนังสืออื่นๆที่เกี่ยวข้องได้แนวคิดในการศึกษาในประเด็นต่อไปนี้

แนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งเสริมการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ของนักเรียนที่ได้ศึกษามีดังนี้

ปัจจัยภายในตัวนักเรียน ประกอบด้วย ความเมตตา,ความซื่อสัตย์,ความมีวินัย,ความอดทน, มีจิตสำนึกในความรับผิดชอบ และเศรษฐกิจพอเพียง

ปัจจัยภายนอก ประกอบด้วย สภาพครอบครัวของนักเรียน, สภาพแวดล้อมสถานศึกษา, สภาพแวดล้อมทางสังคม

3.2 ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นนักเรียนโรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัย เลย์ ที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 ในปีการศึกษา 2558 จำนวน 695 คน ข้อมูลจำนวนประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้มาจากฝ่ายทะเบียนและวัดผลโรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัย เลย์

4. วิธีดำเนินการวิจัย

4.1 รูปแบบการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่ส่งเสริมการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ของนักเรียนโรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัย เลย์” ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

4.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นนักเรียนโรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัย เลย์ ซึ่งกำลังศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 6 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2558 จำนวน 695 คน ข้อมูลจำนวนประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้มาจากฝ่ายทะเบียนและวัดผล โรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัย เลย์ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย วนาดกลุ่มตัวอย่างได้จากการเปิดตารางทาโรยามเน่ (Taro Yamane) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95%⁴³ ซึ่งต้องใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 253 คน จากนั้นทำการเลือกตัวอย่างโดยวิธีการสุ่มแบบอย่างง่าย (Simple Random Sampling) เพื่อให้ได้ตัวแทนของประชากรที่ทำการศึกษา โดยผู้วิจัยได้ทำการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified Sampling) โดยการหาสัดส่วนของประชากรต่อกลุ่มตัวอย่างในแต่ละระดับชั้น

4.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการวิจัยดังนี้
แบบสอบถาม มีลักษณะปลายปิดและปลายเปิด โดยแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับ ข้อมูลภูมิหลังของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับศึกษา รายได้เฉลี่ยต่อเดือนของผู้ปกครอง ค่าใช้จ่ายต่อเดือนของนักเรียน มีลักษณะเป็นคำถามแบบปลายปิด ให้เลือกตอบแบบตรวจรายการ (check list) จำนวน 5 ข้อ

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับ ระดับของปัจจัยที่ส่งเสริมการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ของนักเรียนโรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัย เลย์ จำนวน 9 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านความเมตตา 2) ด้านความซื่อสัตย์ 3) ด้านความมีวินัย 4) ด้านความอดทน 5) ด้านจิตสำนึกในความรับผิดชอบ 6) ด้านเศรษฐกิจพอเพียง 7) ด้านสภาพครอบครัวของนักศึกษา 8) ด้านสภาพแวดล้อมด้านสถานศึกษา 9) ด้านสภาพแวดล้อมทางสังคม มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) มี 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยสุด จำนวน 45 ข้อ

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับ แนวทางในการส่งเสริม/พัฒนาคุณธรรม และจริยธรรมของนักเรียน ซึ่งเป็นคำถามแบบปลายเปิด เพื่อให้ผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นว่าปัจจัยด้านต่างๆ ควรจะมีแนวทางในการส่งเสริม คุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนอย่างไร ได้แก่ ปัจจัยด้านครอบครัวของนักเรียน ปัจจัยด้านสถานศึกษา ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมทางสังคม

⁴³ Yamane อ้างถึงในศิณารณ หุ่นเต็ม. พฤติกรรมด้านคุณธรรม จริยธรรมของนักศึกษาในระดับปริญญาตรี วิทยาลัยราชพฤกษ์, ปีการศึกษา 2552, หน้า 3.

4.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บข้อมูลแบบสอบถาม

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล แบบสอบถาม ตามขั้นตอนดังนี้

1. ผู้วิจัยทำการขอหนังสือขออนุญาต ในการแจกแบบสอบถาม จากหัวหน้าศูนย์บัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย ถึงผู้อำนวยการโรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัยเลย

2. ผู้วิจัยนำหนังสือขออนุญาต นำเสนอผู้อำนวยการโรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัย เลย

3. แจกแบบสอบถาม จำนวน 253 ฉบับ

4. เก็บแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างที่ตอบเรียบร้อยแล้ว

5. ตรวจสอบความถูกต้อง ความครบถ้วนสมบูรณ์ แล้วนำไปวิเคราะห์ข้อมูล

4.5 การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัย วิเคราะห์ข้อมูล จากแบบสอบถามโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์โดยใช้สถิติดังนี้

การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถาม

หลังจากที่ได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามเรียบร้อยแล้ว นำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ ดังนี้

สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics)

1. ใช้สถิติจำนวน (Frequency) และร้อยละ (Percentage) อธิบายปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์โดยการนำเสนอเป็นตารางประกอบการบรรยายผล

2. ข้อมูลเชิงปริมาณ วิเคราะห์โดยคำนวณค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) อธิบายข้อมูลปัจจัยที่ส่งเสริมการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ของนักเรียนโรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัย เลย นำเสนอเป็นตารางประกอบคำบรรยาย

สถิติอนุมาน (Inferential Statistics)

1. ใช้สถิติทดสอบค่าที่ t-test และ F-test ในกรณีตัวแปรต้นสองกลุ่ม 2. ใช้สถิติการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA)⁴⁴ ในกรณีตัวแปรต้นมากกว่าสองกลุ่มขึ้นไป เมื่อพบว่ามีความแตกต่าง จะทำการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ โดยใช้วิธีผลต่างน้อยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD.)

5. ผลการวิจัย

1. ระดับปัจจัยที่ส่งเสริมการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ของนักเรียนโรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัยเลย โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.92$) เมื่อพิจารณาในรายด้าน พบว่า ปัจจัยที่ส่งเสริมการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัย เลย อยู่ในระดับมากที่สุด มาก และปานกลาง โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ สภาพครอบครัวของนักเรียน, สภาพแวดล้อมด้านสถานศึกษา, ความเมตตา, ความอดทน, ความซื่อสัตย์, มีจิตสำนึกในความรับผิดชอบ, ความมีวินัย, เศรษฐกิจพอเพียง, และสภาพแวดล้อมทางสังคม ตามลำดับ

⁴⁴ ชูศรี วงศ์รัตนะ, เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : เทพเนรมิตการพิมพ์, 2541), หน้า 236.

2. ผลการเปรียบเทียบปัจจัยที่ส่งเสริมการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ของนักเรียนโรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัย เลย์ ที่มี เพศ อายุ รายได้เฉลี่ยต่อเดือนของผู้ปกครอง และค่าใช้จ่ายต่อเดือนของนักเรียนต่างกัน มีความคิดเห็นต่อปัจจัยที่ส่งเสริมการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน ส่วนนักเรียนที่มีระดับชั้นปีที่เรียน ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อปัจจัยที่ส่งเสริมการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม โดยภาพรวม แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยพบว่า นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 มีค่าเฉลี่ยความคิดเห็น มากที่สุด รองลงมาคือ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 และระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ ตามลำดับ

3. แนวทางส่งเสริมปัจจัยที่ส่งเสริมการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัย เลย์ มีดังต่อไปนี้

1) ด้านสภาพครอบครัวของนักเรียนสมาชิกในครอบครัวต้องรู้จักรักสามัคคีกันมีการทานอาหารร่วมกันและมีการพูดคุย ปรึกษาหารือกันอย่างใกล้ชิดในทุกปัญหา บิดา-มารดาหรือผู้ปกครองควรมีเวลาให้กับครอบครัว บิดา-มารดาหรือผู้ปกครองต้องประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่บุตรหลาน

2) ด้านสภาพแวดล้อมด้านสถานศึกษา สถานศึกษาควรจัดให้ครูและนักเรียน ได้มีส่วนร่วม ในกิจกรรมเกี่ยวกับการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม อย่างต่อเนื่อง ครูควรประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นต้นแบบที่ดีแก่นักเรียน

3) ด้านสภาพแวดล้อมทางสังคมสมาชิกในชุมชนควรมีการจัดกิจกรรมต่างๆ ที่ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ที่นักเรียนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมได้

ข้อเสนอแนะ

1. ควรศึกษาปัจจัยภายในด้านเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อตระหนักถึงการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนในการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีการสัมภาษณ์นักเรียนด้วยเพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นเชิงลึก และมีความละเอียดของข้อมูลมากยิ่งขึ้น

2. ควรศึกษาปัจจัยภายนอกด้านศาสนา ที่เอื้อต่อการเรียนและการปลูกฝังคุณธรรมแก่นักเรียน ในการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นการเฉพาะลงไป โดยมีการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ได้ข้อมูลที่นำมาพัฒนาได้อย่างเหมาะสมต่อไป

บรรณานุกรม

(1) หนังสือ

- กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, “ประกาศกระทรวงฯ เรื่องการจัดระเบียบหอพัก”, ประกาศ ณ วันที่ 8 ตุลาคม พุทธศักราช 2550, หน้า 1.หอพัก”,ประกาศ ณ วันที่ 8 ตุลาคม พุทธศักราช 2550, หน้า1. สุกตน์พงษ์ กุลบุตร, การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้นักศึกษา, (ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม :มหาวิทยาลัยศรีปทุม, 2550), หน้า 49.
- ราชกิจจานุเบกษา, หมวดที่ 1 บททั่วไปความหมายและหลักการ, (เล่มที่ 116 ตอนที่ 74ก,19สิงหาคม 2542),หน้า 3. Yamane อ้างถึงในศิมาภรณ์ หุ้เต็ม. พฤติกรรมด้านคุณธรรม จริยธรรมของนักศึกษาในระดับปริญญาตรี วิทยาลัยราชพฤษ์,ปีการศึกษา 2552,หน้า 3.
- ชูศรี วงศ์รัตน์,เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : เทพเนรมิตการพิมพ์, 2541),หน้า 236.

การมีส่วนร่วมตามหลักอปริหานิยธรรม The Participation to Aparihaniyadhamma

(พระเมธีวชิรภุชิต)

Phramedhivachiraphusit

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีความประสงค์นำเสนอถึงการมีส่วนร่วมตามหลักอปริหานิยธรรมซึ่งเป็นการสร้างความเจริญภายในสังคม องค์กรและประเทศชาติโดยส่วนเดียว รวมทั้ง เป็นการสร้างเงื่อนไขในการสร้างความเข้าใจอันดีต่อการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนให้เกิดการพัฒนาสังคมอย่างเป็นรูปธรรมตั้งแต่การสร้างกติกาในการประชุมร่วมกัน การร่วมและเลิกประชุมพร้อมกัน การปรับเปลี่ยนและรักษากติกาเดินไว้ การเป็นแบบอย่างที่ดีของผู้ผู้นำ การส่งเสริมสิทธิเสรีภาพให้กับสตรี การสร้างวัฒนธรรม ประเพณีต่อสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ในองค์กร สังคมและประเทศ รวมทั้งการส่งเสริมให้พระสงฆ์ได้ทำหน้าที่ในการสั่งสอนให้กับประชาชน เกิดการปฏิบัติตามกฎหมายจนนำไปสู่ความเข้าใจระหว่างพลเมืองกับรัฐ บุคลากรกับองค์กรซึ่งเป็นเงื่อนไขปัจจัยนำไปสู่ความสุข ความสงบร่วมกัน

Keyword : การมีส่วนร่วม, อปริหานิยธรรม.

Abstracts

This article intends to present to the participation based on Aparihaniyadhamma by the main mosque fore a religious context, which is creating prosperity within society, the organization and the country as well as creating the conditions to create a better understanding of the process of public participation in the development of a concrete society from, creating rules in a joint meeting, integration and quit simultaneously, modify and, maintain rules went into, a good example of leadership, promoting freedom to women, creating a Culture The tradition of sanctuary in the organization. Society and country including, encouraging have served to teach the people the law practice that leads to better understanding between citizens and the State. Personnel with the organization, which is a factor leading to happiness. Peace together

Keyword: Participation, Aparihaniyadhamma.

1) บทนำ

“การมีส่วนร่วม” อาจจะมองทั้งในแง่ของแนวคิด หลักการกระบวนการและวิธีการปฏิบัติในลักษณะที่เป็นกระบวนการของการพัฒนา ตั้งแต่ต้นจนสิ้นสุดกระบวนการ ได้แก่ การวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินงาน การบริหารจัดการ การติดตามประเมินผล ตลอดจนการจัดสรรผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น ซึ่งหากเป็นแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน(public participation) หมายถึง การกระจายโอกาส กระจายอำนาจ กระจายผลประโยชน์ให้กับประชาชนซึ่งเกี่ยวกับการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและความ

เป็นอยู่ โดยการให้ข้อมูลแสดงความคิดเห็นให้คำแนะนำปรึกษาตลอดจนควบคุมโดยตรงจากประชาชนจะมีความเกี่ยวข้องกับศาสตร์หลายแขนงทั้งทางด้านจิตวิทยาสังคมซึ่งได้อธิบายถึงความหมายของการมีส่วนร่วมว่าการมีส่วนร่วมเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องทางจิตใจและอารมณ์ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่มการเข้าไปมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับกิจกรรมของสังคม ทางด้านการเมืองให้ทัศนะว่าการมีส่วนร่วมเป็นการกระจายอำนาจในการตัดสินใจให้แก่สมาชิกในสังคม สร้างความเท่าเทียมกันและเพิ่มพลังอำนาจให้แก่สมาชิกทุกคนทางด้านการพัฒนายังให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่าเป็นกระบวนการที่ผู้มีส่วนได้เสียในการพัฒนาได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจเลือกแนวทางในการพัฒนาด้วยตัวเอง พร้อมทั้งมีส่วนรับผลประโยชน์และผลเสียที่เกี่ยวข้องจากการพัฒนา(เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ, 2544:150) ที่เกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ และความรู้สึกนึกคิดของแต่ละคนที่มีต่อกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งของกลุ่ม หรือเป็นแรงกระตุ้นที่ช่วยทำให้มีความสำเร็จ ซึ่งเป็นเป้าหมายของกลุ่มหรือเป็นความรับผิดชอบต่อกิจกรรมร่วมกัน ด้วยการเข้าไปเกี่ยวข้อง (involvement) ช่วยเหลือ (contribution) และร่วมรับผิดชอบ (responsibility)” (Davis Keith & John Newstrom W., 1989 : 232) ซึ่งเป็นพื้นฐานของกิจกรรมทุกกิจกรรม กระบวนการตัดสินใจของกลุ่มจะเกิดจากการมีส่วนร่วมของสมาชิกทุกคนในกลุ่ม ซึ่งปัจจัยสำคัญของการมีส่วนร่วมมี 4 ประการ คือ 1) เป็นความพยายามที่เกี่ยวข้องกันทางด้านจิตใจและความรู้สึก 2) เป็นการกระตุ้นให้เกิดความร่วมมือ 3) เป็นการให้บุคลากรรับผิดชอบต่อการทำงาน และ 4) เป็นการพัฒนาการมีส่วนร่วม ซึ่งคำนึงถึงความสมดุลระหว่างการมีส่วนร่วมอย่างไม่ว่างกับการมีส่วนร่วมมากเกินไป” (Putti Joseph M, 1987: 305)

แนวคิดการมีส่วนร่วมจะมีความเกี่ยวข้องกับประชาชนเป็นสำคัญซึ่งอยู่ในรูปของกระบวนการตั้งแต่เริ่มต้นไปจนถึงสิ้นสุดโครงการใดโครงการหนึ่งเสมอ ๆ โดยเฉพาะประเด็นการตัดสินใจในผลกระทบต่อส่วนรวมหรือต่อประชาชนที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตทางสังคมโดยใช้หลักอภิธานิธรรมมาช่วยในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในท้องถิ่นนั้น ๆ ซึ่งหลักธรรมดังกล่าวมี 7 ประการ(พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย เล่มที่ 10 ข้อที่ 68 หน้าที่ 86) ได้แก่ 1) หมั่นประชุมเนืองนิตย์ 2) พร้อมเพรียงกันประชุมพร้อมเพรียงกันเลิกประชุมพร้อมเพรียงกันทำกิจที่พึงทำ 3) ไม่บัญญัติสิ่งที่มีได้บัญญัติไว้ และไม่ล้มล้างสิ่งที่บัญญัติไว้แล้ว 4) ให้ความเคารพนับถือผู้ใหญ่ เห็นถ้อยคำว่าเป็นสิ่งอันควรรับฟัง 5) ไม่ข่มเหงล่วงเกินสตรี และให้ความคุ้มครองปกป้อง 6) ให้ความเคารพ สักการบูชาสถานที่สำคัญและ 7) จัดให้ความอารักขา คุ้มครอง ป้องกันอันชอบธรรมแก่พระอรหันต์ (ผู้มีศีล)ทั้งหลายจะเห็นได้ว่า การมีส่วนร่วมตามแนวพระพุทธศาสนาอาจจะมีหลายประการแต่นักวิชาการรวมทั้งนักวิจัยมักจะนำหลักอภิธานิธรรมมาอธิบายถึงกระบวนการมีส่วนร่วมทั้งระบบการเมือง ระบบการบริหารจัดการ ระบบการประชาสัมพันธ์หรือแม้กระทั่งการทำประชาคมในรูปแบบต่าง ๆ ก็สามารถนำไปอธิบายในรูปของหลักเกณฑ์และแนวทางที่มีพระพุทธศาสนาเป็นกลไกขับเคลื่อนให้ประชาชนพุทธได้แสดงถึงวิธีการและการปฏิบัติตามหลักพุทธธรรมที่ถูกต้องเหมาะสมกับข้อปฏิบัติของพระพุทธศาสนา ที่ถือได้ว่าเป็นชาวพุทธสาวกที่ดี

2) การมีส่วนร่วมตามแนวพระพุทธศาสนา

การมีส่วนร่วมในทางพระพุทธศาสนาแม้ว่าจะสามารถอธิบายได้หลักการ เช่น หลักการของคำว่า สังฆะ หรือ สังข์ หลักการของสารานิธรรม เป็นต้น ก็สามารถนำมาประกอบเป็นแนวทางสำหรับการส่งเสริมการมีส่วนร่วมได้แทบทั้งสิ้น แต่กระนั้นผู้เขียนบทความวิชาการมีความพยายามมุ่งอธิบายเฉพาะ หลักอภิธานิธรรม ว่าเป็นหลักธรรมต่อการเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมได้อย่างเห็นเป็นรูปธรรม โดยพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงพบสิ่งที่ป็นต้นเหตุแห่งความไม่เข้าใจกัน ต้นเหตุแห่งความกระทบกระทั่งกัน จนก่อให้เกิดเป็นปัญหาใน

การอยู่ร่วมกัน แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นเป็นผลมาจากการพูดจา การสื่อสาร การประสานงานที่ไม่เหมาะสม ความไม่เข้าใจความต้องการพื้นฐานนั้นไม่ใช่เป็นต้นเหตุแต่เป็นผล ซึ่งต้องเร่งแก้ไขเพื่อไม่ให้ปัญหานั้นบานปลายรุนแรงองค์กรที่จะประสบความสำเร็จในการทำงานได้นั้น สิ่งสำคัญประการหนึ่งคือสมาชิกในองค์กรต้องทำงานร่วมกันอย่างมีความสุข หรือครอบครัวจะอยู่กันอย่างมีความสุขได้ สมาชิกในครอบครัวต้องให้ความสำคัญกัน ดังนั้นจึงต้องหมั่นมีการพูดคุย แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารซึ่งกันและกัน ทั้งภายในครอบครัวและภายในองค์กร พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงให้หลักในการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข และสามารถทำงานเป็นทีมได้ด้วย ซึ่งเป็นธรรมชาติอันเป็นที่ตั้งแห่งความไม่รู้จักเสื่อม เป็นเหตุที่ตั้งแห่งความสามัคคี ความเป็นปึกแผ่นแห่งครัวเรือน หมู่คณะ และประเทศชาติ(ชญาณิส เขียวสด,เข้าถึงเมื่อ 19 มกราคม 2559, ออนไลน์)

การมีส่วนร่วมตามหลักอภิธานิธรรม(พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย เล่มที่ 10 ข้อที่ 68 หน้าที่ 86) เป็นของธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว สำหรับหมู่ชนหรือผู้บริหารบ้านเมือง ประกอบด้วย 7 ประการได้แก่

1) หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์

การประชุมกันเนือง ๆ เป็นรูปแบบหนึ่งของการติดต่อสื่อสารแบบพบปะหน้าตา ซึ่งเป็นวิธีการของสังคมมนุษย์ตั้งแต่ครั้งดึกดำบรรพ์ และยังคงใช้ได้ดีในยุคปัจจุบัน(วิทยุชุมชนพลเมืองนนท์,ออนไลน์เข้าถึงเมื่อ 19 มกราคม 2559) เป็นการอยู่รวมกัน การทำงานร่วมกันของคนในสังคมที่จะต้องมีการพบปะประชุมปรึกษาหารือกันสม่ำเสมอ เพื่อแก้ไขปัญหาและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ยอมรับในเหตุผลที่ถูกตอง ที่เป็นประโยชน์ เพื่อความเข้าใจที่ดีต่อกันของคนในสังคมที่มีความเจริญ ไม่เกิดความเสื่อมในทุกกรณี ฉะนั้น การประชุมจึงเป็นกลไกที่สำคัญของการพัฒนาทั้งในแง่ของการได้งาน และการได้กลุ่มบุคคล คือ ถ้าจัดบรรยากาศการประชุมดีจะช่วยทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนพัฒนาศักยภาพของคน (ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดชัยภูมิ, ออนไลน์)ในกิจการบางอย่างแม้จะเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีตามหลักอภิธานิธรรม คือ ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อมเป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว สำหรับหมู่ชนหรือผู้บริหารบ้านเมืองหากหมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ย่อมมีแต่ความเจริญ แต่มีข้อแม้ว่าในการประชุมนั้นต้องรับฟังความคิดเห็นของบุคคลที่มีความเห็นแตกต่างด้วย หากต่างฝ่ายต่างมุ่งประชุมเพื่อมุ่งหวังถึงผลประโยชน์ตนและหวังถึงการได้มาซึ่งอำนาจ การประชุมนั้นก็วนวายเพราะหาบทสรุปที่ถูกต้องเหมาะสมไม่ได้(พระมหาบุญไทย ปุณณมโน, ออนไลน์)กล่าวได้ว่าการประชุมกันเนือง ๆ เป็นรูปแบบที่ได้รับความนิยมอย่างมากต่อองค์กรเอกชน และองค์กรของรัฐที่จะร่วมคิดวางแผนต่าง ๆ ร่วมดำเนินการ ร่วมกันตัดสินใจ ร่วมกันรับผลประโยชน์ที่สามารถทำให้บุคลากรมีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งขององค์กร พร้อมทั้งการสร้างคามผูกพันให้เกิดขึ้นมีความเข้าใจอันดีต่อกันระหว่างบุคลากร และระหว่างองค์กรซึ่งผลสุดท้ายทำให้เกิดการพัฒนาโดยการมีส่วนร่วมกันทั้งหมด

2) พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจที่พึงทำ ข้อนี้แปลอีกอย่างหนึ่งว่า พร้อมเพรียงกันลุกขึ้นป้องกันบ้านเมือง พร้อมเพรียงกันทำกิจทั้งหลาย

การทำงานทุกอย่างในชุมชนหรือหมู่บ้าน หากจะหวังความสำเร็จในการปฏิบัติงานทุกอย่างจะต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายไม่ว่าจะเป็นฝ่ายชาวบ้าน ฝ่ายผู้ใหญ่กำนัน ฝ่ายองค์กรท้องถิ่น ฝ่ายข้าราชการ ตำรวจ ทหาร รวมไปถึงฝ่ายภาคเอกชนในการเข้ามาร่วมกันปรึกษาหารือเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม ดังนั้น ความพร้อมเพรียงกันประชุมพร้อมเพรียงกันเลิกประชุม และพร้อมเพรียงกันทำกิจจึงเป็นจุดเริ่มต้นของการทำงานในทุก ๆ องค์กรให้สำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ ดังที่พระพุทธองค์ตรัสกับพระอานนท์ว่า “ดูกรอานนท์ พวกเจ้าวัชชีจักพร้อมเพรียงกันประชุม จักพร้อมเพรียงกันเลิกประชุม และจักพร้อมเพรียงกันทำกิจที่เจ้าวัชชีพึงกระทำอยู่เพียงใด พึงหวังได้ซึ่งความเจริญอย่างเดียว ไม่มีเสื่อมเพียงนั้น” ทั้งนี้ ในการประชุมนั้นย่อมมีกำหนดเวลา

ทุกคนควรตรงต่อเวลา ไม่ช้าวาท่างคนต่างเข้า หรือต่างคนต่างออกตามชอบใจ ซึ่งเป็นการเสียระเบียบ เสีย มรรยาท และอาจทำให้เสียเวลา เมื่อเข้าประชุมแล้วต้องพร้อมเพรียงช่วยกันทำกิจที่สงฆจะต้องทำ หมาย ความว่ากิจใดที่สงฆ์หรือหมู่ชนจะต้องทำร่วมกันด้วยกำลังกายหรือกำลังวาจาหรือกำลังความคิดก็ต้องร่วมกัน ทำกิจนั้น ช่วยกันทำช่วยกันพูด ช่วยกันคิดปรึกษาหารือกัน ช่วยแก้ไขสิ่งไม่ดีให้ดีขึ้น ส่งเสริมสิ่งที่ดีให้ดียิ่งขึ้น หากทำได้อย่างนี้ก็จะมีความเจริญความพร้อมเพรียงของชนทั้งปวงยังความเจริญให้สำเร็จฯ” ด้วยว่าอันความ พร้อมเพรียงนั้นย่อมยังความเจริญให้สำเร็จ (มูลนิธิมหาเมฆกุฎราชวิทยาลัย, 2546:75) กล่าวได้ว่าความพร้อม เพรียงของหมู่คณะจะสามารถนำความสุขมาให้ภายในองค์กร หรือสังคมนั้น ๆ เพราะทุกคนมีการดำเนินไป พร้อม ๆ กันซึ่งเป็นตัวชี้วัดขององค์กรได้เป็นอย่างดี เพราะหากมีผู้ใดไม่มีความพร้อมเพรียงทั้งการประชุม ทั้ง การดำเนินการทำให้พลังขององค์กรอาจเกิดปัญหาในภายหลังเพราะขาดการรับรู้ร่วมกัน และไม่ยอมรับมติใน ที่ประชุมได้ ดังนั้น การลงประชามติ ประชาพิจารณ์ หรือการตัดสินใจอะไรสักอย่างเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างต่อเนื่อง บุคลากรในองค์กรหรือประชาชนในสังคมที่จะต้องพร้อมเพรียงเพื่อการรับรู้ร่วมกันโดยตลอดสายทำให้สามารถ ป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้นได้

3) ไม่บัญญัติสิ่งที่มีได้บัญญัติไว้ (อันขัดต่อหลักการเดิม) ไม่ล้มล้างสิ่งที่บัญญัติไว้ (ตามหลักการ เดิม) ถือปฏิบัติมั่นตามวัชชีธรรม (หลักการ) ตามที่วางไว้เดิม

การปฏิบัติตามกฎหมายจะต้องไม่สร้างเงื่อนไขที่ไม่จำเป็น หรือพยายามหลีกเลี่ยงกฎหมาย และละเว้น การปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายในการทำงาน เพราะบางคนอาจจะอ้างว่ากฎหมายข้อนี้ยังเป็นอุปสรรคต่อ การทำงานจึงเสนอให้มีการปรับเปลี่ยน ส่วนคนอื่นก็อาจเสนอว่าข้อกฎหมายข้อนั้นก็ทำให้กลุ่มเราไม่สามารถ ปฏิบัติงานได้เช่นกันจึงเสนอการแก้ไข หากเป็นเช่นนี้อยู่ร่ำไปกฎหมายที่วางเอาไว้จะถูกแก้ไขไม่สิ้นสุด เพราะ มัวแต่มุ่งในการปรับเปลี่ยนกฎข้อบังคับนั่นเอง นอกจากการสร้างเงื่อนไข หรือการบัญญัติกฎหมาย กติกา ระเบียบขึ้นมาใหม่ บางครั้งจะอาจมีความเหมาะสมต่อการปฏิบัติงาน แต่หากบัญญัติกฎหมายใหม่ออกมาอยู่ เรื่อย ๆ ก็จะทำให้ประชาชนขาดความสนใจและไม่ทราบถึงกฎหมาย กฎระเบียบต่าง ๆ ที่ออกมา เหมือนอย่าง ในรัฐสภาซึ่งมีหน้าที่ในการพิจารณากฎหมายต่าง ๆ ออกมาบังคับใช้ในสังคมไทยและทำการเสนอกฎหมาย ออกกฎหมาย อย่างไม่หยุดหย่อน ทำให้ชาวบ้านที่ไม่รู้กฎหมาย ระเบียบ กติกาเหล่านั้น จึงมีความยากลำบาก ต่อการปฏิบัติงาน เพราะไม่รู้ว่าจะอย่างไรทำได้ อย่างไรทำไม่ได้ ประชาชนทั่วไปจึงคิดว่าอยู่เฉย ๆ ดีกว่าจะ ได้ไม่ทำผิดกฎหมายบ้านเมือง ซึ่งบางครั้งการออกกฎหมายต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติ พระราชกำหนด พระราชกฤษฎีกา กฎกระทรวง ข้อบังคับต่าง ๆ เป็นการมุ่งประโยชน์ให้กับพวกพ้องของตน ด้วยซ้ำ ทำให้ความยุติธรรมไม่เกิดขึ้นและมีความขัดแย้งกันในรัฐสภาไทยยุคปัจจุบันดังที่เห็นกันอยู่บ่อย ๆ ดังนั้น การยอมรับในตัวบทกฎหมายที่ได้วางไว้แล้วและไม่สร้างเงื่อนไขใหม่ ๆ จึงเป็น กลยุทธ์ที่สำคัญในการ ทำงานด้านสิ่งแวดล้อม ดังที่พระพุทธองค์ตรัสว่า “การไม่บัญญัติสิ่งที่มีได้บัญญัติไว้ไม่ถอนสิ่งที่ได้บัญญัติไว้แล้ว สมทานประพจน์อยู่ในธรรมตามที่ได้บัญญัติไว้แล้วอยู่เพียงใด พึงหวังได้ซึ่งความเจริญอย่างเดียว ไม่มีเสื่อมเพียง นั้น”(พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย เล่มที่ 10 ข้อที่ 68 หน้าที่ 77-78) กล่าวได้ว่าการกำหนดสิ่งใหม่ที่มี ผลกระทบต่อประชาชนส่วนใหญ่ผู้ที่มีอำนาจจะต้องตระหนักและระมัดระวังอย่างมากเพราะนั่นหมายถึงการ เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต หรือเปลี่ยนการดำเนินชีวิตของประชาชนอาจจะทำให้เกิดการต่อต้าน การประท้วงขึ้นได้ เพราะการปรับเปลี่ยนกติกากฎที่ประชาชนไม่ทราบ รวมทั้งการทำลายความเชื่อและหลักปฏิบัติ ธรรมเนียม วัฒนธรรมเก่า ๆ ซึ่งจะทำให้สิ่งยึดถือมาถูกทำลายกลายเป็นผู้ที่ขาดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเอง นอกจากนี้หากมีการปรับเปลี่ยนกฎหมายที่ล้าสมัยก็สามารถทำได้ แต่จะต้องเกิดการประชาชนหรือ บุคลากรในองค์กรที่นำไปสู่การพัฒนาและรองรับการเปลี่ยนแปลงของโลกอย่างปลอดภัย

4) ท่านเหล่านี้อาจเป็นผู้ใหญ่ในชนชาววัชชี เคารพนับถือท่านเหล่านั้น

การเป็นผู้นำเชิงพุทธเชื่อว่าจะทำให้ตามอำนาจความพอใจของตนเองเป็นใหญ่ แต่มองไปถึงบุคคลผู้ติดตาม หรือผู้ใต้บังคับของเราด้วย หากเมื่อใดผู้นำเดินทางผิดพลาดหรือออกคำสั่งที่ผิดพลาดไป ย่อมทำให้ความศรัทธาความเชื่อมั่นลดลง หรือ องค์กรอาจประสบกับปัญหาหรืออุปสรรคต่าง ๆ เพราะการเป็นผู้นำที่ดีที่มีความสามารถในการนำจึงควรพิจารณาข้อเตือนระวังสิ่งเหล่านี้ให้มาก พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต, 2546:10-30) กล่าวว่า คุณสมบัติของผู้นำที่ดีมีอยู่ 2 ด้าน คือ 1) คุณสมบัติภายในตัวของผู้นำ ได้แก่ (1) รู้หลักของสัปปุริสธรรม มีการรู้หลักการเหตุผล เป็นต้น (2) มีสติปัญญา ไม่ประมาท (3) ตื่นตัว ทันต่อเหตุการณ์ (4) มีวิสัยทัศน์ก้าวไกล (5) เป็นคนเข้มแข็ง และ 2) คุณสมบัติภายนอก ในการที่จะประสานคนและงานเข้าด้วยกัน ได้แก่ (1) มีความรู้ ความสามารถ (2) มีพรหมวิหารธรรม (3) หวังประโยชน์สุขแก่ส่วนรวม (4) น่ารัก น่าเคารพ (5) เป็นธรรมาธิปไตย (6) ฉลาดในการพูด และ (7) ไม่ลำเอียง

สำหรับภาวะผู้นำเชิงพุทธ มองภาวะผู้นำ คือ คุณสมบัติ เช่น สติ ปัญญา ความดีงาม ความรู้ความสามารถของบุคคล ที่ชักนำให้คนทั้งหลายมาประสานกันและพากันไปสู่จุดหมายที่ดีงาม (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต, 2546:2-4)) พระพุทธองค์ตรัสไว้ในโคปาลสูตร โดยการเปรียบเทียบ ผุ่งโค และโคจำฝูง เกี่ยวกับผู้นำ และผู้ตาม ไว้ว่าเหมือนโคหัวหน้าฝูงวัววิ่งไปสู่ฝั่งตรงกันข้าม หากโคหัวหน้าฝูงวัวไปตรง ผุ่งโคทั้งหลายก็ไปตรงตามกัน และประสบกับความปลอดภัย หากโคหัวหน้าฝูงวัวไปคด โคทั้งหลายที่ติดตามย่อมจะดำเนินไปคดและประสบกับความลำบากฉิบหาย ในหมู่มนุษย์ก็ฉนั้น บุคคลผู้ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นใหญ่หรือเป็นผู้นำ หากมีคุณธรรมในการดำเนินชีวิตหรือในการปกครองแล้ว ผู้ตามย่อมจะเดินตามแบบของผู้นำด้วยดี และประสบกับความปลอดภัย หากว่าผู้นำหรือหัวหน้า ไม่ประกอบด้วยคุณธรรมในการดำเนินชีวิตหรือในการปกครองแล้ว ผู้ตามย่อมจะดำเนินไปตามและประสบกับความลำบาก ฉนั้น (พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย เล่มที่ 27 ข้อที่ 235 หน้าที่ 184)

กล่าวได้ว่าการให้ความเคารพต่อประธานในที่ประชุมหรือผู้นำในองค์กร และสังคมจะทำให้เกิดการยอมรับจากผู้ใต้บังคับบัญชาหรือลูกน้อง เพราะหากผู้นำไม่สามารถประพฤติปฏิบัติให้เป็นแบบอย่างหรือตัวอย่างที่ดีจะทำให้เกิดศูนย์รวมของความศรัทธาจากบุคลากรและประชาชนซึ่งมีผลทางจิตวิทยาว่า หากผู้นำสามารถจะนำพาหรือสร้างความมั่นใจให้กับลูกน้อง ฝ่ายลูกน้องจะให้ความเคารพ เกรงใจ และปฏิบัติตามต่อผู้นำซึ่งทำให้เกิดพลังร่วมกันดำเนินงานต่าง ๆ ได้โดยเฉพาะประเด็นเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม และธรรมภิบาลในการบริหารงาน และการบริหารประเทศ

5) บรรดาภคชนกฤตภูมิทั้งหลาย ให้อยู่ดีโดยมิถูกข่มเหง หรืออดคร่ำขื่นใจ

การไม่ข่มเหงล่วงเกินสตรี และให้ความคุ้มครองปกป้อง ซึ่งเป็นหลักธรรมข้อที่ 5 ของอภิธานิยธรรม เป็นการให้ความสำคัญแก่บทบาทสตรีในฐานะผู้ก่อกำเนิดชีวิต โดยจะต้องให้ความคุ้มครอง ปกป้อง ดูแลแก่บรรดาสตรีทั้งหลาย ซึ่งในปัจจุบันสังคมไทยได้เปลี่ยนแปลงไปมากทำให้บทบาทสตรีแตกต่างจากสมัยก่อน จากที่เคยเป็นช้างเท้าหลังแต่ปัจจุบันได้เป็นช้างเท้าหน้า เป็นผู้นำระดับประเทศ เป็นผู้นำหมู่บ้าน เป็นผู้นำองค์กรต่าง ๆ พระพุทธศาสนาได้ระบุถึงหน้าที่ของมารดาและภรรยาที่จะต้องปฏิบัติหน้าที่ในบุคคลที่เกี่ยวข้องกับตน (พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย เล่มที่ 11 ข้อที่ 269 หน้าที่ 214) การไม่ข่มเหงล่วงเกินสตรี และให้ความคุ้มครองปกป้อง ซึ่งเป็นหลักธรรมข้อที่ 5 ของอภิธานิยธรรม เป็นการให้ความสำคัญแก่บทบาทสตรีในฐานะผู้ก่อกำเนิดชีวิต โดยจะต้องให้ความคุ้มครอง ปกป้อง ดูแลแก่บรรดาสตรีทั้งหลาย ซึ่งในปัจจุบันสังคมไทยได้เปลี่ยนแปลงไปมากทำให้บทบาทสตรีแตกต่างจากสมัยก่อน จากที่เคยเป็นช้างเท้าหลังแต่ปัจจุบันได้เป็นช้างเท้าหน้า เป็นผู้นำระดับประเทศ เป็นผู้นำหมู่บ้าน เป็นผู้นำองค์กรต่าง ๆ พระพุทธศาสนาได้ระบุถึงหน้าที่ของ

มารดาและภรรยาที่จะต้องปฏิบัติหน้าที่ในบุคคลที่เกี่ยวข้องกับตน(ธีรนาถ กาญจนอักษร,2543:223) เพราะ มีความอ่อนโยน ไม่ชอบความรุนแรงไม่ซื้อสิทธิ์ ซื้อเสียง มีทักษะในการพูดจูงใจโน้มน้าวจูงใจคนให้เห็นด้วยกับเรา โดยใช้เหตุใช้ผลเป็นหลักสตรีสามารถใช้ความไม่เป็นธรรมที่ถูกบีบบังคับมาหลายช่วงคนสร้างความยุติธรรม ในการบัญญัติตัวกฎหมายต่าง ๆ ซึ่งถือว่าเป็นหัวใจสำคัญในการสร้างความเป็นธรรม (สมบัติ อารังธัญวงศ์, 2553)กล่าวได้ว่าการดูแลรักษา และคุ้มครองสตรี รวมทั้งการส่งเสริมให้สตรีเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมต่าง ๆ เพื่อการให้สิทธิ เสรีภาพในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของสังคมจะช่วยให้เกิดความเป็นธรรม สิทธิต่อสตรีในหลาย ๆ ด้าน เช่น ด้านกฎหมาย ด้านอาชีพ ด้านงบประมาณ เป็นต้นซึ่งเป็นการคุ้มครองในการดำเนินชีวิตในสังคมให้เกิดความเป็นปกติมากที่สุดที่ไม่ทำให้เกิดความไม่ปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สินต่าง ๆ

6) เคารพสักการบูชาเจดีย์ทั้งหลาย ทั้งภายในและภายนอก ไม่ปล่อยให้ธรรมิกพลีที่เคยให้เคยทำแก่เจดีย์เหล่านั้นเสื่อมทรามไป

การให้ความเคารพ สักการบูชาต่อสถานที่สำคัญหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นหลักธรรมข้อที่ 6 ของอปริหานิยธรรม โดยเฉพาะสถานที่ที่ประชาชนในพื้นที่นั้น ๆ เคารพนับถือ โดยคนไทยส่วนใหญ่เชื่อว่า สถานที่ต่าง ๆ ทั้งที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น เจดีย์ วิหาร อุโบสถ ศาลพระภูมิ ศาลเจ้าแม่ เป็นต้น สิ่งเหล่านั้นจะมีเทพารักษ์หรือเทวดาสถิตอยู่ หรือแม้แต่ตามธรรมชาติที่เป็นอยู่ เช่น ภูเขา ห้วย หนอง คลอง บึง ป่าไม้ ต้นไม้ หรือ ตีกราม บ้านช่องต่าง ๆ ก็จะมีเทวดาอาศัยอยู่ ซึ่งเป็นคติของสังคมไทยมาช้านานว่า การกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งที่ผิดศีลธรรมหรือผิดกฎหมายบ้านเมืองจะมีผู้ที่คอยดูการกระทำเหล่านั้นอยู่ ซึ่งทำให้คนไทยไม่กล้าที่กระทำการสิ่งที่ไม่ดีงามทั้งหลาย แต่เมื่อสังคมไทยเปลี่ยนแปลงไป ทำให้ความเชื่อเหล่านั้นลบลบเลื่อนไปด้วยตามโลกสมัยใหม่ ทำให้สังคมไทยกล้าทำในสิ่งที่ผิดศีลธรรมมากขึ้น ทั้งในสถานที่แจ้งและสถานที่ลับ ปัญหาต่าง ๆ จึงเกิดขึ้นมากมาย และผลสุดท้ายสังคมไทยจึงเป็นสังคมที่เสื่อมทรามไปจากศีลธรรมอย่างเห็นได้ชัด

สถานที่หรือสิ่งที่เคารพบูชาเนื่องด้วยพระพุทธเจ้าหรือพระพุทธศาสนา เรียกชื่อเต็มว่า สัมมาสัมพุทธเจดีย์ หรือ พุทธเจดีย์ 4 ประการ ได้แก่ 1)ธาตุเจดีย์ สถานที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ 2)บริโศกเจดีย์ คือ สิ่งหรือสถานที่ที่พระพุทธเจ้าเคยทรงใช้สอย อย่างแคบหมายถึงต้นโพธิ์ อย่างกว้างหมายถึงสังเวชนียสถาน 4 ตลอดจนสิ่งทั้งปวงที่พระพุทธเจ้าเคยทรงบริโศก เช่น บาตร จีวร และบริวารอื่น ๆ เป็นต้น 3)ธรรมเจดีย์ สถานที่บรรจุใบลานจารึกพุทธพจน์แสดงหลักปฏิจจสมุปบาท เป็นต้นและ 4)อุเทสิกเจดีย์ สถานที่สร้างอุทิศแก่พระพุทธเจ้า เช่น พระพุทธรูป เป็นต้น(พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต),2555:144-145)กล่าวได้ว่าการให้เคารพ สักการบูชาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ปกป้องดูแลรักษาสถานเป็นวัฒนธรรมอันดีของประเทศชาติมาช้านาน ซึ่งทำให้เกิดผลประโยชน์ในหลากหลายมิติ เช่น การดูแลรักษาป่าไม้ไม่ให้ถูกทำลาย เป็นต้น นอกจากนี้ในองค์กรต่าง ๆ ส่วนใหญ่จะมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำองค์กร หรือประจำบ้านไม่ว่าจะเป็นศาลพระภูมิเจ้าที่ ศาลเจ้าพ่อ เจ้าแม่ และศาลอื่น ๆ ซึ่งเป็นผลทางจิตวิทยาที่คนไทยได้ไปสักการบูชา บนบานสาธยายในเมื่อตนเองเกิดความทุกข์ ดังนั้น หากในองค์กรมีสถานที่ศักดิ์สิทธิ์อยู่แล้วก็ความให้ความเคารพบูชา และสักการะทุก ๆ ปี โดยการกำหนดไว้ให้กับบุคลากรทุก ๆ คนได้มีโอกาสในการประพฤติปฏิบัติตามความเชื่อร่วมกันนั้น รวมทั้งงดเว้นสิ่งที่องค์กรได้กำหนดไว้อย่างเคร่งครัดผ่านความเชื่อในรูปขององค์กรหรือในสังคมนั้น ๆ

7) จัดให้ความอารักขา คุ้มครอง ป้องกัน อันชอบธรรมแก่ผู้มีศีลธรรมหรือพระสงฆ์ทั้งหลาย

การจัดให้ความอารักขา คุ้มครองป้องกันอันชอบธรรมแก่พระอรหันต์ (ผู้มีศีล) ทั้งหมด เป็นหลักธรรมข้อที่ 7 ของอปริหานิยธรรม โดยการต้อนรับ การรักษาคนดี และการจัดให้ความอารักขา คุ้มครอง ป้องกัน อันชอบธรรมแก่บรรดาพระสงฆ์ผู้มีศีลทั้งหลายรวมถึงบุคลากรทางพระพุทธศาสนา เช่น สามเณร แม่ชี และผู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาทั้งหมดซึ่งระบุไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับ พ.ศ.2500 มาตรา 79

ระบุว่า “รัฐต้องให้ความอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นศาสนาที่ประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่นับถือมาช้านานและศาสนาอื่น ทั้งต้องส่งเสริมความเข้าใจอันดีและความสมานฉันท์ระหว่างศาสนิกชนของทุกศาสนา รวมทั้งสนับสนุนการนำหลักธรรมของศาสนามาใช้เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมและพัฒนาคุณภาพชีวิต” และในมาตรา 289 ระบุว่า องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีอำนาจหน้าที่บำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น จึงกล่าวได้ว่า การคุ้มครองพระสงฆ์ซึ่งเป็นตัวแทนทางพระพุทธศาสนา ที่องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องเข้ามาร่วมกับพระสงฆ์ในการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อม ที่ผูกโยงกับสถาบันทางศาสนาโดยผ่านการจัดการเชิงวัฒนธรรม ประเพณี ศิลปะ และภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งในบางพื้นที่องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นก็มีได้สนใจในพระสงฆ์ นอกจากนี้ยังมีข้อปฏิบัติที่เกี่ยวกับการรักษาสิ่งแวดล้อมสำหรับพระสงฆ์อีกมาก กล่าวได้ว่า การให้ความคุ้มครองพระสงฆ์ในสังคมหรือในประเทศเป็นสิ่งที่ผู้มีอำนาจควรตระหนัก และให้ความสำคัญเพราะพระสงฆ์จะทำหน้าที่ในการขัดเกลาพฤติกรรมของประชาชนให้เกิดความเคารพ ปฏิบัติตามกฎหมายของบ้านเมือง หากพระสงฆ์ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ในการสั่งสอนประชาชนได้ ประชาชนจะไม่สามารถปฏิบัติตามกฎหมายและเกิดการต่อต้านผู้ปกครองหากมีการใช้อำนาจเบียดเบียนประชาชนมากเกินไปนอกจากนี้ ในการบริหารองค์กรฝ่ายผู้นำองค์กรจะต้องสร้างกระบวนการให้เกิดความผูกพันระหว่างบุคลากรกับพระสงฆ์โดยจัดให้มีประเพณีการทำบุญในรอบปีและกิจกรรมอื่น ๆ ที่สามารถทำให้พระสงฆ์ได้ทำหน้าที่ในการแสดงธรรมชี้้นำการประพฤติปฏิบัติธรรมตามคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาต่อไป

3) การประยุกต์ใช้หลักการมีส่วนร่วมสำหรับองค์กรและสังคมไทย

การใช้หลักธรรมดังกล่าวสามารถที่จะตอบสนองต่อการทำงานบริหารงาน บริหารองค์กร หรือการบริหารงานบุคคลให้มีความเข้าใจอันดีต่อกันซึ่งจะดำรงอยู่อย่างไม่เสื่อมต่อไปเพราะการยึดหลักอภิธานิยธรรมเป็นคติในการทำงานร่วมกันของหมู่คณะจักทำให้เกิดการรักษาเกียรติและเคารพซึ่งกันและกัน นำมาซึ่งความไว้วางใจ ประองตอง และให้อภัยต่อกัน อันหมายถึง การลดซึ่งทิฐิมานะ ความทะนงถือตัว อันจักเป็นอุปสรรคในการเปิดใจรับฟัง หรือ หรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้อื่น โดยเฉพาะผู้มีประสบการณ์เชี่ยวชาญในกิจการนั้น ๆ ด้วยเช่นกัน ยิ่งไปกว่านั้นยังได้อาศัยการขับเคลื่อนด้วยพลังแห่งหมู่คณะและการตั้งเป้าหมายไว้ที่ประโยชน์แก่ส่วนรวมเป็นที่สุด ในการตรึงไว้ซึ่งความเพียรมิให้ย่อท้อต่ออุปสรรคในหน้าที่การงาน การถือคติเช่นนี้จักทำให้เกิดกำลังใจในการแก้ไขปัญหาที่บนทอนความมั่นคงของสังคมได้อย่างรอบคอบและรอบด้าน ขณะเดียวกันก็จักเกิดกำลังใจสร้างสรรค์สร้างความเจริญเติบโตสู่สังคมอย่างเหมาะสมบนฐานของทรัพยากรที่มี ทำให้สังคมครองสถานภาพแบบดุลแลพึ่งพาตนเองได้อย่างเข้มแข็งตามสมควรทั้งในระดับครอบครัวจนถึงประเทศชาติ(พระมุลคันธกุฎี, ออนไลน์)ดังนั้น การประยุกต์ใช้หลักอภิธานิยธรรมในส่วนประชาชนทั่วไป ส่วนองค์กรหรือ สังคม และส่วนของประเทศชาติย่อมสามารถปฏิบัติได้ดังต่อไปนี้

1) การประยุกต์ใช้การมีส่วนร่วมสำหรับประชาชน

การที่ประชาชนจะเข้าไปมีส่วนร่วมใด ๆ โดยอาศัยพื้นฐานตามหลักอภิธานิยธรรมเป็นความชอบธรรมในฐานะพลเมืองของรัฐที่ประชาชนมีสิทธิ เสรีภาพตามกฎหมายรัฐธรรมนูญของรัฐในการแสดงออกถึงความต้องการของตนเองซึ่งแสดงออกจะมีหลายรูปแบบซึ่งบางรูปแบบก็ต้องเรียกร้องเพื่อให้ได้มา บางรูปก็เป็นไปตามกระบวนการของกฎหมาย บางรูปแบบก็ต้องร่วมกันตัดสินใจ เช่น การร่วมกันประชุมกันบ่อย ๆ การพร้อมเพรียงกันประชุม และเลิกประชุมโดยพร้อมกัน เป็นต้น ในลักษณะเป็นการรับรู้ข้อมูลอย่างตรงไปตรงมาตลอดสาย อันเป็นข้อตกลงร่วมกัน หากไม่สามารถจะตอบสนองต่อความต้องการของตนเองได้ก็อาจจะแสดงเหตุผล

ต่อผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของตนเองและสังคมเพราะหากผ่านในที่ประชุมไปแล้วจะมีเรียกร้องก็อาจจะลำบากและเป็นการสร้างปัญหาเพิ่มเติมและไม่จบสิ้น และอาจจะแสดงถึงความเป็นผู้ที่ไร้เหตุผลได้ ทั้งนี้ประชาชนจะต้องให้ความสำคัญต่อการประชุม การทำประชาพิจารณ์ที่ฝ่ายรัฐเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ ดังนั้น การมีส่วนร่วมของประชาชนจะต้องทำให้เกิดส่วนร่วมตลอดโครงการโดยเริ่มตั้งแต่ร่วมกันวางแผน ร่วมกันตัดสินใจ ร่วมกันประเมินตรวจสอบโครงการ และร่วมกันรับประโยชน์ที่เกิดขึ้น หากมีข้อผิดพลาดประการใดจะต้องอาศัยความเข้าใจในการเสนอแนะเพื่อแก้ไขปัญหาอย่างทันที่อย่างรวดเร็ว นอกจากนี้ ฝ่ายประชาชนยังจะต้องความเข้าใจในขอบเขตการมีส่วนร่วมว่าสิทธิเสรีภาพของตนเองมีเพียงใด หากเกินสิทธิไปหรือไม่ละเมิดสิทธิผู้อื่นจะทำให้เกิดปัญหาขึ้นมาได้

2) การประยุกต์ใช้การมีส่วนร่วมสำหรับองค์กรหรือสังคม

องค์กรหรือสังคมเป็นที่รวมของมนุษย์หรือประชาชนที่อาศัยรวมกันไม่มากนักอาจจะต้องมีการศึกษาเปรียบเทียบที่ยึดถือปฏิบัติคล้าย ๆ กัน มีความเชื่อที่เหมือน ๆ กัน รวมทั้งข้อประเพณีปฏิบัติที่เหมือนกัน มีสิทธิเสรีภาพไม่แตกต่างกันมากนัก ซึ่งองค์กรหรือสังคมอาจจะต้องสื่อสาร ปทัสฐานหรือบรรทัดฐานทางสังคมให้แก่บุคลากรและประชาชนรับทราบ รับรู้เหมือน ๆ กันด้วย เพราะหากมีบุคลากรหรือประชาชนไม่ทราบจะทำให้เกิดข้อถกเถียง เกิดการโต้แย้งขึ้นได้ รวมทั้งต้องให้สตรีเข้ามีส่วนร่วมโดยอาศัยความเท่าเทียมไม่แบ่งเพศ ไม่แบ่งสี ไม่แบ่งฐานทางสังคม เป็นต้นจึงจะเกิดความพร้อมเพรียงแห่งหมู่คณะได้ อีกทั้ง ฝ่ายผู้นำจะต้องประเพณีปฏิบัติให้เป็นแบบอย่างที่ดีต่อบุคลากรและประชาชนเพื่อให้เกิดการยอมรับไม่พยายามสร้างกติกา หรือระเบียบที่บุคลากรหรือประชาชนที่ไม่เห็นด้วยเพราะจะหมายความว่าความขัดแย้งจะเกิดขึ้นมาอย่างรุนแรง แต่หากผู้จะทำอะไรก็ควรที่จะเรียกประชุม เพื่อให้ทุกคนได้แสดงออกอย่างชัดเจนว่ามีผลดี ผลเสียอะไรบ้าง บุคลากรและประชาชนจะได้รับประโยชน์อย่างไร ซึ่งหากประชาชนรับทราบถึงสิ่งที่ตนเองได้รับจะไม่ทำให้เกิดความขัดเคือง ขัดแย้งขึ้นจะทำให้องค์กรเกิดการพัฒนามาก นอกจากนี้ องค์กรจะต้องสร้างเงื่อนไขที่จำเป็นโดยเฉพาะการจัดสร้างสถานที่สำคัญ ๆ ไว้ในสังคมหรือองค์กรเพื่อให้บุคลากรและประชาชนได้สักการบูชาอันเป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชน และส่งเสริมวัฒนธรรม ประเพณีอันดีงามของชาวพุทธเพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

3) การประยุกต์ใช้การมีส่วนร่วมสำหรับประเทศชาติ

การปกครองรูปแบบประชาธิปไตยอย่างในประเทศไทยเป็นสิ่งที่ควรตระหนักไว้หลาย ๆ เรื่อง โดยเฉพาะสิทธิ เสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของพลเมืองที่ส่งผลต่อการทำหน้าที่ที่ดีของประชาชน หากฝ่ายรัฐหรือผู้มีอำนาจเห็นความสำคัญของประชาชนจะต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงความต้องการ และข้อเรียกร้องของประชาชนที่ปราศจากการแทรกแซงจากฝ่ายการเมือง ซึ่งที่ผ่านมาการเรียกร้องต่าง ๆ ส่วนใหญ่มักจะมีผู้อยู่เบื้องหลังอยู่มากทำให้เกิดการประท้วงกันบ่อย ๆ ในประเทศ ซึ่งอย่างฝ่ายผู้มีอำนาจจะต้องแยกแยะให้ได้และลงพื้นที่ไปคุยด้วยตัวเองที่จะไม่ทำให้การบริหารจัดการเกิดความผิดพลาดและเกิดความเสียหายต่อประเทศและประชาชน ทั้งนี้ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมแม้ว่าจะอาศัยเสียงส่วนใหญ่แต่ก็ไม่ควรลืมเสียงส่วนน้อยด้วย ซึ่งจะต้องทำความเข้าใจในบริบทการปกครองแบบประชาธิปไตยที่อาศัยเสียงส่วนใหญ่ เพราะเป็นความต้องการของประชาชนที่ผู้คนส่วนมากเห็นซึ่งทำให้เกิดพลังการพัฒนามาก แต่ฝ่ายรัฐต้องควบคุมความเสียหายได้ด้วย เพราะหากเสียงส่วนใหญ่คิดผิดจะเกิดความเสียหายในวงกว้างและมหาศาลได้ ดังนั้น การมีส่วนร่วมของประชาชนที่รัฐมอบให้อาจจะอาศัยสถาบันต่าง ๆ เช่น สถาบันสงฆ์หรือองค์กรทางศาสนาเข้ามาช่วยทำความเข้าใจกับประชาชนในการเทศนาหรือแสดงธรรมเพื่อให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างรัฐกับประชาชน การส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามทั้งหลายจะช่วยให้ประชาชนรวมพลังในการพัฒนา

ชาติต่อไป และสุดท้ายการวางกรอบแนวทางการปฏิบัติงาน การบริหารประเทศจะต้องให้เกิดการยอมรับและคล้อยตามไปด้วยจึงจะเรียกว่า สร้างความเจริญให้กับประเทศชาติและประชาชนอย่างแท้จริง

4) บทสรุปวิเคราะห์

การมีส่วนร่วมตามหลักอธิปไตยเป็นหลักการที่ส่งเสริมความเจริญในสังคม องค์กรและประเทศชาติฝ่ายเดียว ซึ่งทางพระพุทธศาสนาอาจจะต้องสร้างเงื่อนไขในรูปของหลักการอย่างเป็นรูปธรรม เพราะหากมีความเข้าใจที่ผิดพลาดก็ไม่ช่วยให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม ไม่ว่าจะเงื่อนไขในจัดประชุมกันบ่อย ๆ ซึ่งอาจจะต้องสร้างข้อบังคับ การตัดสินใจบางประการแก่ผู้ที่ไม่เข้าร่วมประชุม การประชุมพร้อมเพรียงและเล็กประชุมอย่างพร้อมเพรียงก็แตกต่างกันอาจจะต้องมีการกำหนดร่วมกัน การบัญญัติสิ่งใหม่และเปลี่ยนแปลง บทบัญญัติสิ่งเก่าจะต้องให้เกิดการยอมรับ รับรู้ร่วมกันอย่างชัดเจน การให้ความเคารพต่อผู้นำหรือประธานในที่ประชุมซึ่งอยู่ภาวะผู้นำที่จะประพฤติปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดีแก่บุคลากร แก่ประชาชนก่อนที่จะเกิดความเคารพให้และปฏิบัติคำสั่งสอนของผู้นำนั้น ๆ การให้ความสำคัญและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสตรีในส่วนสิทธิเสรีภาพอย่างเท่าเทียมและให้แสดงความคิดเห็นถึงความต้องการของกลุ่มสตรีอีกด้วย การสร้างเงื่อนไขในการให้ความเคารพสักการบูชาต่อสถานที่ศักดิ์ในสังคมหรือในองค์กรจนเป็นวัฒนธรรมอันดีงามร่วมกัน และการคุ้มครองปกป้องผู้มีศีลหรือพระสงฆ์ในการให้เกิดการทำหน้าที่เพื่อการสั่งสอนประชาชนให้สามารถปฏิบัติตามกฎหมายบ้านเมืองอย่างถูกต้อง ซึ่งฝ่ายรัฐ ฝ่ายผู้มีอำนาจอาจจะต้องเป็นสัมมาทวิฐอันชอบธรรมในการบริหารและการปกครองประเทศไม่มุ่งผลประโยชน์ต่อส่วนตนมากเกินไป แต่ควรมุ่งรับฟังการแสดงความคิดเห็นของประชาชนและนักปราชญ์ราชบัณฑิตทั้งหลายในการชี้แนะแนวทางพัฒนาโดยมุ่งสร้างความสุขความสงบแก่ประเทศชาติเป็นสำคัญ ซึ่งเมื่อทั้งประชาชน องค์กรหรือสังคม และประเทศชาติสามารถมีเงื่อนไขที่ประชาชนมีส่วนร่วมในทุก ๆ เรื่องได้ก็จะเป็นปราการป้องกันความเสื่อม และมีความเจริญฝ่ายเดียวอย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

(ก) เอกสารปฐมภูมิ

- มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาดิเรกพิภพภาษาไทยฉบับมหาวิทยาลัย.กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาดิเรก,2539.
- ชญาธิศ เขียวสด.อปธานิยธรรม : หลักธรรมกับความสำเร็จและความมั่นคงขององค์กร.[ออนไลน์].
แหล่งข้อมูล : [file:///C:/Users/user/Downloads/pdf-94ff1abc051d9d058556c58d78143a86](file:///C:/Users/user/Downloads/pdf-94ff1abc051d9d058556c58d78143a86.pdf)
.pdf [19 มกราคม 2559].
- ธีรนาค กาญจณัฏษร.หญิง ชาย กักับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม.กรุงเทพมหานคร : บริษัทเอ็ดสันเพรส
โปรดักส์, 2543.
- เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ. “การวิจัยการมีส่วนร่วมทางส่งเสริมการเกษตร”.ประมวลสาระชุดวิชาการวิจัยเพื่อ
การพัฒนาการส่งเสริมการเกษตรหน่วยที่ 9.บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช,2544.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต).พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 23.
กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิธรรมทานกศุลจิต,2555.
-ภาวะผู้นำ.พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ, 2546.
- วิทยุชุมชนพลเมืองนนท์.การประชุมเป็นเนืองนิจ ตามหลักอปธานิยธรรม.[ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล :
http://www.tnewsnetwork.com/BrowseArticle.php?cat_id=1&article_id=3069
[19 มกราคม 2559].
- พระมหาบุญไทย ปุณณมโน.อปธานิยธรรม:ธรรมที่เป็นไปเพื่อความเจริญ.[ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล :
<http://www.cybervanaram.net/index.php/2009-12-17-14-44-23-14/830-2012-09-18-14-13-15> [19 มกราคม 2559].
- พระมุลคันธกุฎี.อปธานิยธรรมสร้างสังคมเข้มแข็ง. [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล : http://www.Bodhigaya980.org/private_folder/72-87.pdf [19 มกราคม 2559].
- มูลนิธิมหาภฏราชวิทยาลัย.พุทธศาสนสุภาษิต ฉบับรวมเล่ม.พิมพ์ครั้งที่ 33. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
มหาภฏราชวิทยาลัย, 2546.
- ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดชัยภูมิ,ชาวบ้านจัดประชุมด้วยหลักอปธานิยธรรม 7, [ออนไลน์],
แหล่งข้อมูล : <http://vijaichaiyaphum.blogspot.com/2013/02/7.html> [19 มกราคม 2559].
- สมบัติ อารังธัญวงศ์, “เสวนา ผู้หญิงกับโอกาสสู่การเมือง”, หนังสือพิมพ์แนวหน้า, พงศ์สบัติที่ 5 สิงหาคม
2553.
- DavisKeith &John Newstrom W., Human Behavior, 8th ed., (New York : McGraw-Hill, 1989),
Putti Joseph M, Management : A Functional, (Singapore : McGraw-Hill, 1987

